magazin istoric

ANUL XV Nr. 12 (177) DECEMBRIE 1981

ALBUM ÉDITÉ PAR

L'ILLUSTRATION

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XV

Nr. 12 (177)

decembrie 1981

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

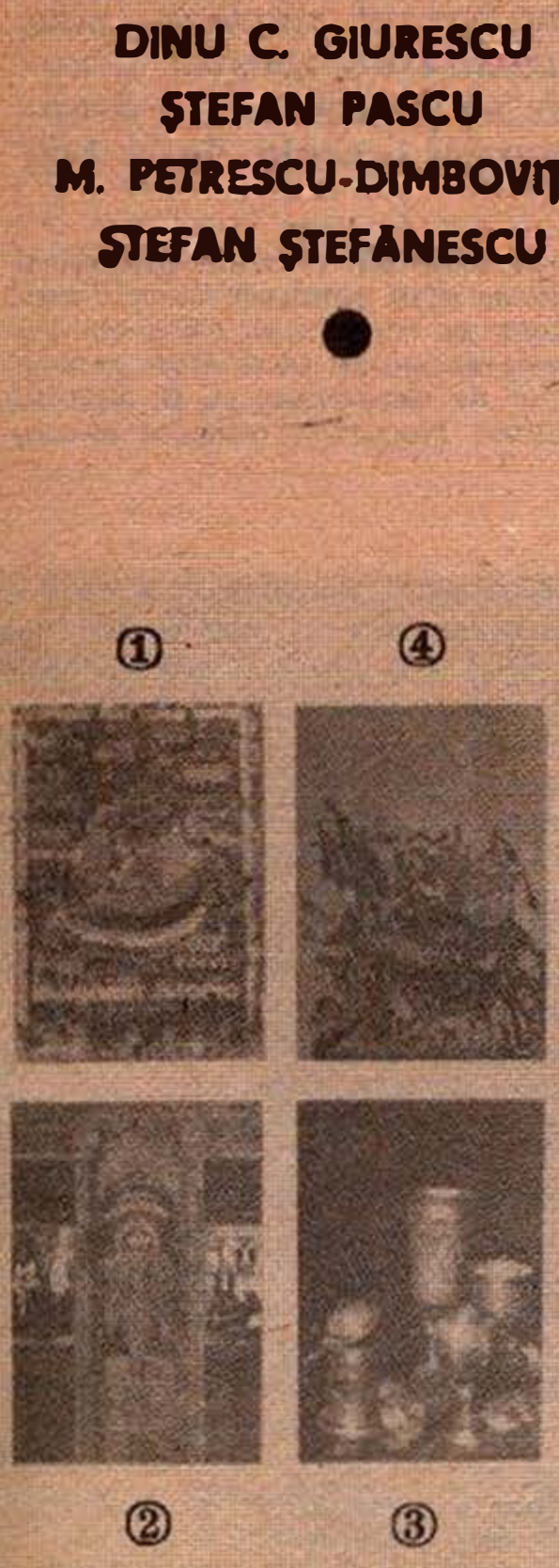

SUMAR

NICOLAE CEAUŞESCU: DREPTUL LA VIAŢĂ, DREPTUL LA PACE — 2

Vocaţia de pace a românilor — 5

Opera istorică a popoarelor:
Cristian Popişteanu — 8

Paris, 1862-1863. O misiune încheiată (II):
Marta Anineanu — 10

Sfîrşitul Imperiului habsburgic:
Viorica Moisuc — 13

Congresul IV al P.S.D.M.R. — 1897 — 18

Frămîntata vară a anului 1940:
Nicolae Minei — 20

Însemnări politice (II):
Grigore Gafencu — 24

Cele opt călătorii ale lui Ibn-Battuta:
André Miquel — 33

Asociaţia pentru sugrumarea muncitorilor:
Arthur Birnie — 38

Octombrie 1911. Insurecţia de la Wuchang:
Wu Yuzhang, Lu Xianggan — 44

Podgorii feudale româneşti:
Gheorghe David — 49

Bertrand du Guesclin sau mitul necesar:
Philippe Contamine — 53

În Bucureşti, acum 50 ani:
Valeriu Buduru, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu — 57

• Rezultatele concursului Magazin istoric, ediţia II/1981 ... 29
• Cărţi sosite la redacţie ... 30 • Poşta Magazin istoric ... 63

COPERTELE NOASTRE

① ④ Alepul şi Mecca au reprezentat două oraşe-escală ale marelui călător arab Ibn-Battuta. Vedere generală a Alepului, în sec. XVI — coperta 1 — şi pelerini îndreptîndu-se spre Mecca — coperta 4 (**Cele opt călătorii ale lui Ibn-Battuta,** p. 33)

② În 1929, la zece ani de la semnarea Tratatului de la Versailles, cunoscuta revistă franceză **L'Illustration** a editat un album consacrat istoriei şi civilizaţiei poporului român. Reproducem un detaliu de pe copertă şi două imagini din interiorul albumului (**Sfîrşitul Imperiului habsburgic,** p. 13)

③ Cupe, pocale, potire şi pahare exccutate din argint aurit — adevărate opere de artă, cizelate de iscusiţi meşteri orfevrieri din ţara noastră (**Podgorii feudale româneşti,** p. 49)

DREPTUL LA VIAŢĂ, DREPTUL LA PACE — DREPTURI FUNDAMENTALE

Din gîndirea preşedintelui

NICOLAE CEAUŞESCU în problemele păcii, securităţii şi dezarmării

● A fi OM înseamnă a fi împotriva războiului, a asupririi şi distrugerii! A fi OM înseamnă a fi prieten cu semenii tăi, a fi pentru frăţie, pentru colaborare, pentru viaţă, pentru oameni! Trebuie să întărim solidaritatea şi să luptăm împotriva acelora care încetează de a mai fi oameni atunci cînd vor să arunce omenirea în războiul nuclear! Nu există nici un motiv, nici o justificare, nici un ideal în numele căruia omenirea să fie aruncată în război şi distrusă! Trebuie să spunem un NU hotărît acestei politici, să luptăm pentru o politică de pace, de colaborare, de egalitate în drepturi! Aceasta este menirea popoarelor[1].

● Trebuie să se înţeleagă faptul că primul drept al omului este acela de a trăi în pace şi linişte. Dacă vorbim de drepturile omului, să facem astfel încît să se renunţe la armamentul nuclear de distrugere a omului, la armele de distrugere în masă. Să se respecte drepturile omului la viaţă, drepturile popoarelor la independenţă şi pace... Drepturile omului sînt foarte largi. Există, astfel, dreptul la muncă, dreptul de a nu fi asuprit şi exploatat, precum şi alte multe drepturi. Dar se pune întrebarea: dacă va acţiona armamentul nuclear, cine se va mai ocupa de realizarea acestor drepturi?! De aceea trebuie să pornim de la dreptul fundamental al omului — acela de a trăi

1 August 1975. De la tribuna Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, preşedintele Nicolae Ceauşescu spunea: „Trebuie să privim în faţă realitatea şi să spunem deschis popoarelor că în Europa se află concentrate cele mai puternice forţe militare şi armamente din cîte a cunoscut istoria, inclusiv armament nuclear, ceea ce reprezintă un grav pericol pentru viaţa popoarelor europene şi pentru întreaga lume. De aceea, consolidarea destinderii, realizarea unei reale securităţi şi păci pe continentul european nu pot fi concepute fără adoptarea unor măsuri hotărîte de dezarmare şi, în primul rînd, de dezarmare nucleară. Dezvoltarea încrederii şi colaborării trebuie să ducă la lichidarea blocurilor militare opuse,

liber, de a trăi în pace. Numai astfel fiecare naţiune, fiecare popor, fiecare societate îşi vor putea rezolva problemele aşa cum consideră că e mai bine, numai astfel se vor putea asigura dezvoltarea socială şi materială, o viaţă demnă şi liberă a popoarelor, prietenia şi egalitatea între toate naţiunile[2]...

● Viaţa demonstrează că pe planeta noastră au loc adînci prefaceri revoluţionare, sociale şi naţionale. Se afirmă tot mai puternic voinţa popoarelor de a pune capăt cu desăvîrşire politicii imperialiste şi colonialiste, de asuprire şi dominaţie, de amestec în treburile interne ale altor state, hotărîrea tuturor naţiunilor de a se dezvolta libere şi independente, de a colabora în pace şi prietenie. În zilele noastre, forţele revoluţionare, progresiste şi antiimperialiste influenţează tot mai puternic cursul evoluţiei mondiale, au un rol hotărîtor în dezvoltarea contemporană. În primele rînduri ale acestor forţe se află ţările socialiste, care obţin succese importante pe calea progresului economic şi social, a politicii de pace şi colaborare. De asemenea, un rol de seamă joacă celelalte forţe revoluţionare, mişcarea comunistă şi muncitorească, mişcările de eliberare naţională, tinerele state independente, opinia publică înaintată de pretutindeni.

Situaţia internaţională este însă deosebit de complexă şi contradictorie. Criza economică — îndeosebi cea energetică, a petrolului — accentuarea crizei politico-sociale a lumii capitaliste determină, în zilele noastre, o ascuţire fără precedent a contradicţiilor sociale, intensificarea activităţii de consolidare şi reîmpărţire a sferelor de influenţă, continuarea vechii politici imperialiste de forţă şi dictat, de încălcare a libertăţii şi independenţei popoarelor. Asistăm la o reactivizare a diferitelor cercuri fasciste sau neofasciste, la înmulţirea actelor de terorism, la amplificarea propagandei rasiste, şovine, anticomuniste, folosită de cercurile imperialiste ca mijloc de diversiune, pentru lichidarea drepturilor democratice ale maselor, pentru înarmarea forţelor progresiste, a popoarelor în scopul întăririi dominaţiei şi asupririi, al continuării politicii imperialiste şi neocolonialiste.

Sintetizînd toate aceste realităţi, putem spune că în lumea de azi se confruntă două tendinţe diametral opuse: pe de o parte, tendinţa politicii de destindere şi independenţă, de colaborare şi pace, iar pe de altă parte, tendinţa politicii imperialiste de forţă, dominaţie şi război, de încălcare a libertăţii şi independenţei popoarelor. Încordarea vieţii politice internaţionale pune tot mai grav în pericol libertatea şi independenţa popoarelor, existenţa şi viitorul omenirii, însăşi civilizaţia mondială.

În aceste condiţii apar mai necesare ca oricînd unirea şi conlucrarea tot mai strînsă a popoarelor, a forţelor înaintate pentru oprirea agravării situaţiei internaţionale, pentru reluarea şi continuarea politicii de destindere, colaborare, independenţă şi pace, pentru soluţionarea tuturor problemelor pe cale paşnică, a tratativelor. Hotărîtor pentru asigurarea destinderii şi păcii este respectarea neabătută, în toate împrejurările, a dreptului suveran al popoarelor de a-şi hotărî singure destinele, de a se dezvolta liber, potrivit voinţei şi aspiraţiilor proprii, fără nici un amestec din afară[3].

● Toate armamentele, şi mai cu seamă cele atomice — dar nu numai ele —, servesc distrugerii omului, distrugerii vieţii şi civilizaţiei. Dacă sîntem apărătorii civilizaţiei realizate pînă acum, ai vieţii omului, trebuie să facem totul pentru a pune capăt înarmărilor, noilor rachete, pentru o politică de dezarmare generală, şi în primul rînd nucleară, o politică de pace şi independenţă a po-

la desfiinţarea concomitentă a Pactului nord-atlantic şi a Tratatului de la Varşovia. Totodată, trebuie acţionat cu hotărîre pentru desfiinţarea bazelor militare şi retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state în graniţele naţionale. Se impun eforturi susţinute din partea tuturor statelor pentru trecerea la reducerea armatelor naţionale, a armamentelor, a cheltuielilor militare. În mod deosebit sînt necesare măsuri energice pentru retragerea armamentului nuclear de pe teritoriul statelor europene neposesoare de asemenea armament, pentru transformarea Europei într-un continent al colaborării paşnice.

poarelor. Este bine să discutăm acum deschis aceste probleme, să arătăm realitatea în fața popoarelor, pentru că, după ce vor fi puse în funcțiune rachetele și armele nucleare, nu se va mai putea discuta, nu va mai avea cine să discute![4]

● Pînă nu este prea tîrziu — să ridicăm cu hotărîre glasul împotriva politicii de înarmare, pentru oprirea cursei înarmărilor. Să facem totul pentru respectarea dreptului fundamental al popoarelor, al oamenilor — dreptul la viață, dreptul la libertate și pace. Stă în puterea popoarelor să-și asigure viața și libertatea, acționînd unite, spunînd un NU răspicat politicii de înarmare, de război, pronunțîndu-se cu hotărîre pentru destindere, pentru pace, pentru dezarmare, pentru respectul independenței naționale a tuturor națiunilor europene și a întregii lumi[5].

● Avem deplina încredere că stă în puterea popoarelor, a maselor largi de pretutindeni să oprească accentuarea încordării, să împiedice revenirea la războiul rece, să asigure reluarea și dezvoltarea politicii de destindere, promovarea unei politici de respect al independenței, de colaborare și pace[6].

● În definitiv, popoarele reprezintă o forță uriașă. Nici un om de stat nu ar putea fabrica arma atomică, și nici chiar un tun, fără oameni de știință, fără muncitori, fără ingineri! Deci, stă în puterea muncitorilor, a inginerilor, a oamenilor de știință ca, spunîndu-și tot mai hotărît cuvîntul, să facă să înceteze cursa înarmărilor, să se salveze civilizația, să se salveze pacea![7]

● Poporul român, angajat cu toate forțele în vasta operă de transformare socialistă a țării, de dezvoltare economico-socială rapidă pe calea progresului și bunăstării, este profund interesat în făurirea unei păci trainice în lume, care să-i permită împlinirea idealurilor și aspirațiilor sale. De aceea el înțelege și sprijină cu toată energia năzuințele tuturor popoarelor spre înfăptuirea unei lumi fără arme și fără războaie, a unei lumi a colaborării, destinderii și păcii, care să permită tuturor națiunilor să-și consacre plenar forțele asigurării progresului lor economic și social, făuririi unei vieți libere, demne și fericite[8].

● Așa cum am menționat și în alte împrejurări, lupta pentru pace și destindere, pentru relații noi, de egalitate, respect al independenței și suveranității naționale, neamestec în treburile interne, constituie unul din obiectivele permanente ale politicii internaționale a partidului nostru. Lupta pentru pace a fost, dealtfel, o preocupare permanentă a mișcării revoluționare, socialiste, comuniste, care și-au făcut întotdeauna un titlu de onoare din a salva omenirea de grozăviile războiului și a asigura o pace trainică pentru toate națiunile lumii. Noi vrem să înfăptuim în viață, și în acest domeniu, principiile supreme ale socialismului și comunismului, pacea și egalitatea între toate popoarele lumii![9]

● Noi chemăm toate statele să ne întrecem nu în cursa înarmărilor, nu în sporirea cheltuielilor militare —, care vor diminua nivelul de viață al popoarelor —, ci în lupta pentru dezvoltarea producției materiale și spirituale, pentru pace, pentru a asigura accesul popoarelor la cuceririle uriașe ale civilizației, pentru a realiza adevăratul umanism, în care omul trebuie să fie mai presus de toate, pentru libertatea, independența și bunăstarea națiunilor[10].

● România consideră că trebuie făcut totul pentru oprirea accentuării încordării internaționale, pentru continuarea politicii de destindere, independență și pace. Este în interesul vital al tuturor națiunilor, al întregii omeniri ca popoarele, conducătorii de state, oamenii politici, forțele înaintate din întreaga lume să acționeze, pînă nu este prea tîrziu, într-un spirit de înaltă responsabilitate, pentru a pune capăt tensiunii și încordării internaționale, pentru renunțarea la forță, la folosirea căilor militare în soluționarea problemelor, pentru continuarea destinderii și promovarea fermă a politicii de colaborare și pace. Calea pe care trebuie mers în rezolvarea oricăror probleme și litigii dintre state, oricît de complicate ar fi ele, este nu aceea a înfruntărilor și ciocnirilor militare, ci numai și numai calea tratativelor, a discuțiilor politice, calea pașnică, pornindu-se de la respectarea riguroasă a principiilor deplinei egalități în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, a dreptului fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și hotărî de-sine-stătător soarta, calea dezvoltării economico-sociale[11].

● Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste, adresat întregului popor și altor popoare ale lumii, a pornit de la răspunderea față de viața și viitorul națiunii noastre, al generației actuale și al generațiilor viitoare. Dorim ca tineretul, copiii să trăiască în liniște, să trăiască fără grija că vor cădea victime armelor atomice! În numele vieții, în numele tinerelor generații, al generațiilor viitoare ne-am ridicat cu hotărîre la lupta pentru dezarmare și pentru pace. Ne alăturăm marilor manifestări de masă din Europa și de pe alte continente, care cer să se renunțe la noile armamente, să se acționeze pentru pace...

Dorim să trăim în pace și colaborare cu toate națiunile lumii, să acționăm împreună pentru a realiza pe planeta noastră o lume mai dreaptă și mai bună, o lume a dreptății sociale și naționale, în care fiecare națiune să se dezvolte în deplină independență și libertate![12]

Extrasele fac parte din expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu în perioada august 1975-noiembrie 1981. **România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate:** 1. vol. XX, p. 48; 2. vol. XIX, p. 548; 4. vol. XX, p. 291; 5. vol. XX, p. 312; 6. vol. XIX, p. 517; 7. vol. XVII, p. 344; 8. vol. XVII, pp. 375-376; 9. vol. XVII, p. 238; 10. vol. XVII, p. 243; 11. vol. XIX, p. 419; 3. **Scînteia**, 25 iunie 1981; 12. **Scînteia**, 9 noiembrie 1981.

REPERE ISTORICE

VOCAŢIA DE PACE A ROMÂNILOR

Cărturarii antichităţii au consemnat în scrierile lor pagini semnificative despre istoria strămoşilor noştri. Printre cele mai relevante privind caracterul şi trăsăturile morale ale înaintaşilor noştri sînt cele referitoare la regele geto-dac Dromichete[1], omul politic înţelept şi comandantul de oşti viteaz, care, deşi obţinuse o victorie zdrobitoare împotriva trufaşului agresor Lisimach, îl convinge pe fostul duşman — printr-o comportare exemplară — că bunul cel mai de preţ pentru oameni şi popoare este pacea, **acel climat al relaţiilor dintre comunităţile umane care permite libera şi rapida dezvoltare a tuturor sferelor societăţii.**

Această coordonată a guvernat întreaga noastră istorie, încă din zorii existenţei poporului român. Sensul adînc, statornic, al istoriei noastre a fost şi este dorinţa poporului nostru de a trăi în pace, libertate socială şi naţională pe pămîntul strămoşesc, de a-şi rîndui de-sine-stătător munca şi viaţa. Luptele îndîrjite purtate de români de-a lungul veacurilor au avut un caracter strict şi permanent defensiv, au fost — după cum sublinia unul dintre cărturari — o veşnică şi îndărătnică „apărare a ogoarelor". În tot decursul istoriei lor, românii au fost „oameni ai pămîntului", ei n-au nutrit simţăminte de cotropitori, n-au rîvnit la pămînturile şi bunurile altora, poporul român n-a asuprit niciodată alte popoare. A trebuit însă secole de-a rîndul să poarte nenumărate lupte împotriva asupririlor străine, a celor ce i-au cotropit pămîntul, provocînd pustiiri de vieţi şi bunuri materiale. Luptînd veacuri întregi pentru apărarea pămîntului strămoşesc, pentru eliberare socială şi naţională, românii au înţeles că numai în condiţii de linişte îşi pot îndeplini marile lor idealuri de unitate, libertate şi independenţă naţională, de progres social.

Istoria mai recentă — înglobînd remarcabilele momente din 1821, 1848, 1859, 1877, 1918 — aduce, de asemenea, numeroase mărturii privind eforturile constante ale poporului în aceste direcţii.

În cele ce urmează, ne-am propus o retrospectivă istorică asupra cîtorva principale atitudini româneşti consacrate menţinerii păcii şi eliminării primejdiei de război în perioada de la sfîrşitul secolului XIX şi pînă la declanşarea celui de-al doilea război mondial. În acest număr, microcronica noastră s-a oprit de asemenea asupra celor mai semnificative luări de poziţii ale mişcării noastre muncitoreşti şi socialiste, care ilustrează consecvenţa cu care clasa muncitoare din ţara noastră s-a pronunţat în apărarea păcii.

● România participă la prima conferinţă internaţională pentru soluţionarea paşnică a conflictelor internaţionale, desfăşurată între 6 mai şi 17 iulie 1899[2], la Haga. În cursul dezbaterilor este subliniată necesitatea dezarmării, a introducerii „domniei dreptului", a „simţămîntului justiţiei internaţionale". În ultima zi, reprezentanţii României, alături de delegaţi ai altor 25 state, semnează: Convenţia pentru aplanarea paşnică a conflictelor internaţionale; Convenţia privitoare la legile şi obiceiurile războiului pe uscat; Convenţia pentru adaptarea la războiul maritim a principiilor Convenţiei de la Geneva din 22 august 1864; Declaraţia privitoare la interzicerea de a arunca ghiulele sau explozive din baloane sau prin alte metode asemănătoare; Declaraţia privitoare la interzicerea folosirii ghiulelelor încărcate cu gaze; Declaraţia privitoare la interzicerea întrebuinţării gloanţelor care-şi schimbă dimensiunile în interiorul corpului omenesc.

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1976.
[2] Toate datele sînt pe stil vechi — *n.r.*

● V. A. Urechiă[3], delegat la conferinţa interparlamentară europeană: „România n-are cuceriri de făcut, ci dreptăţi de sprijinit şi de a se apăra pe dînsa..." (*Adevărul*, 29 iulie 1899)

● Publicistul Panait Mușoiu[4] scrie: „Războiul este cea mai uriaşă inconştienţă şi cea mai crudă barbarie. Eu nu-l aprob nici de la om la om, nici de la neam la neam. E numai stricător şi nu aduce nici un bine, nu hotărăşte nimic... Toate simţurile îmi comandă să nu mă fac unealta lui". (*Revista ideii*, noiembrie 1900)

● D.A. Sturdza: „Bărbaţii care au ridicat statul român şi care au lucrat cu bărbăţie, cu devotament şi cu pricepere la reînnoirea unui popor întreg, au fost nişte bărbaţi neasemănaţi... Acei bărbaţi au formulat ţelul muncii lor prin nişte cuvinte foarte simple. Ei ziceau: *«Românii voiesc a ridica la gurile Dundrii un edificiu politic şi naţional puter-*

[3-4] *Magazin istoric*, nr. 8/1980; 1/1970.

nic, care să asigure liniștea completă a Orientului". (8 decembrie 1904)

● În articolul intitulat *Război războiului*, cunoscutul gînditor socialist C. Dobrogeanu-Gherea[1] condamnă cu fermitate războiul: „Vertiginos se dezvoltă mașinăria, utilajul, tehnica de război. Inventivitatea minții omenești pentru uciderea oamenilor n-are pereche în nici o altă ramură a activității omenești și în această privință am făcut progrese uriașe, ca nicăieri. Ce nevinovat joc de copii e un război din vremurile trecute în comparație cu îngrozitorul și distrugătorul război ruso-japonez! Și ce neînsemnat e acesta din urmă în comparație cu un război care s-ar face acum între două state civilizate, cum sînt Franța și Germania! Și ce puțin însemnat ar fi acesta din urmă în comparație cu un război care s-ar face între aceleași țări peste 15-20 de ani, cînd toate explozibilele și toate mașinăriile de distrugere vor fi nemăsurat mai puternice decît acuma!". (5 martie 1906)

● O delegație de socialiști români participă, între 5 și 11 august 1907, la Congresul socialist internațional de la Stuttgart. Din rezoluția intitulată *Militarismul și conflictele internaționale*: „Clasa muncitoare... este vrăjmașa firească a războaielor, acestea fiind în opunere cu țelul pe care ea îl urmărește: crearea unei noi întocmiri economice, pe temelia concepției socialiste, cu menirea de a înfăptui solidaritatea popoarelor".

● C. Dobrogeanu-Gherea, în articolul *Război sau pace*: „Un război general între țările civilizate ar amenința cu ruina, și materială și culturală, lumea întreagă, un astfel de război ar avea de urmare un faliment financiar, economic, material și cultural, și, fiindcă în societățile moderne viața economică a unei țări e intim legată de viața celorlalte, acest faliment, și material și cultural, s-ar întinde de la țările învinse la cele ale învingătorilor... Cînd te gîndești însă că, cu toată prudența diplomaților, cu toate că sîntem în veacul al XX-lea, cît de puțin trebuie ca să se dezlănțuiască un război..." (1 martie 1909)

● Eugen Lovinescu: „Unitatea... unui popor nu se ridică pe ruina indivizilor sau a grupurilor sociale, consfințite de istorie, ci se sprijină pe conlucrarea lor..." (1911)

● Îngrijorat de evoluția evenimentelor internaționale, Partidul Social-Democrat din România lansează, la 22 septembrie 1911, manifestul *Jos războiul!* „Noi, ca adevărați campioni ai civilizației și propășirii omenirii, privim cu indignare la măcelul organizat de burghezia europeană și n-avem cuvinte să vestejim apucăturile sălbatice ale pretinsei diplomații civilizate. Alături de proletariatul mondial strigăm: Jos războiul! Jos militarismul sanguinar! Vrem pacea între popoare!".

● *România muncitoare* e de părere că, pentru a se obține reducerea cheltuielilor militare care împovărează omenirea, trebuie luată „o atitudine clară, liniștită și împăciuitoare în politica externă, evitînd frazeologia stearpă și primejdioasă... și mai presus de toate combătînd politica de cuceriri ori așa-zise compensații și propagînd neîncetat pacea..." (9 decembrie 1912)

● Constantin Mille: „Îi dorim pace țării românești. Nu dușmănim pe nimeni și nu voim pieirea nimănuia. Nici nu avem interes să dorim pieirea cuiva, fiindcă românul din firea lui este bun și plin de omenie... Dar dacă doresc pacea în afară, nu o doresc nici umilită, nici impusă. E pacea statelor și oamenilor liberi și mai presus de toate, doresc nu pacea popoarelor de robi, ci pacea popoarelor alcătuite din cetățenii liberi..." (1 ianuarie 1913)

● *Înarmările — o ironie și o monstruozitate*: „Militarismul excesiv e și monstruos, pentru că taie aripile progresului și înăbușă avîntul civilizației. În loc de școli, se clădesc cazărmi; în loc de instrumente de știință, se fabrică puști, baionete și tunuri. Banii, care ar trebui să servească luminării și bunului trai al popoarelor, devin instrumentul ignoranței și al distrugerii". (*Adevărul*, 7 martie 1913)

● Titu Maiorescu[2]: „România nu este o mare putere, dar este și ea o putere, o putere care are conștiința de sine..." (4 decembrie 1913)

● La 15 iulie 1914, Austro-Ungaria declară război Serbiei; începe primul război mondial.

● Consiliul de Coroană, desfășurat în ziua de 21 iulie 1914, la Sinaia, hotărăște neutralitatea României.

● Nicolae Iorga[3] publică articolul *Războiul general și România*: „Deci războiul a început! Va fi unul din cele mai mari ale istoriei omenirii, prin mărimea oștirilor — 20 000 000 omenești pornite pe măcel și dare de foc —, prin perfecția mijloacelor de distrugere, prin învățătura tacticienilor și strategilor, prin imensele pagube pe care le va aduce culturii umane. Dar sub raportul ideilor, sub acela al îndreptării morale, al scopului de atins, acest odios masacru va fi unul din cele mai josnice acte de ură idioată care s-au săvîrșit vreodată pe fața pămîntului... *Pretutindeni lăcomia capitalurilor în căutare de debușeuri, nevroza unei burghezii stricte, delirul unei prese destrăbălate și fără vreo răspundere, turbarea băloasă a demagogilor care umblă după reputație cu prețul nenorocirii sutelor de mii de văduve și orfani, crima rece, calculată a unor diplomați și ofițeri alergînd după cariere strălucite peste rîuri de sînge și de lacrimi și, ca singur element superior, un imperialism tot așa de brutal ca și călcîiul unui biruitor beat care strivește cu țeasta unui rănit o lume întreagă de cugetare și simțire*". (*Neamul românesc*, 27 iulie 1914)

● M. Gh. Bujor[4] rostește o cuvîntare la Clubul social-democrat din București: „Din

---

[1-4] *Magazin istoric*, nr. 10/1970, 5/1980, 2/1981, 6/1971, 4/1975, 5/1978; 9/1969, 1, 11/1975, 7/1978; 11/1971, 11/1979.

toată lunga, dureroasa și zbuciumata existență istorică a principatelor române scoatem aceeași încheiere generală, că mai toate războaiele purtate de ele au fost nu războaie de ofensivă și de cucerire, ci războaie de defensivă, de apărare a solului și a neatîrnării împotriva năvălitorilor". (2 august 1914)

● În ziua de 10 august 1914, are loc Congresul extraordinar al P.S.D.R. și al mișcării sindicale din România care condamnă războiul imperialist declanșat de marile puteri și se pronunță pentru neutralitate și apărarea integrității teritoriale a patriei.

● Nicolae Iorga, în articolul *Un război inutil*: „Război de preponderență, război de dominație, război al imperialismului — acesta a fost și rămîne caracterul barbarei încăierări de astăzi, care lipsește națiunile, deopotrivă și de comorile trecutului și de energiile viitorului". (5 octombrie 1914)

● Barbu Ștefănescu Delavrancea, în conferința *Patrie și patriotism*: „De-a lungul vremurilor, popoarele erau ca niște turme divizate între ele, după stăpîni, după suverani, după interesele diriguitorilor. Războaiele se țineau lanț, purtîndu-se în numele religiei, în numele ambițiilor principilor, a ducilor, a regilor și împăraților. Și dacă exista noțiunea de stat — tîrziu dezvoltată și ea — apoi nici pomeneală de «noțiunea de popor» în sferele de sus. Războaiele se așteptau periodic — adeseori durau continuu ca ciuma, trimisă de Dumnezeu pentru pedepsirea păcatelor noastre»..." (24 ianuarie 1915)

● Într-o ședință, din ianuarie 1915, Comitetul Executiv al P.S.D.R. redactează și trimite o scrisoare Biroului Socialist Internațional, cerînd convocarea conferinței socialiste internaționale ori, dacă aceasta nu-i posibilă, o conferință a socialiștilor din țările neutre. Copii de pe scrisoare sînt trimise partidelor socialiste din celelalte țări, iar, în februarie, Cristian Racovski[1] este delegat să meargă în Italia și Elveția în vederea convocării conferinței. Scopul acesteia, așa cum rezultă din scrisoarea trimisă de Cr. Racovski, la 13 martie, socialiștilor elvețieni: „căutarea mijloacelor pentru încheierea promptă a unei păci în condițiile admise de congresele noastre [socialiste] internaționale de la Lugano și Copenhaga. În același timp, conferința trebuie să caute mijloace pentru restabilirea raporturilor frățești între partidele socialiste din țările beligerante".

● Concomitent cu pregătirile proiectatei conferințe internaționale, între 6 și 8 iulie 1915, se ține la București a doua Conferință socialistă interbalcanică, organizată de P.S.D.R., cu participarea reprezentanților socialiștilor de stînga bulgari (tesniaci), a socialiștilor din Grecia, iar cei sîrbi, neputînd veni la București, aderă la hotărîri. Se adoptă o moțiune „de solidaritate și frăție pentru masele proletare din toate țările beligerante care își varsă sîngele și mor în tranșee pe cîmpiile de luptă fără voia lor, în măcelul mondial provocat de imperialismul criminal al dinastiilor domnitoare și al capitalismului lacom și agresiv".

● Între 5 și 8 septembrie 1915, 38 delegați din partea a 11 partide socialiste se întrunesc la Zimmerwald (Elveția), în cadrul unei conferințe internaționale împotriva războiului (socialiștii români, care desfășuraseră o intensă activitate inițiatoare și pregătitoare, sînt reprezentați de Cr. Racovski). *Manifestul Conferinței de la Zimmerwald*: „Războiul durează de mai bine de un an... Europa e un imens abator de oameni...

Oricare ar fi adevărul asupra responsabilității directe în războiul care a produs acest haos sîngeros, acest război este produsul *imperialismului*... Acest război a semănat distrugerea și pustiirea peste tot și în același timp nimicește libertatea noastră și neatîrnarea popoarelor... Noi, de acum înainte, nu mai putem, nu trebuie să mai rămînem nepăsători față de situația actuală, care pune în primejdie viitorul Europei și al omenirii... Trebuie să se înceapă mișcarea pentru o singură pace fără anexiuni și fără contribuții de război. E cu putință numai acea pace care nu va avea de scop nici o oprimare a drepturilor și libertății popoarelor. Nu trebuie lăsat ca ocuparea militară a țărilor sau a localităților să se sfîrșească cu anexiunea lor. Nici o alianță forțată economică care ar avea ca urmare și subjugarea politică. Să se recunoască dreptul de autonomie completă a popoarelor".

● Între 11 și 17 aprilie 1916, la Kienthal (Elveția), cu participarea a 43 delegați, reprezentînd 10 partide socialiste (românii n-au putut participa, dar au aderat la hotărîri) se desfășoară o nouă conferință internațională; se adoptă o rezoluție cu privire la lupta pentru socialism și împotriva războiului.

● Eugen Lovinescu: „Războiul mondial e una din cele mai sîngeroase ironii orînduită de o diabolică imaginație... Milioane de oameni au murit zadarnic. Din sîngele lor n-a răsărit încă ideea nobilă pe care o așteptam". (1918)

● 100 000 români din toate ținuturile Transilvaniei și Banatului participă în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia care proclamă unirea Transilvaniei cu România. „Mărita Adunare Națională — se spune în hotărîrea adoptată — dă expresiune dorinței sale ca Congresul de pace [de la sfîrșitul războiului] să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale".

Microcronică realizată de:
M. ȘTEFAN, Gh. DAVID, I. LĂCUSTĂ

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1967.

OPERA ISTORICĂ A POPOARELOR

CRISTIAN POPIŞTEANU

În urmă cu o jumătate de secol, un ilustru patriot şi un mare diplomat, românul Nicolae Titulescu, punea la Cambridge o întrebare cardinală: „Cum s-ar putea clădi edificiul păcii fără sprijinul maselor?" Între atît de numeroasele valori etice pe care le exprimă, Apelul pentru dezarmare şi pace, adoptat la 30 octombrie 1981 din iniţiativa preşedintelui Republicii Socialiste România, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, de Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, în numele întregului nostru popor, răspunde cu claritate şi profunzime întrebării amintite.

Prin această strălucită iniţiativă a preşedintelui Nicolae Ceauşescu, care prin grija şi înalta răspundere manifestate nu numai pentru condiţiile de pace necesare dezvoltării operei de construcţie a noii societăţi româneşti, ci pentru viaţa şi liniştea celorlalte popoare, pentru înseşi destinele civilizaţiei umane, şeful statului şi al partidului se relevă o dată mai mult în faţa contemporaneităţii drept personalitatea prodigioasă prin care istoria noastră se exprimă cutezător în universalitate.

Acţiunile multiple, de masă pe care toţi oamenii muncii din întreaga ţară, fără nici o deosebire de naţionalitate, le desfăşoară, urmînd cu deplină convingere iniţiativa preşedintelui Nicolae Ceauşescu, adîncesc şi mai cuprinzător rolul factorului central al istoriei — omul.

Aceasta exprimă importanţa deosebită pe care partidul şi statul nostru o acordă rolu-

lui poporului nostru — constructor eroic al socialismului, care își făurește în mod conștient propria istorie, un viitor demn și fericit — în elaborarea și promovarea întregii politici interne și externe a țării, în conducerea tuturor domeniilor vieții sociale, a întregii societăți.

Inițiativa admirabilă de pace, prin care poporul nostru se adresează, la acest sfîrșit de an, tuturor popoarelor lumii, exprimă însuși sensul și substanța experienței istorice multimilenare a românilor.

Cauza păcii și colaborării face parte inseparabilă din concepția de viață a poporului nostru, a societății socialiste pe care o edificăm, se identifică cu idealurile nobile ale socialismului și comunismului.

Sînt în istorie cauze și probleme sofisticate ale căror mobiluri și înțelegere necesită îndelungi explicitări. Cauza păcii, cu precădere în zilele noastre, a devenit de o evidentă stringență căreia istoria nu-i poate refuza șansa mulțimilor. Cu atît mai mult cu cît, dacă ne gîndim la Domusul european, ne avertizează grav, extrem de grav un simplu fapt — fiecare european poate fi ucis de 144 000 ori prin armamentul nuclear acumulat pînă acum în arsenalul statelor.

Iată de ce devine un *Credo* al fiecăruia dintre noi, un *Credo* al României socialiste necesitatea istorică spre care ne-a chemat președintele Nicolae Ceaușescu:

„Sîntem preocupați de situația deosebită din Europa, de faptul că pe acest continent s-au acumulat și continuă să se acumuleze mari cantități de armament, cu mult peste necesarul apărării fiecărei națiuni. Îndeosebi, s-au acumulat și continuă să se acumuleze armamente nucleare, care pun tot mai grav în pericol viața și existența fiecărei națiuni din Europa. Iată de ce, Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste a lansat Apelul către întregul nostru popor, către alte popoare ale lumii, pentru a-și uni eforturile și a acționa cu toată hotărîrea în vederea opririi cursului periculos al înarmărilor, pentru a se pune capăt creșterii cheltuielilor militare, pentru trecerea la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmare nucleară. Acum — pînă nu este prea tîrziu — popoarele Europei, popoarele întregii lumi trebuie să se unească, să spună un NU hotărît războiului, armamentului nuclear, să ceară încetarea cursei înarmărilor, să impună o politică de dezarmare, care să țină seama de independența și dreptul la viață liberă al fiecărei națiuni!"

Ceea ce filozofii umanității gîndeau în urmă cu secole „nu ne înșelăm adoptînd ca maximă că este datoria noastră să luptăm neîncetat pentru această pace eternă" (Kant) este în concepția și practica istorică a oamenilor de pe pămînturile carpato-danubiano-pontice filozofia lor de viață.

La 3 ianuarie 1862 — după ce Cuza proclamase deja unirea administrativă, iar Adunările celor două principate fuseseră convocate pentru prima dată împreună la București, pentru ziua de 24 ianuarie/5 februarie 1862 — V. Alecsandri trimitea domnitorului o scrisoare de felicitare ca „fondator al Unirii". La 15 februarie 1862, poetul, care a girat la Paris, pînă în septembrie 1862, postul de agent, deținut de fratele său Iancu, aflat în concediu, anunța că Baligot de Beyne[1] îi va expedia importante documente diplomatice ale Ministerului afacerilor străine francez.

În toamna anului 1863, V. Alecsandri a fost trimis din nou în misiune diplomatică la Napoleon III, căruia i-a înmînat o scrisoare a domnitorului. La sfîrșitul anului, socotindu-și misiunea încheiată, trimitea o ultimă misivă. Redăm, în continuare, cîteva dintre scrisorile lui Alecsandri către domnitor, care relevă patriotismul înflăcărat și clarviziunea politică a diplomatului român. Ca și în numărul precedent, scrisorile sînt traduse din limba franceză și apar prima oară în limba română. Intervențiile explicative ale redacției Magazin istoric **sînt marcate prin paranteze drepte; întreruperile prin puncte de suspensie.**

[1] Artur-Baligot de Beyne (?-1883), ziarist francez; în 1848-1849 a colaborat, la Paris, cu Vasile Alecsandri la propaganda făcută în presa franceză în favoarca principatelor. A fost secretar al Consulatului francez de la Constantinopol, unde a scos ziarul *Presse de l'Orient*. La Constantinopol, l-a cunoscut pe Costache Negri și alți unioniști, cu care a colaborat la lupta pentru unirea țărilor române și recunoașterea alegerii lui Cuza. Recomandat de C. Negri și V. Alecsandri domnitorului, a fost numit, în 1863, șeful de cabinet al acestuia, rămînînd pînă în 1866.

Paris, 1862-1863

O MISIUNE ÎNCHEIATĂ (II)

MARTA ANINEANU

Prințe,

Am onoarea să informez pe Alteța Voastră că domnul Baligot de Beyne vă expediază chiar astăzi, prin poștă, seria completă a documentelor diplomatice ale anului 1861[1]*, pe care le-a publicat recent Ministerul afacerilor străine.*

Acest volum conține toată corespondența guvernului Maiestății Sale împăratul relativ la chestiunea Unirii administrative și legislative a principatelor, corespondență cu atît mai importantă pentru țara noastră cu cît îi ocrotește viitorul și îl eliberează de restricțiile conținute în ultimul firman al Porții. Corespondența spune că: „Dacă concesia Curții suzerane în favoarea Unirii este făcută cu titlul temporar, este totuși de la sine înțeles că, în caz de vacanță a tronului, înainte de a chibzui asupra hotărîrii ce urmează să fie luată, puterile vor examina în înțelegere cu Poarta starea principatelor și rezultatul experienței. Această rezervă le va permite de a se pronunța în perfectă cunoștință de cauză asupra chestiunii de a ști dacă este cazul să se revină la termenii organizării instituite prin Convenția de la 19 august 1859 [corect 1858][2] *sau să se mențină, dîndu-i-se un caracter definitiv, cea asupra căreia cabinete ele au căzut acum de acord".*

Această ultimă frază, inspirată domnului Thouvenel[3] *de o cuminte și generoasă prevedere, dă o lovitură hotărîtoare speranțelor vinovate ale acelora care au interes să se bizuie pe o catastrofă în vederea unor ambiții personale. Ea prezintă, într-un fel, programul politicii Franței în ce privește viitorul principatelor, și trebuie să ne străduim, cu tot patriotismul, pentru a face să izbutească, spre binele nostru, experiența încercată de Europa pe malurile Dunării.*

[1] Toate datele sînt conforme stilului nou.
[2] *Magazin istoric*, nr. 10/1975.
[3] Ministrul francez al Afacerilor străine.

Domnul Thouvenel, pe care l-am văzut azi dimineață, pentru a-i mulțumi, atît în numele Alteței Voastre cît și în cel al națiunii române, pentru felul loial prin care Excelența Sa a contribuit la realizarea dorințelor noastre, a răspuns cuvintelor mele în ermeni pe cît de măgulitori pe atît de favorabili guvernului Principatelor Unite. Excelența Sa m-a întrebat, după aceea, dacă e adevărat că noi avem de gînd să schimbăm titlul oficial de Principate Unite în acel de România, pe actele publice. În această privință, [dl. Thouvenel] a scos în relief noile complicații diplomatice pe care o asemenea inovație le-ar putea crea.

I-am răspuns că nu știu nimic despre acest lucru și că dacă prințul domnitor a folosit în discursurile sale termenul generic de România pentru a indica Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești, el s-a conformat geniului limbii române. Poporul nostru își spune „român" și nu cunoaște alt nume pentru țara sa decît pe acela de România sau Țara Românească, ceea ce este unul și același lucru.

Domnul Thouvenel a părut mulțumit cu explicațiile mele...

Îmi va fi îngăduit, înainte de a termina, să întrețin pe Alteța Voastră despre situația unui om pe care a avut deja ocazia să-l aprecieze? Vreau să vorbesc despre domnul Baligot de Beyne care, de paisprezece ani încoace, a adus servicii atît de însemnate cauzei principatelor. Dacă Alteța Voastră i-ați face favoarea de a-l rechema la București, ar fi mai fericit ca oricînd să vă închine devotamentul și munca sa.

Am onoarea să fiu cu cel mai adînc respect, prințe, al Alteței Voastre prea plecat și supus servitor,

V. ALECSANDRI

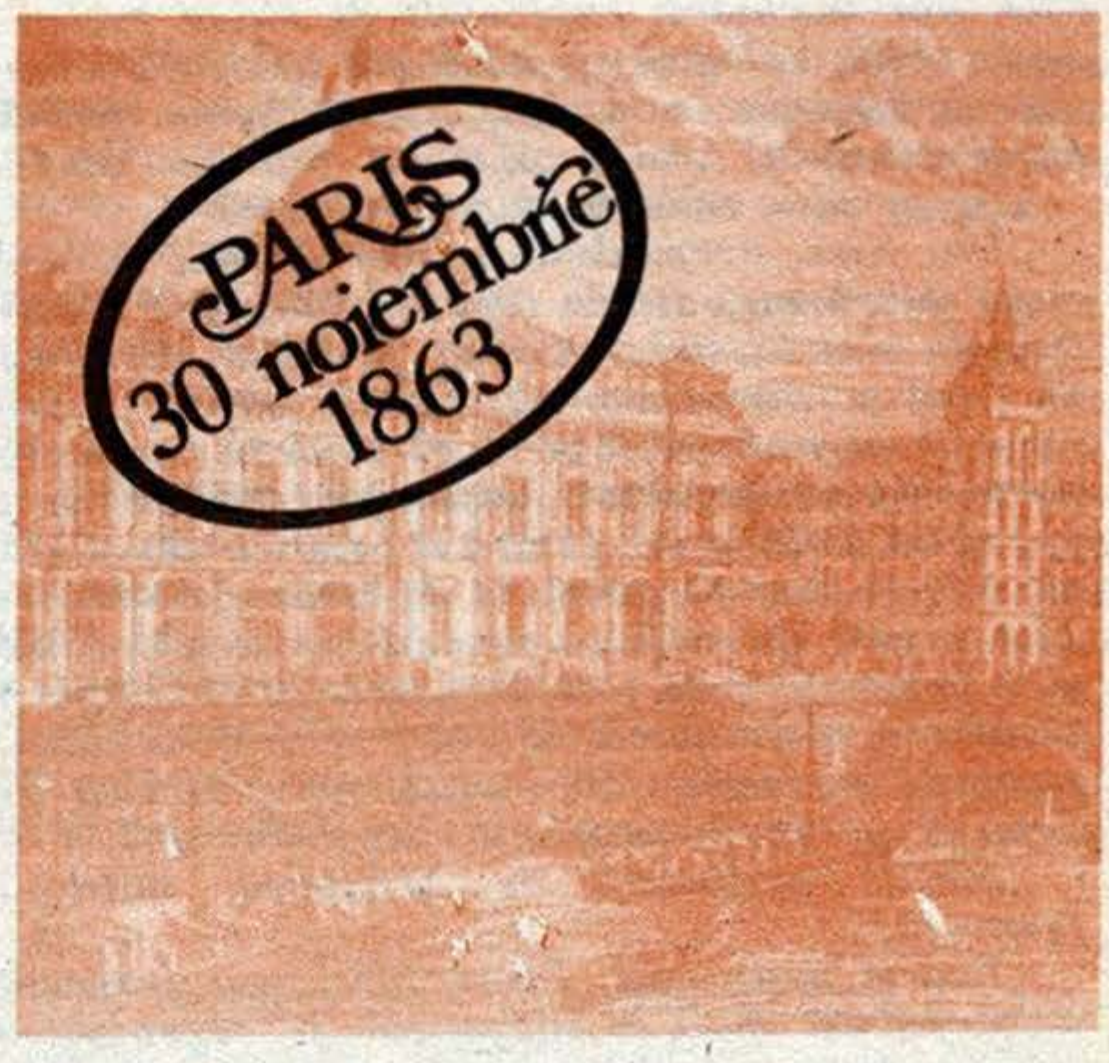

Prințe,

Astăzi, luni 30 noiembrie, m-am dus la palatul Tuileries și am fost introdus la împărat, după o așteptare de două ore, Maiestatea Sa trebuind să prezideze Consiliul de Miniștri

și să acorde peste treizeci de audiențe diverșilor ambasadori și altor personaje importante, înainte de a mă primi. Ca și în 1859, a binevoit să mă întîmpine cu cea mai mare bunăvoință, dar audiența a fost scurtă. Maiestatea Sa mi-a pus cîteva întrebări, la care a trebuit să răspund pe scurt; totuși, aceste întrebări, în ciuda laconismului lor, mi se par a fi capabile să ne lămurească suficient asupra ideilor care îl preocupă. Vă veți convinge din citirea acestei scrisori, în care am încercat să transcriu fidel convorbirea mea cu Maiestatea Sa.

Împăratul, văzîndu-mă, m-a primit cu aceste vorbe:

„Sînt încîntat să vă revăd, dl. Alecsandri. De mult nu v-am mai văzut".

„Sire, i-am răspuns, sînt fericit de a avea cinstea să mă înfățișez pentru a patra oară înaintea Maiestății Voastre și să-i aduc o nouă scrisoare din partea prințului Cuza".

La aceste cuvinte i-am înmînat împăratului scrisoarea Voastră, pe care a primit-o cu plăcere și a așezat-o pe birou.

„Ce face prințul Cuza?", m-a întrebat apoi Maiestatea Sa.

„Foarte bine, Sire!, i-am răspuns, și o roagă pe Maiestatea Voastră să primească cele mai respectuoase omagii".

„Are și unele greutăți acolo?", a adăugat împăratul surîzînd.

„Da, Sire! Alteța Sa este în neînțelegere cu o parte din Adunare, dar agitația acestui partid nu prezintă nici un caracter îngrijorător pentru ordinea publică, căci nu depășește pragul Camerei. Țara este liniștită, la adăpostul oricărei mișcări anarhice și își vede în liniște de muncile agricole, care fac mari progrese în fiecare an. În timp ce grupul militant din Adunare, îndemnat, fără îndoială, de aspirații prea înflăcărate, dar inevitabil exploatate de cîțiva pretendenți abili, se agită și depășește cîteodată limitele atribuțiilor sale, națiunea rămîne fermă în sentimentul său de datorie față de stat".

„Și armata voastră, face progrese?"

„Da, Sire, avem deja treizeci de mii de oameni sub arme, dintre care 25 000, bine disciplinați, sînt în stare să intre în luptă. Prințul, în sînul numeroaselor dificultăți inerente operei de reorganizare a țării și datorate, în mare parte, lipsurilor din Constituția actuală, și-a îndreptat toată grija pentru a înzestra România cu o forță armată potrivită cu resursele noastre. El a urmat sfaturile pe care Maiestatea Voastră m-a însărcinat să i le transmit în 1859 și a făcut-o în speranța că va veni o zi cînd va putea, servind interesele țării sale, să plătească și datoria sa de recunoștință către Franța".

„Sînteți mulțumiți de Misiunea militară franceză?"

„Foarte mulțumiți, Sire! Misiunea franceză a contribuit mult la instruirea și organizarea administrației militare a armatei noastre".

„Ați rămas tot timpul în țara dumneavoastră, de la 1859?"

„Nu, Sire!, am lipsit în mai multe rînduri pentru a îndeplini diferite misiuni în străinătate"...

„Aveți de gînd să rămîneți la Paris?".

„Dacă împrejurările o cer, voi rămîne; în caz contrar, îmi propun să mă duc să-mi petrec iarna în Egipt, pentru motive de sănătate. Dacă misiunea va trebui continuată în lipsa mea, ea va fi încredințată fratelui meu, locotenent-colonelul Alecsandri, care se bucură de toată încrederea prințului și care este, în același timp, agentul său oficios pe lîngă guvernul Maiestății Voastre".

„Bine, voi citi scrisoarea prințului și, dacă voi dori să răspund, voi însărcina pe fratele dumneavoastră să transmită răspunsul meu prințului".

„Prințul are deplină încredere, Sire, că scrisoarea sa va spulbera zvonurile calomnioase pe care dușmanii săi încearcă să le răspîndească..."

Ansamblul întrebărilor pe care mi le-a pus Maiestatea Sa dovedește, după părerea mea, o preocupare serioasă în vederea evenimentelor care se pregătesc și lasă să se întrevadă intenția împăratului de a destina Principatelor Unite un rol în desfășurarea acestor evenimente. Scrisoarea Voastră a venit deci foarte la timp pentru a lupta victorios împotriva ponegririlor aduse de inamicii țării și pentru a asigura pe împărat asupra sentimentelor noastre, cu privire la politica guvernului său în Orient. Sînt deci îndreptățit să cred că Maiestatea Sa nu va întîrzia să Vă exprime direct întreaga sa satisfacție. Și, acum, cînd noua mea misiune este încheiată, dați-mi voie să îmi iau rămas bun pînă la primăvară și să Vă rog de a acorda fratelui meu toată încrederea pe care ați avut-o pînă acum în mine. Este un om care o merită și prin devotament, și prin inteligență, și prin discreție.

Vechiul Vostru prieten devotat,

V. ALECSANDRI

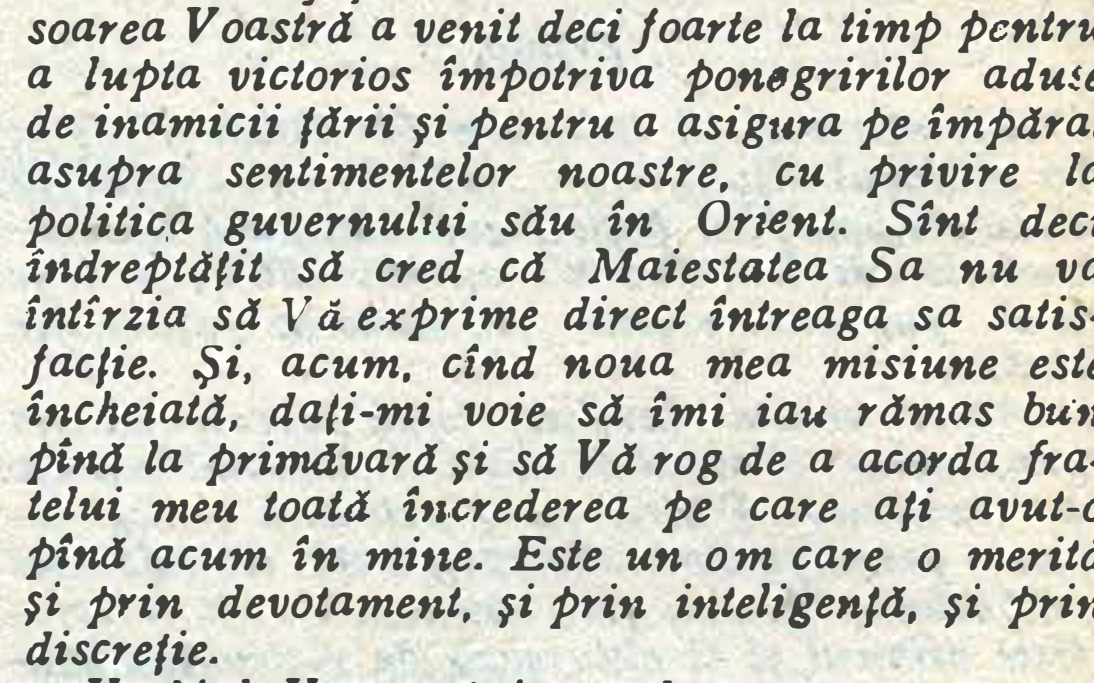

Iubite prințe,

Scrisoarea pe care ați avut prietenia a mi-o trimite în legătură cu audiența mea la palatul Tuileries este plină de lucruri măgulitoare pentru

(Continuare în p. 23)

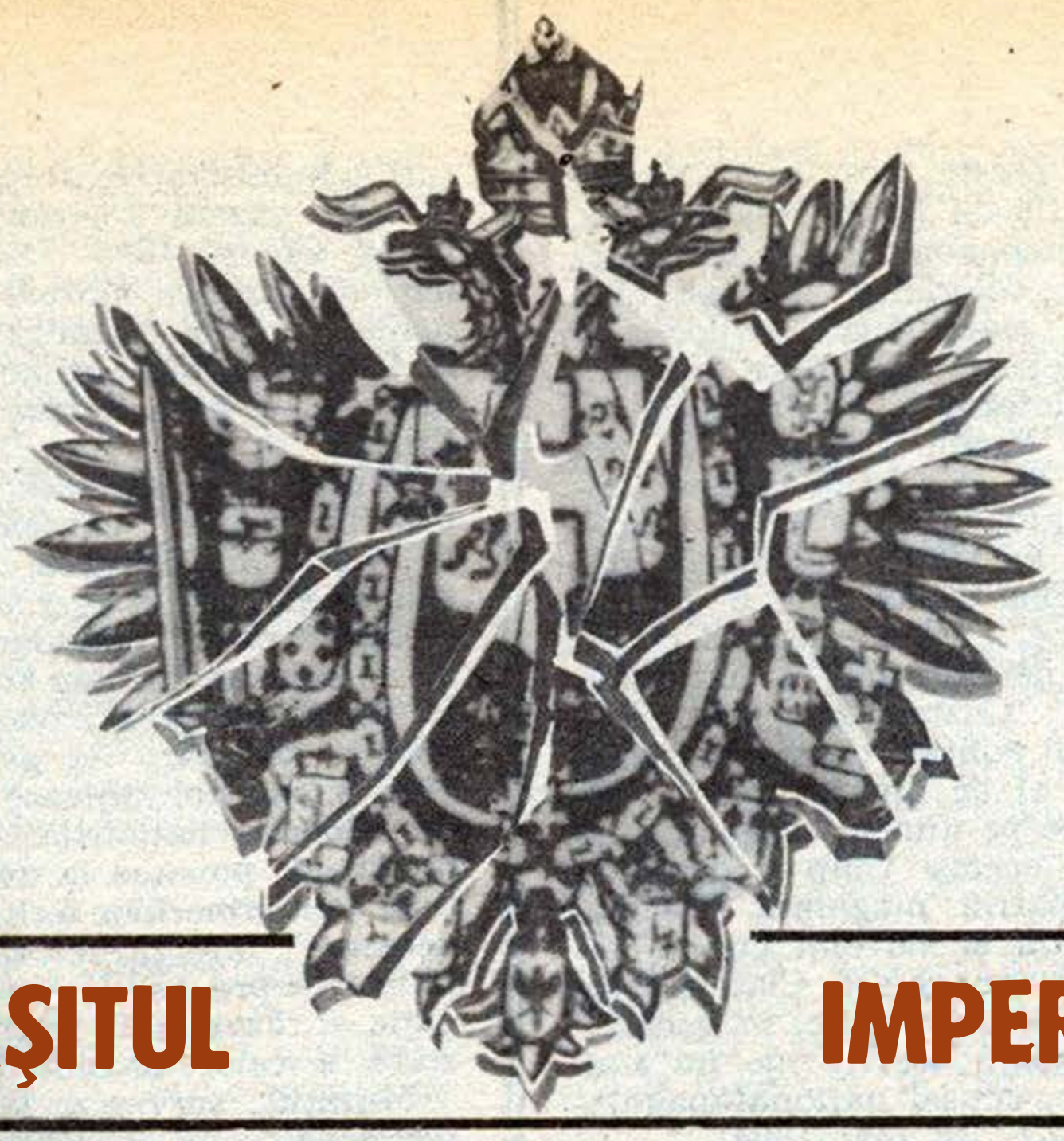

SFÎRŞITUL IMPERIULUI HABSBURGIC

VIORICA MOISUC

Avea dreptate Bertrand Auerbach, profesor la Universitatea din Nancy, cînd, în 1897, răspunzînd unor întrebări despre filiaţia dintre revoluţia franceză din 1789 şi doctrina principiului naţionalităţilor, arăta că, „privind harta acestui asamblaj de ţări care se numeşte oficial Austro-Ungaria, ai în faţa ochilor un monstru geografic", adăugînd apoi: „Cum ar putea fi posibil ca un corp cu o conformaţie atît de proastă să se afirme ca o personalitate cu sănătate robustă?"

Iată cum se înfăţişa concret acest „monstru geografic" şi, am adăuga, etnic, după datele recensămîntului publicat în 1910 de autorităţile austro-ungare: din cele 51,4 milioane locuitori ai imperiului dualist, 28,5 milioane se aflau sub puterea directă a Vienei, iar 22,9 sub cea a Budapestei. Din totalul populaţiei aflate sub administraţia austriacă, 35,58 la sută (9,95 milioane) erau germani, iar „restul" de 64,42 la sută erau: 61,05 la sută (16,7 milioane) slavi: cehi, polonezi, ucraineni, sloveni, sîrbo-croaţi etc.; 2,75 la sută (768 000) italieni, 0,58 la sută (275 000) români, 0,04 la sută (11 000) unguri. În zona administrată de autorităţile ungare, situaţia se prezenta astfel: din 20,9 milioane locuitori, 48,1 la sută (10 milioane) erau unguri, 14,1 la sută (circa 3 milioane) erau românii din Transilvania, Maramureş, Crişana şi Banat, 9,8 la sută (2 milioane) germani, 25,8 la sută (5,4 milioane) slavi, iar 2,2 la sută reprezentau alte grupuri naţionale. În ansamblul monarhiei austro-ungare, naţiunile dominante austriacă şi maghiară reprezentau 43 la sută (cca. 22 milioane), iar naţiunile asuprite 57 la sută (cca. 29 milioane). (Cifrele şi procentele le-am extras din Magyarország történeti demografiaja, **Budapesta, 1963).**

Halucinaţii şi imposibilităţi

Cu tot caracterul aproximativ al cifrelor publicate de autorităţile imperiale, este limpede că o minoritate etnică — austriacii şi ungurii — ţinea sub dominaţie majoritatea populaţiei negermane şi nemaghiare.

În „secolul naţionalităţilor", cînd evoluţia istorică firească, legică viza constituirea statelor independente, suverane, unitare şi naţionale, situaţia naţionalităţilor din Austro-Ungaria se agravase enorm, deşi Constituţia imperiului dualist din decembrie 1867, completată cu legea ungară din 6 decembrie 1868, declara egalitate în drepturi pentru toate naţionalităţile şi pentru toate limbile vorbite în imperiu. Printr-o serie de legi şi măsuri adoptate succesiv (1879, 1883, 1891, 1893 etc.) şi care priveau învăţămîntul de toate gradele,

administrația etc., aceste înscrisuri oficiale au fost încălcate fățiș de însiși creatorii lor. Politica dură de nerecunoaștere și nerespectare a drepturilor celorlalte naționalități, practicată prin cele mai diferite mijloace și în multiple forme, departe de a duce la rezultatele scontate, a determinat o îndîrjită rezistență națională. Făcînd bilanțul a trei decenii de eforturi de deznaționalizare, ziarul *Egyetértés* constata, în iunie 1904: „După treizeci de ani de legislație maghiarizantă, maghiarizarea naționalităților este o imposibilitate, o halucinație, care nu face decît să atîțe mer u adînca nemulțumire a naționalităților nemaghiare". Gustav Bekesies, promotor și susținător al politicii de maghiarizare forțată, constata și el cu amărăciune: „Stăpînirea limbii nu face pe nimeni maghiar cînd ac sta nu simte în același timp o dragoste adevărată pentru patria maghiară. Tocmai agitatorii daco-români și slovenii cunosc cît se poate de bine limba maghiară. Clasele culte ale slovacilor și valahilor vorbesc, în general, limba noastră. Cu toate acestea ele nu s-au alăturat, din păcate, cauzei național-maghiare" (*Budapesti Hirlap*, 18 mai 1904).

Programul Ligii naționalităților, adoptat în cadrul Congr sului reprezentanților naționalit ților asuprite din Austro-Ungaria, care și-a desfășurat lucrările în 1895, la Budapesta, a fost o elocventă manifestare a contradicției ireconciliabile între principiul naționalităților și politica de forță a imperiului dualist față de naționalități. „Românii, sîrbii și slovacii, care s-au întîlnit la Congresul de la Budapesta, cer descompuner a Ungariei în ținuturi administrative după felul limbii vorbite — scria gazeta austriacă *Neue Freie Presse*, la 14 august 1895. D ci, negarea existenței națiunii politice unitare din Ungaria și sfărîmarea statului organizat unitar și centralizat în individualități naționale, care vor gravita — una peste hotare spre România, alta spre Croația, a treia spre... Boemia".

Pentru a putea face față „agitațiilor celor fără de patrie", contele István Tisza cerea, în 1894, modificarea Codului penal, căci, spunea el, „ochiul ager și mîna care pedepsește și apără statul maghiar trebuie să intervină cu autoritate. Noi am tratat pînă acum această problemă pr a cavalerește..." Draconicele măsuri adoptate de guvernul Fejérváry, în 1905, creau noi mijloace de reprimare a luptei de eliberare națională: mărirea numărului de jandarmi, punerea la dispoziția comandamentelor jandarmeriilor t ritoriale a „forței armate necesare", interzicerea adunărilor publice, simplificarea procedurii penale „în cazuri de instigație și răzvrătire" pentru pedepsirea neîntîrziată a celor considerați vinovați.

Mutațiile survenite la sfîrșitul sec. XIX și începutul celui următor în raportul internațional de forțe s-au repercutat dir ct asupra situației naționalităților asuprite din dubla monarhie. Crearea Antantei (Franța, Anglia, Rusia), grupare de mari puteri opusă Triplei Alianțe (Germania, Austro-Ungaria, Italia), războiul ruso-japonez din 1904-1905, situația explozivă din Balcani, provocată de creșterea luptei antiotomane a națiunilor asuprite și de amestecul direct al marilor puteri în politica Imperiului otoman, criza acută și progresivă

1867

8 IUNIE[1]: *Împăratul Franz Iosif I al Austriei este încoronat ca rege al Ungariei; se constituie oficial imperiul dualist Austro-Ungaria, împărțit în Cisleitania (Austria, cu capitala la Viena) și Transleitania (Ungaria, cu capitala la Budapesta); Franz Iosif sancționează legea privind încorporarea Transilvaniei la Ungaria.*

Cu excepția problemelor militare, financiare și de politică externă, pentru care se creează ministere unice, Ungaria devine stat independent, cu guvern și parlament propriu. Clasele conducătoare din Austria, în alianță cu moșierimea și burghezia ungară, inaugurează, astfel, o perioadă de cruntă oprimare socială și națională a popoarelor din imperiu.

[1] Toate datele acestei cronologii sînt pe stil nou. Totodată, precizăm că ne-am oprit, într-o formă concisă, doar asupra evenimentelor politice care au jalonat procesul de disoluție a Imperiului austro-ungar, multe aspecte fiind tratate în *Cronica Marii Uniri*, publicată în nr. 11 și 12/1978 ale revistei noastre.

1868

Acord croato-ungar, prin care Croației i se recunoaște o autonomie limitată, dar este considerată parte integrantă a posesiunilor Coroanei ungare.

15 MAI: *fruntașii politici români adoptă* Pronunciamentul de la Blaj — *energic act de protest împotriva încorporării Transilvaniei la Ungaria; autorii documentului sînt supuși persecuțiilor de către autorități.*

7 DECEMBRIE: *Dieta din Pesta promulgă legea privind încorporarea Transilvaniei la Ungaria; guvernul transilvan este dizolvat, iar legile Ungariei sînt extinse și asupra Transilvaniei; nu sînt recunoscute alte naționalități și se interzice folosirea altor limbi. Deputații români, sîrbi și slovaci protestează vehement.*

1869

7 FEBRUARIE: *conferința fruntașilor politici ai românilor din Banat și Ungaria hotărăște crearea Partidului Național al Românilor din Banat, care combate dualismul, revendică drepturi naționale pentru români și autonomia Transilvaniei, se declară solidar cu celelalte națiuni oprimate din cadrul imperiului.*

7-8 MARTIE: *conferința fruntașilor politici români din Transilvania hotărăște crearea Partidului Național Român din Transilvania; în semn de protest împotriva „unirii", se adoptă o tactică „pasivistă", de neparticipare la viața politică din Ungaria.*

12-13 IULIE: *la Brno au loc puternice ciocniri între trupele austriace și muncitorii orașului.*

1871

Puternică răscoală a grănicerilor croați, desfășurată sub lozinca emancipării țării de sub stăpînirea austro-ungară.

1872

2 IULIE: *fruntașii politici români, întruniți la Blaj, redactează un memoriu prin care solicită recunoașterea limbii române ca a doua limbă oficială, precum și adoptarea unei noi legi electorale, din care să lipsească orice privilegiu de clasă și de castă.*

din interiorul Imperiului austro-ungar și politica de forță în sud-estul Europei, inițiată de cercurile conducătoare austro-ungare începînd cu anul 1906, toate acestea au constituit contextul istoric în care a avut loc în Transilvania intensificarea luptei românilor contra politicii de deznaționalizare, pentru emancipare național-politică, pusă sub semnul *unității naționale a tuturor românilor*.

„Tînărul Regat român — aprecia diplomatul și omul politic ungur L. Varjassy, în memoriile sale publicate în 1934 —, după ce a scuturat jugul otoman, și-a propus realizarea unui nou ideal". Acesta era, continuă Varjassy, „unirea românilor" în jurul României independente. Și el adăuga: „Aceste lupte seculare duse de românii din Ungaria au fost aduse la paroxism de politica meschină a claselor dominante ungare".

Într-un cuvînt: represiune

După 1905, mișcarea de eliberare națională a românilor din Ungaria a luat o amploare fără precedent, fiind susținută pe numeroase canale și printr-o multitudine de mijloace de statul român independent. În astfel de condiții, la Ministerul de externe ungar, sub redacția lui Antal Huszár, s-a întocmit o amplă lucrare de aproape 1 000 pagini, intitulată *Românii din Ungaria. Spre întrebuințare confidențială* („A magyarországi Romanok. Bizalmas Használatra"), Budapesta, 1907. Lucrarea avea un caracter strict secret, fiind tipărită într-un număr foarte mic de exemplare și destinată exclusiv membrilor guvernului. Plecînd de la constatarea că numărul românilor din Ungaria era, după statistica oficială ungară din 1900, de 2 799 479 (după statistica întocmită de biserica ortodoxă română — 3 029 534), autorii analizau principalii factori care „aprind zi de zi tot mai intensiv în poporul român sentimentele și năzuințele îndreptate contra statului ungar și care se ascund sub numele de *conștiință națională*". Printre acești „factori" cu rol deosebit erau enumerate: școlile românești (românii aveau patru licee și un gimnaziu, susținute de biserica ortodoxă), considerate a fi „cuiburi calde" și „izvoare" ale sentimentelor și aspirațiilor separatiste ale românilor; biserica ortodoxă, ai cărei slujitori erau „cei mai activi agenți ai P.N.R. [Partidului Național Român]" (Autorii considerau totodată îngrijorător faptul că Mitropolia ortodoxă din București se intitula *Mitropolia Ungro-Vlahiei*, fiindu-i subordonată deci și biserica ortodoxă din Transilvania); instituțiile culturale românești, în special „Astra", despre care se afirma că „de la înființare, în 1861, și pînă azi a servit fără întrerupere scopurilor naționaliste române, fiind unul din principalii factori ai agitațiilor române și cel mai periculos element din punctul de vedere al politicii de stat maghiar". (Referindu-se la bogatele activități culturale ale „Astrei", autorii afirmau că, „în realitate, [ele] sînt cele mai potrivite ocazii pentru a trezi în poporul român din diferite regiuni *conștiința națională*", menționînd, totodată, că „din punctul de vedere al politicii de stat maghiar și în cadrul ideii de stat ma-

1874

26 NOIEMBRIE: *legea electorală votată de Dieta din Pesta acordă drept de vot limitat românilor transilvăneni (doar 3,3 la sută din totalul lor).*

1878

IULIE-OCTOMBRIE: *Austro-Ungaria ocupă Bosnia și Herțegovina.*

1879

*Legea **școlară votată** de Dieta din Pesta **prevede** predarea* obligatorie *a limbii maghiare în toate școlile din Ungaria.*

7 OCTOMBRIE: ***la Viena se** încheie un tratat secret **de alianță** între **Austro-Ungaria** și Germania, îndreptat **împotriva** Rusiei și Franței.*

1881

12-14 MAI: *conferința națională a românilor din Transilvania și Banat (153 delegați) hotărăște crearea Partidului Național Român (P.N.R.), prin unirea celor două partide naționale.*

1882

La Sibiu apare, în limbile română, maghiară, germană și franceză, Memoriul explicativ — redactat de G. Barit —, în care sînt prezentate istoria, situația și năzuințele românilor din Transilvania.

IANUARIE-APRILIE: *în Bosnia și Herțegovina are loc o puternică răscoală împotriva autorităților austro-ungare.*

20 MAI: *tratat de alianță între Austro-Ungaria, Germania și Italia (constituirea Triplei Alianțe), îndreptat împotriva Franței și Rusiei; la 30 octombrie anul următor, prin semnarea unui tratat reînnoit în 1892, 1902 și 1913, România este inclusă în sfera politică a Triplei Alianțe.*

1884

14 APRILIE: *la Sibiu apare Tribuna, cel mai important organ de presă al mișcării naționale a românilor din Transilvania; pe frontispiciu are inserată deviza: Soarele nostru la București răsare; publicația militează pentru acordarea de drepturi politice pentru românii, pentru unirea Transilvaniei cu România.*

1890

29 DECEMBRIE: *se constituie, la București, Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor (Liga culturală), cu rol important în lupta pentru unitatea națională a românilor.*

1891

Apare, în limba franceză, Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria, aspru rechizitoriu la adresa politicii claselor dominante austro-ungare. Un memoriu al studenților maghiari din Cluj, difuzat în luna iulie, încearcă să-l combată. Studenții români din Cluj, Budapesta, Viena și Graz răspund prin Replica, tipărită în franceză, germană, engleză și italiană, document cu amplu ecou în opinia publică europeană.

1892

20-21 IANUARIE: *conferință extraordinară a P.N.R., care hotărăște alcătuirea și trimiterea*

ghiar *cultura română* nu poate fi încadrată nici într-un fel, căci în Ungaria există numai cultură maghiară"); presa românească, la care colabora și un mare număr de oameni de litere, istorici, scriitori, publiciști din Regatul român cît și din alte provincii românești, era apreciată ca un „activ și eficient factor al politicii naționale românești"; instituțiile de credit și financiare românești (cu cei aproximativ 600 funcționari), în special băncile, care, prin legăturile întinse pe care le întrețineau, „constituie un mecanism complex al mișcării naționale". (Situația băncilor românești — arătau autorii — urma să se întărească, ca urmare a conferinței de la 26 septembrie 1906, care a decis înființarea Societății solidaritatea, avînd ca scop „întărirea activității economice românești").

În ciuda unor astfel de constatări, autorii erau de părere că totuși se mai putea salva ideea de stat unitar național maghiar, „dacă s-ar proceda cu o energie care să nu cunoască nici un fel de tocmeală", și propuneau forurilor de decizie măsuri dintre cele mai drastice. Ei cereau înlocuirea, în toate școlile românești, a limbii române (ca limbă de predare) cu limba maghiară, control strict și sever al întregului complex de activități desfășurate de așezămintele școlare românești (muzee, internate, coruri, orchestre, programe școlare etc.); sugerau, totodată, dizolvarea „Astrei", desființarea despărțămintelor (pe ținuturi) ale „Astrei" și a bibliotecilor sătești organizate de aceasta, epurarea bibliotecilor de cărți „naționaliste" etc.

Pentru a diminua rolul presei românești, se propunea sporirea masivă a taxei ce se plătea pentru editarea publicațiilor românești („măsura ar fi eficace, dată fiind situația materială precară a românilor"), condamnarea gazetarilor români la temniță ordinară în locul celei politice etc.

În final, autorii amintitei lucrări cereau dizolvarea Partidului Național Român, forul conducător al luptei de eliberare națională a românilor din Austro-Ungaria. În fond, toate aceste argumente dovedeau, în mod incontestabil, că lupta națională de eliberare era un fenomen general, care cuprinsese întreaga masă a celor peste trei milioane de români, fenomen imposibil de „limitat", „îngrădit" sau „distrus", iar amplificarea lui nu putea duce decît la separarea de Ungaria și Austria și unirea lor cu România.

Măsurile luate în anii următori, indiferent ce natură au avut și cît de drastice au fost, nu și-au atins scopul final — sugrumarea luptei de eliberare națională a românilor și a celorlalte națiuni oprimate. Printre aceste măsuri, un loc aparte l-a ocupat, desigur, faimoasa lege a școlilor, votată în 1907 și al cărei scop îl anunța astfel, în Cameră, realizatorul ei, contele Albert Appónyi: „În cîțiva ani, ea [legea] va nimici toate școlile nepatriotice", deoarece „fiecare școală și fiecare învățător, indiferent de caracterul școalei și de împrejurarea că beneficiază sau nu de ajutorul statului, se îndatorează a dezvolta și întări în sufletul elevilor spiritul de alipire către patria maghiară. Punctul acesta de vedere trebuie să predomine întreaga instrucțiune".

unui Memorandum împăratului Franz Iosif, în care să fie prezentate situația și revendicările românilor din Transilvania.

25-26 MARTIE: *conferință extraordinară a Partidului Național Român care definitivează textul Memorandumului.*

9 IUNIE: *conducătorii Partidului Național Român, în fruntea unei delegații de 300 persoane, sosesc la Viena, spre a înmîna împăratului textul Memorandumului; monarhul refuză să primească delegația și trimite documentul guvernului ungar la Budapesta.*

1893

25 MAI: *făcîndu-l răspunzător pentru tipărirea și difuzarea Memorandumului, procurorul general din Cluj intentează proces întregului Comitet Executiv al P.N.R.*

DECEMBRIE: *la București, Iași și în alte orașe din România au loc manifestații de solidaritate cu fruntașii memorandiștilor din Transilvania.*

1894

6 MAI: *la București, unde vin delegați din întreaga țară, au loc noi manifestații de solidaritate cu memorandiștii.*

7-25 MAI: *se desfășoară la Cluj procesul intentat memorandiștilor, eveniment cu amplu ecou internațional; 14 membri ai Comitetului Executiv al P.N.R. sînt condamnați la închisoare.*

24 MAI: *în ziarul francez La Justice apare articolul Lupta de rase, semnat de Georges Clemenceau, care face un istoric al luptei de eliberare națională a românilor din Transilvania.*

16 IULIE: *guvernul ungar interzice activitatea Partidului Național Român.*

28 NOIEMBRIE: *adunare națională la Sibiu care protestează împotriva hotărîrii guvernului ungar și hotărăște convocarea unui congres al naționalităților, în vederea coordonării luptei popoarelor asuprite din Imperiul austro-ungar.*

1895

22 AUGUST: *la Budapesta se desfășoară lucrările Congresului reprezentanților naționalităților asuprite din Austro-Ungaria; la capătul lui, se încheie o alianță politică româno-sîrbo-slovacă și se constituie un Comitet național româno-sîrbo-slovac împotriva politicii de maghiarizare forțată a naționalităților din Austro-Ungaria.*

1896

21 IUNIE: *la Viena, în prezența a peste 6 000 persoane, se ține un mare miting al naționalităților asuprite din Austro-Ungaria; moțiunea adoptată omagiază popoarele asuprite pentru lupta „energică împotriva opresiunii".*

1897

Se constituie Partidul Socialist Național Slovac care militează pentru egalitatea în drepturi a naționalităților din Austro-Ungaria.

1899

24-29 SEPTEMBRIE: *Congresul Partidului Social-Democrat din Austria, la Brno, adoptă primul program socialist în problema națională („Programul de la Brno").*

Memoriul Episcopatului bisericii ortodoxe române din Transilvania, din 5 mai 1907, adresat împăratului de la Viena contra legii Appónyi — aflată la acea dată încă în proiect — s-a lovit de opoziția Vienei, ca și altă dată cînd românii căutau „sprijin" la împărat: „Noi — răspundea împăratul la 2 iunie 1907 (citățm o traducere de epocă) —, acest proiect de lege și toate cîte se cuprind în el, împreună și singuratice, mărturisindu-le corecte, plăcute și primite, prin aceasta cu puterea noastră regească le aprobăm, le întărim și le sancționăm și, respectîndu-le Noi, vom căuta să fie respectate și din partea celorlalți credincioși ai noștri".

Concomitent cu lupta românilor, în întreaga Austro-Ungarie mișcările naționale creșteau în amploare. În Moravia, s-au organizat adunări de protest împotriva terorii polițienești; la Praga, manifestațiile populare din noiembrie 1905 au avut ca obiectiv central eliberarea națională și socială; în Bosnia și Herțegovina acțiunile antihabsburgice antrenau mase largi populare, țărani, intelectuali, burghezie și urmăreau aceleași idealuri ale eliberării naționale, autodeterminare, unirea tuturor slavilor de sud într-un singur stat. Lozinca „Balcanii ai popoarelor balcanice", lansată de națiunile asuprite din această zonă, era un răspuns la amestecul brutal al marilor puteri în Balcani, la politica de dezbinare și dominare promovată de acestea.

În momentul izbucnirii primului război mondial, Austro-Ungaria, ca și Germania și Rusia, ținea sub opresiune zeci de națiuni, refuzîndu-le drepturi elementare de libertate, străduindu-se să le deznaționalizeze. În plin secol XX, cînd în apusul Europei statele naționale unitare și independente erau de mult realități impuse ca atare în viața internațională, în centrul și sud-estul Europei problema rămînea deschisă.

Ce principii urmau să stea la baza noii organizări a Europei după primul război mondial? Conferințele de pace anterioare — ca, de pildă, cea de la Berlin, din 1878 — excelaseră prin inegalitatea de tratament între marile și micile state, în defavoarea celor din urmă. Principiul naționalităților se impusese cu greu în unele decizii ale amintitului congres și în special atunci cînd fusese vorba de „faptul împlinit".

Problema fundamentală ce se punea în fața românilor, sîrbilor, polonezilor, cehilor, slovacilor, în 1914-1918, era aceea a *organizării lor viitoare pe baza principiului naționalităților*. Realitățile războiului se materializau, printre altele, și în faptul că membri ai aceleiași națiuni, dar care trăiau sub stăpînirea a două imperii aflate în tabere adverse, se văzuseră în situația nu numai de a lupta unii contra altora, dar și sub stindardele unor lozinci ce le erau cu totul străine; era cazul românilor, polonezilor, sîrbo-croaților etc. În același timp, state independente, cum era cazul României, Serbiei, nu aveau nici un fel de interese imperialiste, legate de obiectivele urmărite de marile puteri ale Antantei sau ale Triplei Alianțe; ele aveau doar dezideratul de a-și realiza unitatea politică în hotarele etnice. Cum putea fi atins acest scop? Care trebuia să fie opțiunea?

1900

Se înființează Asociația socialiștilor români din Budapesta (din 1903, secțiunea română a Partidului Social-Democrat din Ungaria), care joacă un rol foarte important în mobilizarea muncitorimii și a celorlalte categorii sociale din Transilvania la lupta pentru eliberare națională.

31 MARTIE-1 APRILIE: *se desfășoară congresul de constituire a Partidului Popular Ceh (Realist), în frunte cu Th. G. Mosoryk; în iunie, ia naștere Consiliul Național, organism creat în afara partidelor politice, menit a coordona lupta de emancipare națională.*

1903

15 AUGUST: *la Budapesta apare primul număr al ziarului* Adevărul (Glasul poporului), *organ al secțiunii române a P.S.D. din Ungaria.*

1905

Începe „războiul vamal" sîrbo-austro-ungar, încheiat în 1910.

28 NOIEMBRIE: *grevă generală de protest a proletariatului ceh, pentru libertatea cuvîntului.*

1907

1 APRILIE și 9 MAI: *Parlamentul maghiar votează legile școlare (Legile Appónyi), prin care sînt desființate școlile confesionale românești, sîrbe și slovace, fiind înlocuite cu școli de stat, avînd ca limbă de predare exclusiv maghiara.*

1908

6 OCTOMBRIE: *Austro-Ungaria anexează Bosnia și Herțegovina; declanșarea „Crizei bosniace" — moment de mare încordare a relațiilor politice europene.*

21 OCTOMBRIE: *cetățenii orașului București, întruniți într-un mare miting la Sala „Dacia", „protestează contra revoltătoarei apăsări a frotilor din Austro-Ungaria și declară că statul român nu poate arăta prietenie celor care oprimă pe românii de oriunde".*

1910

26 SEPTEMBRIE: *fruntașii politici ai românilor din Transilvania adresează un memoriu guvernului ungar, cerînd recunoașterea Partidului Național Român ca funcționînd în mod constituțional și acordarea votului universal, egal, direct și secret, a dreptului de întrunire și organizare, a autonomiei bisericilor române etc.*

1911

27-29 AUGUST: *mari manifestații organizate la Blaj, cu prilejul împlinirii a 50 ani de la înființarea „Astrei"; sînt prezenți peste 20 000 români și cele mai reprezentative figuri ale vieții cultural-politice din toate regiunile locuite de români; la București, festivitățile consacrate aceluiași eveniment se bucură de participarea a peste 150 000 cetățeni.*

1912-1913

Se accentuează procesul de desprindere a României din sfera alianțelor politice ale Puterilor Centrale; la răcirea relațiilor contribuie și eșuarea tratativelor dintre fruntașii politici ai românilor transilvăneni și guvernul maghiar condus de contele István Tisza.

1897
(14-16 aprilie)

CONGRESUL

DELEGAŢI PARTICIPANŢI

La congres au luat parte 75 delegaţi, din partea a 19 organizaţii politice şi profesionale ale partidului, dintre care 61 reprezentanţi ai cluburilor muncitoreşti: din Bucureşti (41, din care unul reprezenta Clubul muncitorilor din sectorul de Verde al Capitalei), Galaţi (4), Craiova (3), Iaşi (3), Ploieşti (3), Piteşti (1), Bîrlad (1), Tulcea (1), Bacău (1), satul Luceni, comuna Stînca, jud. Iaşi (1), un delegat al Clubului social-democrat german, unul al Cercului de propagandă al studenţilor social-democraţi (ambele din Bucureşti), precum şi 14 reprezentanţi ai unor sindicate muncitoreşti din Capitală: Societatea lucrătorilor curelari (2), Sindicatul lucrătorilor brutari (2), Societatea „Egalitatea" a lucrătorilor de încălţăminte (3), Societatea „Dezrobirea" a lucrătorilor croitori (2), Societatea femeilor „Ajutorul" (3), Societatea internaţională a lucrărilor cuferari (1), Societatea „Nicovala" a lucrătorilor lăcătuşi (1).

Pe baza împuternicirilor primite de la organizaţiile locale ale partidului, a stenogramei lucrătorilor congresului şi a altor documente, s-au identificat numele următorilor 42 delegaţi:

BUCUREŞTI: **I. Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, Al. Ionescu, Al. Georgescu, C.Z. Buzdugan, I.T. Banghereanu, I. Tabacovici, Th. V. Ficşinescu, V.G. Morţun, Tache Georgescu, Iacob Ţăranu, V.I. Popovici, G. Eteneanu, Em. Fagure, C. Graur, N. Grünberg, S. Edelstein, Cristian Panaitescu, Carol Schulder, Pascu Carovici, Micu Samuel, D. Florescu, U. Goldman, R. Scorici, C. Abaies, Moise Iancu, C. Săndulescu, Albert Weismann, G. Frangopol, Iosif Ladman, C. Niculescu.**

GALAŢI: **M. Thanu.**

CRAIOVA: **L. Bauch.**

IAŞI: **Gh. Petrovici, V.I. Speranţă.**

PLOIEŞTI: **Al. G. Radovici, căpitan I. Botez, Mitică Panaitescu.**

PITEŞTI: **Achil Ioanide.**

BÎRLAD: **G. Florescu.**

BACĂU: **M. Steinberg.**

LUCENI: **Sofia Nădejde.**

Ordinea de zi a congresului

1. Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R. cu privire la activitatea partidului în intervalul dintre congrese (raportor: **I. Nădejde**).

Au fost identificate fotografiile următorilor 16 participanţi la congres:

Ioan Nădejde

C. Dobrogeanu-Gherea

Sofia Nădejde

Al. Ionescu

I.T. Banghereanu

Th. V. Ficşinescu

I. Tabacovici

Iacob Ţăranu

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forța socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

IV AL P.S.D.M.R.

LA CONGRES

2. Rapoarte de activitate ale cluburilor muncitorești din București, Galați, Craiova, Iași. Brăila, Ploiești, Bîrlad, Turnu Măgurele, Călărași. Botoșani, Focșani, Tulcea, Pitești, satul Luceni (comuna Stînca, jud. Iași), ale organizațiilor sindicale din București (Sindicatul lucrătorilor brutari, Societatea lucrătorilor curelari, Societatea „Nicovala" a lucrătorilor lăcătuși, Societatea „Egalitatea" a lucrătorilor de încălțăminte, Societatea internațională a lucrătorilor cuferari, Societatea „Dezrobirea" a lucrătorilor croitori, Societatea femeilor „Ajutorul") și Tg. Frumos (Socie atea „Izbînda"), precum și ale Cercului de propagandă al studenților social-democrați și Clubului social-democrat german (ambele din București).

3. Votul universal; actica electorală.

4. Lumea nouă; tipografia ziarului.

5. Finanțele partidului; un nou sistem de percepere a cotizațiilor; serate și serbări socialiste; fondul pentru propagandă; fondul pentru broșuri.

6. Propaganda la orașe; reorganizarea cluburilor întemeiate; cluburi noi; societăți pe bresle [sindicate] ziarul breslelor [sindicatelor];

7. Chestia țărănească; propaganda la sate; sindicate și cluburi de țărani.

8. Broșuri de propagandă.

9. Agitația politică și economică; reforme la stat și la comună; legislația muncii; sărbătoarea internațională a muncii.

10. Chestia evreiască; ziar și broșuri în jargon [limba idiș].

11. Alegerea Consiliului General [al partidului]; viitorul congres.

Conducerea lucrărilor congresului

Președinte provizoriu (pînă la alegerea organelor de conducere): **Gh. Petrovici** (țăran socialist).

Secretariat provizoriu: **Achil Ioanide, Const. Graur.**

Președinte ales al congresului: **Sofia Nădejde.**

Vicepreședinți: **Iacob Țăranu, G. Eteneanu.**

Secretari: **Achil Ioanide, V.I. Popovici.**

Consiliul General al P.S.D.M.R. ales la Congresul IV: **I. Nădejde, V.G. Morțun, I.T. Banghereanu, G. Eteneanu, I.C. Atanasiu.**

Comisia de control a partidului: **Al. G. Radovici, căpitan I. Botez, I. Tabacovici.**

Al. Georgescu

Al. G. Radovici

C.Z. Buzdugan

V.G. Morțun

Emil D. Fagure

G. Eteneanu

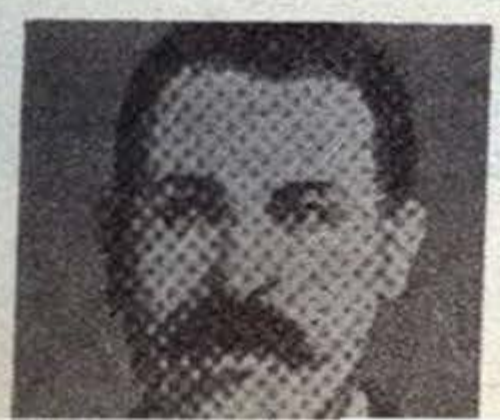

Tache Georgescu

Const. Graur

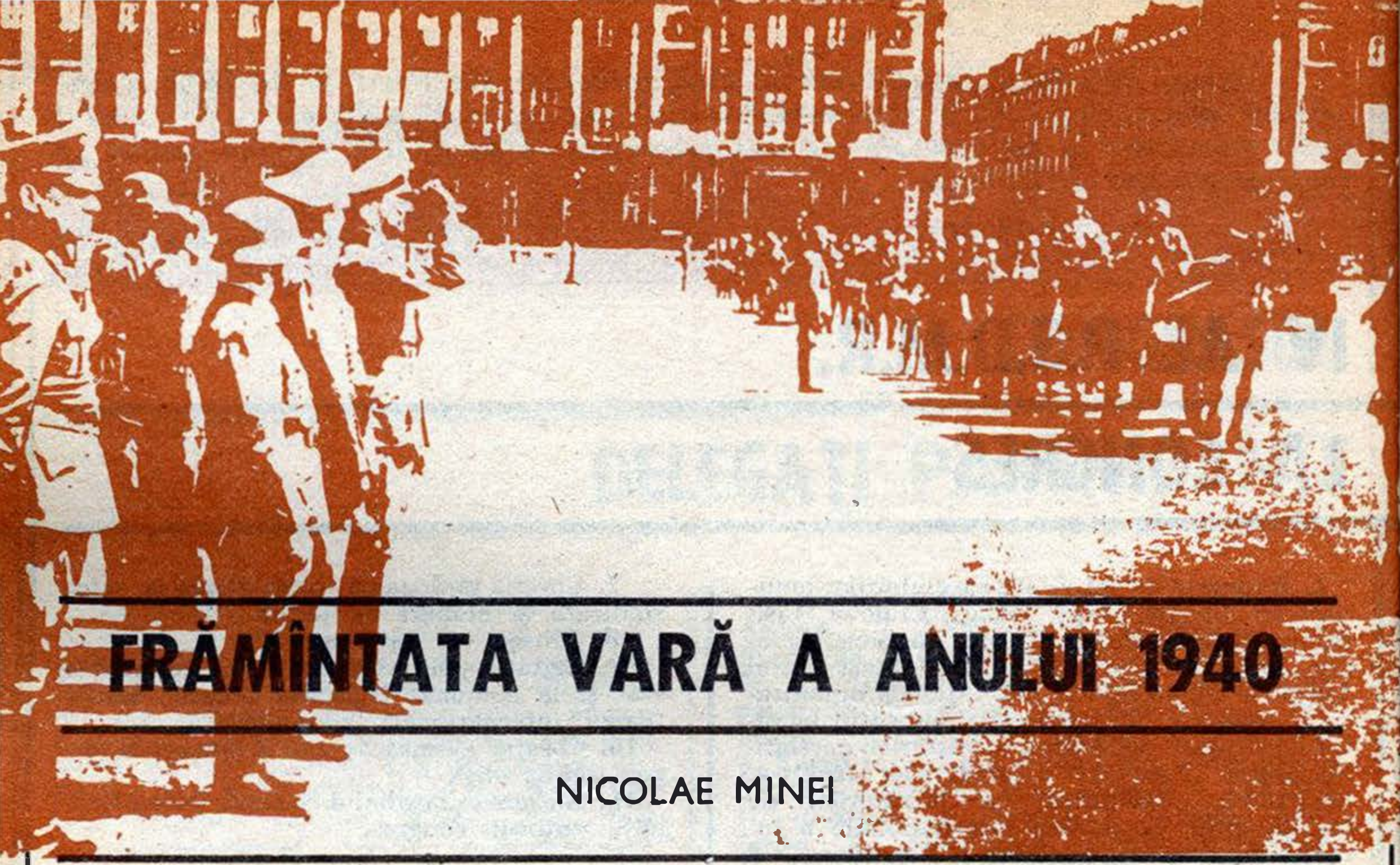

FRĂMÎNTATA VARĂ A ANULUI 1940

NICOLAE MINEI

Nerin E. Gun este un istoric de un tip mai aparte. Şi-a început cariera ca ziarist, debutînd, la 16 ani, cu un interviu luat lui Mussolini. A continuat, ca student la Paris şi apoi la Berlin, să funcţioneze în calitate de corespondent al unor ziare elveţiene (Gazette de Lausanne) şi al unor agenţii de presă (în special cea turcă, „Anatolia"). Arestat în cîteva rînduri de naziști, el reuşeşte totuşi să fie achitat de fiecare dată şi să-şi continue meseria de-a lungul şi de-a latul Europei cotropite de Wehrmacht. O ultimă cădere în mîinile Gestapoului se soldează cu deportarea sa, mai întîi la Mauthausen şi apoi la Dachau.

Cel puţin aşa reiese din autobiografia lui Gun, autobiografie care prezintă numeroase semne de întrebare şi momente insuficient clarificate, începînd cu originea, pare-se norvegiană, şi sfîrşind cu o prezenţă în atîtea puncte ale continentului nostru încît aproape că-i conferă darul ubicuităţii. În orice caz, după război şi fără a abandona gazetăria, el a abordat istoria, într-un lung şir de articole, studii şi volume. Temele şi le-a ales fie din perioade ceva mai îndepărtate (o carte consacrată lui Aleksandr Kerenski — şeful guvernului provizoriu rus din iulie-octombrie 1917), fie din actualitatea imediată (Trandafirii roşii din Dallas, pe marginea asasinării lui John Kennedy), fie, mai cu seamă, din cel de-al doilea război mondial.

Nu totdeauna, subiectele sale au fost de ordin major. Alături de Ziua americanilor, dedicată eliberării deţinuţilor din lagărul de la Dachau, întîlnim titluri ca Dragostea blestemată a Evei Braun. Scrise abil, chiar cu talent, lucrările sale s-au bucurat de un mare succes de public, deşi specialiştii i-au găsit numeroase greşeli şi inadvertenţe în text.

Ultimul dintre volumele publicate, în limba franceză ca şi precedentele, se deosebeşte de toate celelalte. Intitulat Secretele arhivelor americane: Pétain, Laval, de Gaulle, el conţine o vastă documentaţie, pe care autorul o traduce, total sau parţial, însoţind-o, pe alocuri, de comentarii, interpretări şi concluzii. Şi comentariile, şi interpretările, şi concluziile sînt adesea discutabile. S-ar mai putea aduce obiecţii modului cum Nerin E. Gun şi-a organizat şi sistematizat materialul. Dar, dincolo de asemenea deficienţe, autorul are meritul incontestabil de a fi cercetat, cu multă migală, arhivele diplomatice ale Statelor Unite şi de a fi descoperit acolo numeroase documente ignorate pînă acum de istoriografia oficială şi academică. Ele aduc precizări demne de luat în seamă şi, din cînd în cînd, aruncă o lumină nouă asupra unor evenimente şi personalităţi din anii marii conflagraţii.

Alegînd pentru cititorii noştri cîteva fragmente din lucrarea lui Gun, ne-am oprit asupra unor corespondenţe diplomatice ale anului 1940, care dovedesc cît de incapabili au fost unii oameni politici ai epocii de a anticipa evoluţia războiului şi un viitor atît de apropiat încît se măsura nu în ani, ci în luni, ba chiar în săptămîni.

Dispoziţia schimbătoare a lui Paul Reynaud

De pildă, cu mai puţin de cinci luni înainte de capitularea Franţei, ca urmare a fulgerătoarei ofensive a Wehrmachtului, în mai-iunie 1940, William C. Bullitt, ambasadorul Statelor Unite la Paris[1], a trimis secretarului Departamentului de stat, Cordell Hull, o foarte semnificativă scrisoare. Era răspunsul la invitaţia, adresată la 24 noiembrie 1939 de către Hull, de a emite un pronostic asupra anului 1940. Iată ce prevestea Bullitt la 25 ianuarie:

„Nu mă îndoiesc de hotărîrea Franţei de a lupta pînă la nimicirea regimului nazist. Daladier şi Churchill se pregătesc pentru un război de trei ani [*după cum se ştie, războiul avea să mai dureze peste cinci ani* — N.M.]. S-ar putea ca germanii să atace, anul acesta, în vest. Hitler ar vrea să treacă prin Belgia şi prin Olanda, dar statul său major se opune, căci defensiva aliaţilor este mult mai puternică decît forţa ofensivă a naziştilor [*Statul major al Wehrmachtului nu numai că nu s-a opus invadării Belgiei şi Olandei, dar a prezentat două variante de atac; cît despre raportul dintre forţa ofensivă germană şi cea defensivă a aliaţilor, orice comentariu e de prisos* — N.M.]. Un atac masiv în vest ar consuma toate rezervele Germaniei: el n-are nici o şansă de succes şi singura cale pentru Germania de a cîştiga războiul este să nu atace...

Consider că cel care va lua iniţiativa unui atac masiv riscă să piardă bătălia. Moralul Franţei este bun".

Bullitt a continuat să creadă în „bunul moral al Franţei" chiar şi în ziua de 10 mai 1940, cînd s-a declanşat ofensiva Wehrmachtului. Într-o telegramă, trimisă la Washington şi purtînd acea dată, ambasadorul american se felicita de „prostia germanilor" şi anunţa că noul preşedinte al Consiliului de Miniştri francez, Paul Reynaud, era „într-o dispoziţie excelentă". Dar, cu mai puţin de o lună după aceea, la 6 iunie, Bullitt telegrafia confidenţial lui Roosevelt cîteva informaţii care făceau praf şi pulbere din propriile anticipaţii despre faimosul moral, atît de lăudat înainte:

„Reynaud este dominat cu desăvîrşire de amanta sa, contesa de Porte. Ea este cea care a dictat lista noilor miniştri, ea este cea care a cerut înlăturarea lui Daladier. Favoritul său Baudouin devine subsecretar la Ministerul afacerilor străine. E un funcţionar al Băncii Indochinei, care a speculat cu franci şi piaştri. Bouthillier, pe care tot contesa de Porte l-a numit ministru de finanţe, este un imbecil. Franţa este guvernată de amanta unui prim-ministru tocmai într-un moment ca acesta, ca pe vremea lui Ludovic XV! Contesa de Porte se găsea alături de Reynaud cînd acesta v-a dat telefon [*era vorba de un apel urgent de ajutor adresat de premierul francez preşedintelui Statelor Unite* — N.M.]. Ea a refuzat să iasă din încăpere şi apoi a repetat în dreapta şi în stînga cele spuse de dv. lui Reynaud".

La fel de bine „inspirat" s-a dovedit Bullitt şi în privinţa perspectivelor Marii Britanii. Spre sfîrşitul lunii mai (Nerin E. Gun nu ne precizează data), trimitea un mesaj urgent direct lui Roosevelt, peste capul Departamentului de stat şi fără să consulte pe nici unul din colaboratorii săi de la Paris:

„Cele ce urmează sînt foarte secrete şi destinate exclusiv atenţiei dv. În afara eventualităţii unui miracol, Anglia este pierdută. Acolo se va instaura un guvern sub conducerea fascistului Oswald Mosley. Englezii se vor întoarce împotriva noastră! Trebuie neapărat ca flota engleză să vină în porturile americane!"

Desigur, Bullitt vedea în această refugiere a navelor militare britanice în rada porturilor din S.U.A. singura lor şansă de salvare. Ceea ce trecea el însă cu vederea era faptul, esenţial sub raport strategic, că prezenţa acestor nave în porturile Angliei reprezenta singura şansă de salvare a acesteia. Se ştie că Hitler a renunţat în cele din urmă la Operaţia „Leul de mare" (debarcarea în Anglia), tocmai pentru

În p. 20: *14 iunie 1940. Trupele Wehrmachtului intră în Paris*

William C. Bullitt, ambasadorul Statelor Unite în Franţa

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1978. Reamintim cititorilor noştri că Bullitt a fost primul ambasador american în Uniunea Sovietică (1933-1936) şi că în Franţa a reprezentat S.U.A. din 1936 pînă în 1941. În activitatea sa diplomatică el a avut merite incontestabile, vădind adesea o luciditate care nu a caracterizat pe mulţi dintre colegii săi, calitate care nu a rezistat virtejului anului 1940.

că *Kriegsmarine* nu se simțea în stare să înfrunte flota Marii Britanii[1].

Ce-i drept, cusururile de profet ale lui Bullitt sînt întrucîtva scuzabile, dacă ținem seama de atmosfera în care trăia, în acea frămîntată vară a anului 1940. Ceea ce însă este mai greu de scuzat și de înțeles e faptul că ambasadorul unei mari puteri la Paris nu avea (sau nu voia să ia în considerare) informații pe care toată lumea le cunoștea despre efectele extrem de nocive ale coloanei a cincea în rîndul înaltelor comandamente ale forțelor armate, ca și în rîndul cercurilor guvernamentale franceze.

Excelenta dispoziție a lui Paul Reynaud de la 10 mai se evaporase fără urmă. Din rapoartele ambasadorului american, de la sfîrșitul acelei luni, reiese limpede că președintele Consiliului de Miniștri al Franței era cuprins de o panică fără margini. La 18 mai, Reynaud voia să-i ceară lui Roosevelt să declare război Germaniei, fără a mai ține seamă că o asemenea declarație trebuia aprobată, în prealabil, de un Congres dominat încă de izolaționiști și conciliatori. Comentînd intenția primministrului francez, Bullitt scria — de data aceasta cu deplin temei:

„Președintele nu va întreprinde nimic, căci Congresul nu va vota niciodată o asemenea măsură... Intenția evidentă a lui Reynaud este de a-și procura un alibi. El vrea să pretindă mai tîrziu că a adresat un apel Statelor Unite și că Statele Unite l-au refuzat".

[1] Merită de semnalat că, tot în a doua jumătate a lunii mai, premierul britanic Winston Churchill lua și el în considerație eventualitatea unei refugieri a navelor britanice în porturile americane. Într-o telegramă trimisă președintelui Roosevelt, el declara: „Puteți fi sigur că, în cazul în care vom fi învinși, atît guvernul meu cît și eu personal am trimite flota pe celălalt țărm al Atlanticului" (*Magazin istoric*, nr. 3/1981). După cum reiese clar, exista o mare deosebire între viziunea lui Churchill și cea a lui Bullitt. Cel dintîi nu anticipa o asemenea posibilitate decît în cazul cînd Anglia ar fi avut de-a face cu „o Europă nazificată, complet subjugată" hitleriștilor, cărora britanicii nu le-ar mai fi putut face față.

Pistoalele lui La Fayette

În acea zi de 18 mai, cu cîteva ore mai tîrziu, Bullitt a avut o nouă întrevedere cu Reynaud, care, stăpînit de spaimă, s-a lansat și el în profeții (dovedite la fel de iluzorii — din fericire — ca ale interlocutorului său):

„Peste două luni, războiul se va încheia prin înfrîngerea totală a Franței și a Marii Britanii. Vă rog să transmiteți președintelui cele ce urmează: dacă armata franceză va fi bătută, Anglia va fi strangulată de submarinele germane pornite din porturile franceze și de bombardierele germane care-și vor lua zborul de pe aerodromurile din Franța. Hitler va putea să instaureze guverne naziste în America de Sud și Statele Unite vor fi direct amenințate, așa cum este Franța în clipa de față".

La 28 mai, Reynaud profita de o nouă întîlnire cu Bullitt pentru a relua aceeași temă, cu foarte puține variații:

„După cucerirea Angliei, Hitler va lua la rînd Statele Unite!"

Dar, încă și mai sumbru decît președintele Consiliului de Miniștri francez, era vicepreședintele lui, bătrînul mareșal Pétain, care, la 4 iunie, îi zugrăvea lui Bullitt o situație catastrofală și anticipa o desfășurare *sui-generis* a evenimentelor:

„Sîntem depășiți, superioritatea germană este zdrobitoare. Nu le mai putem opune nimic în afară de curajul nostru [*în această privință, remarca lui Pétain sună cu atît mai bizar, cu cît el își pierduse, de mult, curajul și nu visa decît la capitulare* — N.M.]. Nu exclud pierderea Parisului și intrarea în război a Italiei. Aviația italienilor ne va putea pricinui pierderi îngrozitoare, iar parașutiștii lor vor putea ocupa întreaga Provență... Englezii așteaptă ca noi să ne vărsăm sîngele pe cîmpul de luptă pentru ca, după aceea, să opună o rezistență doar de formă și să încheie o pace de compromis cu Hitler, la Londra, instaurînd un guvern fascist".

În guvernul prezidat de Paul Reynaud (x), generalul de Gaulle (ultimul din dreapta) era subsecretar de stat la Ministerul de război

În realitate, aviația italiană nu a pricinuit nici o pierdere Franței. În general, forțele armate ale lui Mussolini din Alpi au bătut pasul pe loc, fără a reuși să străpungă în vreun punct apărarea franceză. Bineînțeles, italienii nu au lansat nici un parașutist și nu au cucerit nici un metru pătrat de teren pe această cale. Ce să mai spunem despre previziunea lui Pétain referitoare la guvernul fascist de la Londra și la încheierea unei păci de compromis?

La 11 iunie 1940, după ce refuzase să părăsească Parisul împreună cu guvernul francez și cu celelalte oficii diplomatice, Bullitt îl anunța pe Roosevelt că grădina ambasadei lui ajunsese „în prima linie a frontului". Cu cine se pregătea însă să se lupte vajnicul diplomat? Cu soldații trupelor germane? Nu, cu comuniștii francezi. În această privință Bullitt s-a lăsat antrenat de o veritabilă conspirație a cercurilor de extremă dreapta din comandamentele forțelor armate franceze care, pentru a justifica graba cu care fusese evacuat Parisul și nerespectarea făgăduielii inițiale de a se purta lupte pe fiecare stradă a Capitalei, au născocit sperietoarea unei așa-zise „răzmerițe comuniste". La cîteva zile după numirea sa în fruntea armatei de uscat franceze, în locul lui Gamelin, generalul Maxime Weygand folosea același pretext pentru a șantaja guvernul francez, refugiat la Bordeaux, și pentru a-l determina să încheie cît mai repede armistițiu cu Germania hitleristă. Dar să ne întoarcem la Bullitt și la conținutul mesajului său din 11 iunie 1940:

„Daladier m-a informat că, după părerea lui, germanii nu vor intra imediat în Paris, pentru a permite mai întîi comuniștilor să jefuiască totul și să-i masacreze pe toți: roșii au primit cuvînt de ordine să distrugă ambasada noastră... Comuniștii mă vor asasina. Dacă trebuie să sar în aer din cauza lor, vă spun adio!"

În ciuda aparențelor însă, ambasadorul nu se resemna chiar atît de ușor să sară în aer, în acel început de vară a anului 1940. Ca dovadă că, în același mesaj adresat președintelui Statelor Unite, el adăuga:

„Ca să mă apăr, nu dispun decît de cele două pistoale pe care George Washington le-a dăruit, ca amintire, lui La Fayette [*cu o sută cincizeci de ani înainte!* — N.M.]. Trimiteți-mi o duzină de mitraliere «Thompson»; le voi plăti din buzunarul meu!"

Citită astăzi, misiva lui Bullitt frizează ridicolul și neverosimilul. Hitleriștii au intrat imediat în Paris, iar povestea cu răzmerița comunistă s-a dovedit o născocire a cercurilor de extremă dreaptă, principalele responsabile de prăbușirea Franței. Ca un detaliu savuros, trebuie să precizăm însă că bătăiosului reprezentant diplomatic al Statelor Unite i s-au trimis mitralierele solicitate pe ruta Lisabona.

În numărul viitor, vom prezenta alte cîteva documente culese și publicate de Nerin E. Gun.

O MISIUNE ÎNCHEIATĂ

(Urmare din p. 12)

amorul meu propriu de ambasador oficios al Alteței Voastre. Permiteți-mi totuși să nu iau din ea decît atît cît poate fi de ajuns modestiei mele și să-mi exprim, în schimb, urările mele cele mai sincere pentru fericirea Voastră, cu prilejul Anului nou.

Misiunea mea fiind încheiată, spre mulțumirea tuturor, și neavînd nici un motiv să-mi prelungesc șederea la Paris, îmi propun să plec în Egipt pe la mijlocul lui ianuarie. Sănătatea mea foarte zdruncinată de incidentele felurite ale unei vieți destul de aventuroase necesită influența binefăcătoare a unui climat cald și a unui regim întăritor.

Fericiți cei ce pot să se ucure fără grijă de o tinerețe veșnică și mai cu seamă de avantajele care o însoțesc! Și Alteța Voastră sînteți unul dintre acești privilegiați, iubite prințe, care țineți în mîna dreaptă un sceptru, rîvnit de atîția bărbați urîți, și în mîna stîngă o atistă, rîvnită de atîtea femei frumoase.

Dacă oricine, în afară de Alteța Voastră, iubite prințe, ar surprinde profesiunea mea de credință filozofică, s-ar preface poate că-și acoperă fața dintr-un sentiment de falsă pudoare, după pilda lui Tartuffe [cel rul personaj al lui Molière]. Și totuși acestor convingeri dobîndite dintr-o lungă experiență le datorez faptul că sînt poet și că am pierdut prisosul părului meu, lucru de care nu mă plîng!

Continuați deci, iubite prințe, să iubiți România, această frumusețe naivă și minunată în același timp, la stăpînirea căreia aspiră atîția puternici și nepotolioși de pe pămînt, și fiți convins că lucrînd pentru fericirea ei Veți face foarte fericit pe vechiul Vostru prieten devotat,

V. ALECSANDRI

P.S. Feriți-vă, în viitor, de indiscreția birourilor de poștă europene. Acolo lectura este foarte la preț, drept care nimeni nu are vreun scrupul în a deschide cu îndemînare plicurile. În scrisoarea Voastră îmi spuneți [că sînt] un bătrîn misit: gluma e nostimă, dar mi s-a părut puțin riscantă în împrejurările de față.

ÎNSEMNĂRI POLITICE (II)

GRIGORE GAFENCU

În urmă cu aproape 15 ani, în iarna anului 1967, Geneviève Tabouis, decana de fapt a publiciștilor francezi și o mare prietenă a României, primea pe corespondentul special al revistei Lumea, Cristian Popișteanu, în biroul ei din Boulevard Malhesherbes, și-i evoca momente din culisele istoriei interbelice.

„Știți — spunea doamna Tabouis —, în iulie 1930, cabinetul francez a ținut o ședință restrînsă, de seară, datorită României. Reuniunea fusese provocată de subita reîntoarcere pe tron a lui Carol de Hohenzollern. Prin unchiul meu, Jules Cambon[1], am aflat că ea fusese chiar denumită «trăznetul din Carpați». Întrebată ce cred, îmi amintesc că am răspuns: «Eu cred mai mult în poporul român decît în regii României. Iar poporul român va fi totdeauna aliatul nostru firesc și neechivoc». Se vede că am avut dreptate".

În ale sale însemnări, întrerupte din fluxul lor diurn și reluate la finele anului 1930, Grigore Gafencu întreprinde una din cele mai lucide investigații asupra momentului Restaurației. Ceea ce frapează cu deosebire este, și aici, lucidltatea estimărilor sale — desigur, în tiparele de epocă și mediul social-politic în care se mișca autorul lor — asupra evoluției regimului monarhiei parlamentare din România sub Carol II spre dictatura sa personală, evoluție pe care, cu discernămînt critic, Gafencu o intuiește din embrion.

Un alt fapt petrecut în 1930 este moartea liderului național-liberal Vintilă Brătianu. În însemnările lui Gafencu apar, cu acest prilej, figuri numeroase ale vieții politice românești. Analiza continuă cu relevarea consecințelor pe care dispariția fruntașului liberal le-a generat, atît în planul partidului, cît și în domeniul relațiilor dintre partidele burgheze, concluziile întregind, dintr-un unghi de vedere nou, sfera cunoașterii istoriei interbelice românești.

Facem loc unor noi fragmente din însemnările lui Grigore Gafencu, pînă acum inedite, precizînd că, în redarea lor, am respectat în cea mai mare parte ortografia din original, introducînd — acolo unde se simțea nevoia —, între paranteze drepte, explicații, iar la subsol o serie de note.

P.P.R.

[1] Diplomat francez (1845-1935), președintele Conferinței ambasadorilor împuterniciți cu supravegherea aplicării prevederilor Tratatului de la Versailles, ambasador la Washington, Madrid și Berlin, înaintea primului război mondial, și, în timpul acestuia, secretar general la Quai d'Orsay. Membru al Academiei franceze.

15 decembrie [*1930*]. Bilanţul anului politic 1930. Carol pe tron. Maniu în exil [în sensul de retras din viaţa politică activă şi plecat peste hotare], [G.G.] Mironescu prim-ministru, Nae [Ionescu] consilier politic. Aristide [Blank] consilier financiar,. Cesianu Dinu [Constantin] ministru la Paris[1]: regimul nou.

E oare regimul vechi mai bun? Opoziţia: Vintilă [Brătianu], turbat şi dezorientat. În afară de un gest — refuzul de a merge la palat, într-o audienţă întîrziată —, numai accese de ură neputincioasă. De Averescu, cu picioare de mort, nu se mai aude decît prin intermediul Trancu Iaşi-Papacostea. Partidul: Maniu şi Iunian[2], pierduţi în drum. [Ion] Lugoşianu şi cu mine, împinşi în afară. În schimb, pe culmile puterii, financiarul Popovici şi diplomatul Mironescu! Răducanu, zîmbitor, reintră pentru a treia oară în cabinet. Împărăţia cerurilor pe pămînt.

De la un regim la altul: [la] 20 octombrie [19]29. Alegerea lui Sărăţeanu[3] în Regenţă. Uimirea Parlamentului. Furia ministrului de justiţie, Grigore Iunian, care, cîteva luni înainte, trecuse pe Sărăţeanu la pensie fiind... obosit. Antagonismul între ţărănişti şi familia Vaida-Popovici (Sărăţeanu). Triumful efemer al ţărăniştilor. Demisia şi supărarea cumnatului Regentului: Mihai [Popovici]. Nervii lui Grigoriţă — prima demisie a lui Iunian.

Regimul se clatină: guvern, partid şi Regenţă. Se vorbeşte de Carol.

Factorii care pregătesc Restauraţia: 1. Agitaţiile liberale: Vintilă simte primejdia şi reacţionează deaîndoaselea. Propagandă anticarlistă prin toate mijloacele — cele mai odioase şi mai puţin abile. Moşoi coboară în stradă şi vinde pamflete. Publicul reacţionează în favoarea lui Carol. Carlism = antivintilism. „Răzbunarea" lui Carol e dorită şi aşteptată.

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1981.

[2] Grigore Iunian (1882-1939) — avocat şi om politic român, membru marcant al Partidului Naţional-Tărănesc, din care se retrage în 1932, înfiinţînd Partidul Radical Tărănesc; de mai multe ori ministru.

[3] Constantin Sărăţeanu (1862-1935) — magistrat; membru al Regenţei (1929-1930).

2. Uneltirile liberale în armată împing la unele manifestaţii de „independenţă" a generalilor, care slăbesc prestigiul guvernului şi al Regenţei. Manifestaţia împotriva lui Stere[4]... Generalii Petala, Rudeanu, Anghelescu părăsesc sala de conferinţe, de faţă fiind Sărăţeanu. Ministrul de război [H] Cihoski demisionează. Guvernul cedează, Stere exclus din partid. Triumful generalilor. Autoritatea militară scapă de sub autoritatea civilă... Se simte nevoia unui şef al armatei.

3. Propaganda carlistă în armată. Carlismul cadrelor tinere şi al unor regimente de elită, grăniceri, aviaţia...

4. „Prietenii prinţului". Manoilescu[5], Cesianu, Paul Teodorescu[6]. Planurile lor de restauraţie, acţiunea lor asupra lui Carol. La aceştia se adaugă Nae Ionescu şi *Cuvântul*, oficiosul misticismului monarhic, Grigore Filipescu[7] şi *Epoca*, oficiosul vladţepismului. Raţionamentul lui Nae: s-au sleit toate fondurile şi toate credinţele, — trebuiesc credinţi noi, productive, deci: Carol. Raţionamentul lui Grigore: jos Ştirbey, deci jos regina, deci sus Carol.

Prietenii să înmulţesc în Parlament: o parte din ţărănişti, aproape toţi ardelenii. Vine Carol... lozinca curentă.

5. Carlismul nehotărît, şovăelnic — dar în fiinţă, în stare latentă — al lui Maniu.

Anticarlismul lui Maniu obiectează: primejdia de a introduce un element nou, capricios, nestatornic şi poate atotputernic în viaţa publică românească, primejdia unor jurăminte călcate şi a unor certuri de familie...

[4] *Magazin istoric*, nr. 6/1972.

[5] Mihail Manoilescu (1891-1950) — economist şi om politic român; guvernatorul Băncii Naţionale (mai 1931); senator, preşedinte la Secţiunea română a Camerei Internaţionale de Comerţ. Ca ministru de externe în guvernul Gigurtu, a semnat Diktatul de la Viena.

[6] Paul Teodorescu (1888-1981) — colonel (ulterior general de corp de armată), apropiat al regelui; comandant al Şcolii superioare de război (1936-37); subsecretar de stat la Ministerul apărării naţionale (1937-1938); ministru al Aerului şi Marinei (1938-1940); membru corespondent al Academiei române.

[7] Grigore Filipescu (1886-1938) — om politic conservator, preşedinte al Partidului Conservator-Democrat; directorul ziarului *Epoca*.

Dar carlismul lui Maniu răspunde: necesitatea de a înlocui autoritatea micşorată a Regenţei (experienţa Sărăţeanu, Regenţă docilă şi totuşi cu autoritate) nu a reuşit, necesitatea de a ţine în frîu generalii şi armata care scapă de sub tutela civilă, necesitatea de a ţine în frîu pe liberali, în stare să uneltească, fără a alege mijloacele împotriva guvernului.

Rezultanta: o pasivitate binevoitoare faţă de propaganda carlistă pînă în ziua aterizării[8].

Factorii decisivi: 1. Amorul prinţului Nicolae [cu Ioana Doletti Dumitrescu]. Neînţelegerile dintre Nicolae şi regină [Maria]. Dorinţa prinţului de a fugi, de a trăi, de a se căsători cu Doletti. Amorurile dinastiei domină viaţa noastră politică şi îi reglează cursul: amorul reginei [se referă la legătura dintre Maria şi prinţul Ştirbey] îndepărtează pe Carol de tron, amorul lui Nicolae îl reaşează la loc. Iar lumea nu vorbeşte decît de amorul lui Carol [pentru E. Lupescu — vezi *Magazin istoric*, nr. 7/1972], care pînă azi nu a avut nici o însemnătate politică reală. Pînă azi...!

2. Ura lui Grigore Iunian pentru Maniu. Carlismul lui Iunian nu seamănă nici cu credinţa profitabilă a lui Manoilescu, nici cu oportunismul doctrinar şi mistic al lui Nae, nici cu pornirea naivă şi înverşunată a lui Filipescu. Adînc rănit de alegerea lui Sărăţeanu, alegere care i-a dezvăluit „planul" lui Maniu de a proclama republica („e un tiran şi un ambiţios: vrea să fie preşedinte de republică", declaraţie făcută mie de către Iunia[n] într-o conversaţie în pădurea de la Otopeni), Iunian a hotărît să închidă calea ambiţiei lui Maniu. De aci — Carol.

Nicolae pregăteşte armata. Iunian, cu aprobarea lui Mihalache[9], dă garanţia politică.

Restauraţia se poate împlini.

[8] *Magazin istoric*, nr. 12/1971, 7-8/1973.

[9] Ion Mihalache (1882-1965) — om politic român; unul dintre fondatorii partidului ţărănesc (1918) şi ai P.N.Ţ. (1926), al cărui preşedinte a fost în anii 1933-1937; în repetate rînduri ministru.

I. C. Brătianu (mijloc) împreună cu soția sa, Pia (a doua din stînga, șezînd) și șapte din cei opt copii ai lor, într-o fotografie, din colecția D. D. Tănăsescu, de la sfîrșitul secolului trecut De la stînga spre dreapta, șezînd: Maria, Pia, Sabina și Constantin; în picioare: dr. C. Cantacuzino (soțul Sabinei), Tatiana, Ionel și Vintilă

Printr-un act de curaj de o impunătoare frumusețe — un zbor de noapte prin Carpați — Carol își reia locul cu consimțămîntul guvernului, cu aprobarea entuziastă a Parlamentului, dar fără ajutorul partidelor.

Noul rege nu e dator recunoștință nimănui. O crede și o proclamă. Și numaidecît răsplătește prietenii, dar lovește partidele. Maniu e îndepărtat, Averescu nesocotit, Vintilă turtit. Oportuniștii se pregătesc: Argetoianu își compune ministerul. Gogomanii jubilează: Mironescu e prim-ministru, Cesianu Dinu, ministru la Paris.

Stăpînul însă — cum zice Nae — se pregătește să stăpînească.

La Julieta [atelier fotografic, celebru, pe calea Victoriei] sînt șase fotografii, regele Carol în șase uniforme deosebite. La mijloc, în mărime naturală, regele Carol în împăratul Wilhelm al II-lea — coif, panaș, epoleți, șireturi, cizme... Un zeu, nu al războiului, desigur, poate nici al armatei, dar în orice caz al uniformei.

Ritmul nou? Epolete noi, decorațiuni, cizme noi, coifuri noi. Poate și oameni noi și noi înfăptuiri. Cine poate ști?

În orice caz prea multe fotografii.

Ce vrea Carol?

În fața lui stau două probleme: problema sentimentală și problema politică. Cea dintîi pare rezolvată, în parte: problema Elenei e lichidată. Maniu e îndepărtat, Argetoianu a vorbit prin *Universul*. Regele prin *Daily Mail*, divorțul nu va fi rupt [anulat — referire la anularea căsătoriei, în 1928, dintre Carol și prințesa Elena, mama lui Mihai]. Rămîne partea a doua, mai gravă. Ce e cu Lupescu, — unde e? Prietenii regelui pretind că L[upescu] nu a fost în țară și că vechea legătură e pe cale de a se rupe.

Alții pretind că L[upescu] e în țară (Puaux, Hohenlohe...) și că influența ei a rămas atotputernică.

Vintilă Brătianu cu cîteva zile înainte de a muri și...

Taina nu e dezlegată. De ea depinde dacă sforțările regelui Carol pot duce la succes sau trebuie să ducă la dezastru.

Problema politică: Regim constituțional sau dictatură? Regele nu pare fixat. Regimul personal îl atrage: Alexandru al Serbiei, Mussolini... Își dă seama însă de folosul Parlamentului față de străinătate. Va căuta probabil soluția în regimuri ca cele de azi: guvern supus, înzestrat cu Parlament. Formula Mironescu e excelentă. Se vorbește totuși de o formulă Argetoianu. Are avantajul unei primeniri. Dezavantajul unor alegeri problematice. Norocul lui Miro-

nescu e Parlamentul: nu e al lui dar îl are.

Dacă nu să pune chestia L[upescu], regele își va putea, în toată liniștea, alege sistemul de guvernare. Va încerca poate guverne personale: din avînt tineresc, din pasiune de muncă. Va reveni la partide din prudență politică, fiindcă e mai sigur și mai comod.

Dacă să va pune chestia L[upescu] ne aflăm în fața unei crize foarte serioase.

17 decembrie [*1930*]. Sfîrșitul discuției la Mesaj. Madgearu răspunde în numele guvernului. Cifre multe și seriozitate. Cam prea lung.

Înainte, la începutul ședinței, Cuza vorbește din nou, pentru a treia oară, de revizuirea tratatelor. Îl întrerup cu enervare: vorbesc de politica noastră națională și numesc teoriile sale aiureli. Aplauze prelungite și „îndelung repetate". Regret totuși că am bruftuit mușneagul pe care, pentru prima dată, îl văd obosit și abătut. Retrag cuvîntul „aiureli" din stenogramă.

Dealtfel, teoriile lui Cuza sînt mai puțin ridicole decît par, ele sînt cu atît mai periculoase. Bătrînul nu vede în hitlerism decît antisemitismul — și posibilitatea unui sprijin internațional pentru revendicările sale politice. Totuși, lămuririle pe care mi le-a dat în particular îngăduie o vedere mult mai departe. „Trebuie să revenim la politica cu Germania. Dacă nu ne opunem la planurile germane care nu ne privesc, Reichul e gata să ne garanteze hotarele actuale..."

Am auzit această teorie din gura unor „Stahlhelmi"[1] astă vară la Veneția. „Cu sacrificiul alianței polone, România poate cîștiga, la vest și est, sprijinul german".

Ni se pregătește o nouă doctrină de politică externă „made in Germany". Cuza a îmbrățișat-o. Vor urma și alții.

22 decembrie [*1930*]. Răspunsul la Mesaj. Deputații trași la sorți, printre care eu, în frunte cu Cicio-Pop[2], mergem în convoi solemn la Palat. Anul trecut eram în rîndul miniștrilor. Recepția avea un aer patriarhal. După cuvîntarea lui Niculae [prințul], rostită ca o lecție de dicțiune, cu voce tare sau pronunțare greșită, patriarhul ne-a binecuvîntat. Sărățeanu, nou ales, strîngea toate mîinile cu efuziune...

Anul acesta ritm nou. Pe fiecare treaptă a scării de onoare ce duce în apartamentele regale un jandarm de la escortă, în mare ținută — coif, epolete, șireturi și fireturi, prezentînd sabia. Drossu [colonel, adjutant regal] are înfățișarea unui toreador în ținută de doliu. El urcă treptele în fruntea cortegiului. Colegii parlamentari sînt vădit impresionați de acest cadru regesc.

La intrarea bibliotecii bătrînului rege Carol, baronul Stârcea [Alexandru — președinte la Curtea de Apel] ne primește foarte ceremonios. De cînd a uitat pe Știrbey, a uitat și toate cele întîmplate înainte de Restaurație. A coborît de-a dreptul de la Hofburg[3] la picioarele tronului regelui Carol II.

Pe dreapta, casa regală. Mareșalul, aghiotanții, în uniforme noi, ciudate, neobișnuite. Ministrul de război pare un înalt demnitar al căilor ferate cehoslovace. Miniștrii sînt înșirați de-a lungul ferestrelor, îngrămădiți între zîmbetul lui Mironescu și chelia lui Tilea. O, zîmbetul lui Mironescu!

Deputații se înghesuie în fundul sălii. „Maiestatea Sa regală!" Rolul lui Stârcea e scurt, dar solemn. Apar regele, prințul Niculae și Marele voievod Mihai. Regele e în uniformă de general al escortei. Niculae în marinar. Amîndouă uniformele dispar, ca bradul în seara de Crăciun sub poleiala epoleților, a fireturilor, marilor cruci, a colierelor. Cicio-Pop citește răspunsul la mesaj. Regele răspunde, răspicat și ferm. Din banalitatea formulelor obișnuite se desprind două idei: nevoia de „colaborare a tuturor strînși uniți în jurul regelui" căci „unde-s doi puterea crește" — și, în al doilea rînd, nevoia de o legiuire de bună calitate, căci „nu cantitatea legilor, ci calitatea lor importă".

23 decembrie [*1930*]. Eri seară, tîrziu, la orele unsprezece și jumătate, eram la tipografie și ajutam pe Horia să pagineze numărul festiv al ziarului *Argus*. Douăzeci de ani de viață! Șapte ani sub direcția mea! Un reporter îmi aduce o știre scrisă cu creionul pe o foiță de hîrtie. Citesc: Vintilă Brătianu a murit la Mihăiești, în urma unui atac de apoplexie. Nu e locul, nici momentul să rămîn uimit. Am primit știrea în exercițiul funcțiunii de gazetar, pe pragul rotativei. Prima datorie e să-i dau o întrebuințare gazetărească. Pe cînd secretarii de redacție și zețarii caută literele cele mai groase pentru a compune titlul și textul informației senzaționale, mă retrag în camera corectorilor și dictez un articolaș, în care, amintind lupta dusă de *Argus* împotriva lui Vintilă, exprim respectul nostru pentru însușirile sale alese: caracterul, curajul moral și înverșunata lui dragoste de țară.

Numai părăsind tipografia îmi dau seama de însemnătatea evenimentului. Pe neașteptate, a dispărut din viața noastră publică personalitatea cea mai jenantă. Vintilă Brătianu jena pe rege, căruia nu i s-a supus decît pe jumătate și desigur cu numeroase rezerve mintale, jena partidul său, pe care îl îndepărta de rege și deci de putere, jena pe Duca, îndepărtîndu-l de șefie, jena partidul nostru [P.N.Ț.], viața parlamentară și viața politică, deoarece era un element de permanentă fricțiune și iritare, jena viața noastră economică, instituțiile bancare și industriale ce trăiau sub teroarea lui, financiarii străini care îl considerau drept o continuă primejdie pentru plasamentele lor în România.

Acest om, de aparență modestă, s-a întins într-atîta în această țară, moștenită de la tatăl lui, încît nu e om care să nu fi resimțit ca o sarcină prezența lui. Prima impresie la moartea lui va fi, desigur, că fiecare se va putea întinde

---

[1] Stahlhelm (coif de oțel) — organizație militaristă germană întemeiată în 1918. Aluzie la pregătirile de înarmare ale Germaniei.

[2] Ștefan Cicio-Pop (1865-1934) — om politic român; remarcabilă personalitate a mișcării de eliberare și unitate națională din Transilvania; deputat de mai multe ori în Parlament; președinte al Camerei Deputaților.

[3] Aluzie la simpatiile lui Stârcea pentru cercurile imperiale ale familiei Habsburgilor, a cărei reședință vieneză era palatul Hofburg.

ceva, ca să stea mai comod, unii mai mult, alţii mai puţin. O întindere şi o destindere generală.

Simt totuşi respirînd adînc aerul rece şi atît de uşor al nopţii de iarnă, ca un gol, o pierdere — pierderea unui element specific românesc al vieţii: o provocare la luptă, un subiect de critică, un motiv de nemulţumire. De zece ani de zile, toate-s tot din vina lui Vintilă.

A cui va fi vina de acum înainte?

Azi dimineaţă, mare ceremonie la Cameră. Toată lumea plînge pe marele dispărut. Cicio aminteşte, cu voce tremurîndă, însuşirile lui Brătianu, care e de-acum „al nostru, al tuturor românilor". Mironescu e grav şi zîmbeşte, e trist şi zîmbeşte, plînge şi zîmbeşte printre lacrimi. Iorga, într-o improvizaţie emoţionantă, ca toate improvizaţiile acestui mare orator, vorbeşte de sine însuşi şi de Vintilă, apoi de sine însuşi fără de Vintilă şi se cufundă într-o adîncă jale la gîndul că întreaga sa generaţie poate să dispară, lăsînd în urma ei o moştenire uriaşă unui tineret nepregătit... Goga împleteşte, într-o limbă frumoasă, nu cununi de lauri, ci floricele de stil. Lupu, ca întotdeauna cînd nu e întrerupt, sincer şi banal. Cei doi moştenitori prezumtivi şi rivali citesc două declaraţii deosebite ca ton, fond şi formă. Duca, foarte afectat, aminteşte anii de muncă şi de cîrmuire alături de tovarăşul său dispărut. Gheorghe Brătianu, rece şi neîndeminatic mai mult ca întotdeauna, citeşte cîteva cuvinte de condoleanţe. Va pronunţa cuvîntul de „naţional liberal?" Toată lumea nădăjduieşte că îl va omite, în semn de doliu. Îl pronunţă totuşi cu apăsare. „În numele partidului naţional liberal...!" Gheorghiştii pleacă la atac...

După condoleanţele de rigoare ale partidelor minoritare — zece minute pauză, în semn de doliu.

Pe culoare, durerea e mai puţin vie ca în sala de şedinţe. Toată lumea e de acord că situaţia s-a limpezit. Se aud cuvinte ca „destindere, colaborare". Liberalii nădăjduiesc că sub şefia lui Duca vor putea mări şi întări partidul. Guvernamentalii nădăjduiesc că relaţiile între partide vor fi, de acum înainte, mai amicale. Toată lumea e, de asemenea, de acord că Vintilă Brătianu merită funeralii naţionale. Ce e un mare român?

Pisani[1], la redacţie, e mai posomorît ca de obicei. Ceremonia de la Parlament l-a lăsat gînditor. Nu o condamnă.

— E un obicei antic să plîngem şi să lăudăm morţii şi e bine să fie aşa. Dar moşul adaugă: „Să nu exagerăm nimic de acum înainte. Doliul e mare, omul e mic. Cu spiritul său strîmt, bănuitor şi pătimaş, a zădărnicit toate sforţările de refacere, a înveninat toate relaţiile între oameni, a încurcat toate situaţiile... Toleranţa în faţa morţii e o datorie, ea e datorită însă morţii şi nu mortului. Dacă am spune la moartea fiecărui om contrariul celor spuse în timpul vieţii, am turbura toate judecăţile şi toate noţiunile".

Slăvescu[2] îmi spune că Vintilă, teribilul Vintilă, care ataca personal în ziare pe adversarii cei mai cinstiţi cu epitete de escroc şi de pungaş, nu a îndrăznit o viaţă întreagă să facă o observaţie intendentului de la Mihăieşti care l-a furat în văzul şi auzul tuturor. Într-atît acest om, atît de pătimaş în viaţa politică, era timid şi delicat în viaţa sa privată şi în relaţiile sale particulare cu lumea. Despre delicateţea lui Vintilă Brătianu mi-a vorbit în mai multe rînduri şi Titulescu...

Tenacitatea, activitatea înverşunată, patriotism, o prezenţă ce se simţea, o voinţă ce impunea... orice s-ar zice, oricum s-ar zice, dispariţia lui Vintilă Brătianu m-a mişcat adînc.

Seara am vizitat pe Grigore Iunian. El prevede, cît mai curînd, un guvern de concentrare, între noi [P.N.Ţ.] şi liberali, sub Titulescu. „Moartea lui Brătianu scuteşte pe rege să se mai gîndească — ceea ce nu a făcut niciodată cu plăcere — la guverne personale, în afară de partide. Nimic nu mai stă în calea unei colaborări între partide".

Nimic.

24 decembrie [1930]. Ieri noapte, în cîteva ceasuri, Camera a discutat şi a votat bugetul. Majoritatea nu a participat la discuţie. Pregătisem o scurtă declaraţie, în înţelegere cu prietenii mei de la *Argus*, pentru a insista asupra principiilor elementare care ne impun un buget echilibrat şi

...G.G. Mironescu, cel care „e grav şi zîmbeşte, e trist şi zîmbeşte, plînge şi zîmbeşte"

respectul legilor economice care au curs în întreaga lume capitalistă, principii nesocotite azi şi de unii teoreticieni amatori (Argetoianu şi alţii), care preconizează bugete neechilibrate, şi de unii reformatori miraculoşi (Manoilescu et Co.), care inventează planuri de „conversiune" a datoriilor, şi de un număr, din ce în ce mai însemnat, din păcate, de demagogi parlamentari care, turbaţi de reducerile bugetare, triste dar necesare, vin în fiecare zi cu un nou proiect de lege de imixtiune în viaţa şi în relaţiile economice ale particularilor.

Mironescu m-a rugat să renunţ la cuvînt. A adresat aceeaşi rugăminte tuturor deputaţilor majoritari. „Trebuie să votăm înainte de Crăciun. Nici o cuvîntare nu poate, de acum înainte, îmbunătăţi bugetul. Dacă va fi absolută nevoie, voi vorbi eu... He, he, he!" M-am supus. Prostia lui dezarmează.

---

[1] Teodor Pisani — ziarist; redactor, apoi director şi proprietar al *Epocii*; redactor şi codirector al ziarului *Argus*.

[2] *Magazin istoric*, nr. 2-5/1979, 2-3/1980.

„— Nu mă pot supăra pe el cînd zîmbeşte, îmi zice Iorga. Şi, deoarece zîmbeşte necontenit, îl iert într-una!" La adăpostul prostiei sale dezarmante, el urmăreşte cu tenacitate satisfacerea micilor sale infamii şi a marii sale vanităţi. Iată toată taina mult lăudatei sale şiretenii.

29 decembrie [*1930*]. Sîmbătă dimineaţa, Vintilă a fost înmormîntat la Florica [moşia familiei Brătianu de lîngă Piteşti]. Dinastia Brătianu, bătrînul Ion şi cei doi fii ai săi, odihnesc acum în cripta vechii biserici argeşene: un lung capitol al politicii noastre se încheie.

Eri, duminică dimineaţa, [I.G.] Jean Duca[1] a fost ales şef al partidului liberal. Ambiţia vieţii sale a fost astfel îndeplinită uşor, fără explozii, fără fricţiuni, fără a nemulţumi pe nimeni. Răbdarea lui faţă de Vintilă i-a fost pe deplin răsplătită. În loc de a veni împotriva casei Brătianu a venit cu concursul ei. Dinu Brătianu l-a propus la şefie... Aclamaţiile partidului întreg erau adresate nu numai meritelor şi muncii sale în serviciul partidului, dar, desigur, şi atitudinii sale, de o incontestabilă eleganţă faţă de fostul şef.

Programul lui Duca foarte bine definit: o apropiere de rege prin declaraţii de absolută supunere şi perfectă lealitate şi o apropiere de „finanţa internaţională" prin declaraţii de veselă şi leală colaborare cu capitalul străin. Partidul liberal iese astfel din umbră. Se făcuse „imposibil". Nu e încă ameninţător, dar devine „posibil".

George Brătianu a început lupta cu furie. Nu e de talie să iasă învingător. Programul său se confundă cu programul lui Duca: întinerirea cadrelor, moralizarea partidului, schimbarea politicii economice. Duca are însă avantajul experienţei, talentului, încrederei partidului şi sprijinului familiei Brătianu. Duca e copilul adoptiv, Georges e „bastardul", copilul denaturat. Numele său în loc de a-l ajuta pare a fi, dimpotrivă, o veşnică sfidare a celor care păstrează (?) „sfintele tradiţii" ale familiei. Un singur avantaj are Georges: simpatia regelui — şi vădita antipatie a acestuia faţă de Duca. Discursul de la 6[7] iunie[2] = călcîiul lui Achile al lui I.G. Duca!

Dar ce interes are regele să înlăture un partid, de acum înainte leal şi supus, care nu mai are nici dorinţa, nici putinţa să fie anticarlist (singur Vintilă avea destulă „anvergură" să puie la cale un complot), dar care e destul de puternic pentru a putea fi folositor, pentru a-l înlocui cu o parodie de partid care nu e nici interesant, nici folositor?

Cînd simpatiile şi antipatiile regale se vor potoli — e firesc ca aceasta să se întîmple cît mai curînd — elementul folositor va fi, desigur, în judecata regelui, precumpănitor.

Faţă de reorganizarea partidului liberal se impune o reorganizare a partidului nostru. Nu numai prestigiul guvernului, dar întreaga autoritate a partidului se prăpădeşte dacă mergem aşa înainte, cu Maniu plimbîndu-se în Prater şi pe Riviera, cu Mihalache ascunzîndu-se de orice răspundere şi cu preafericitul Mironescu silindu-se să cucerească cu zîmbetul său nevinovat o cît mai lungă şi cît mai ştearsă şedere la guvern.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1975, 7-9/1976.

[2] La 7 iunie 1930, se întruneşte Consiliul P.N.L. pentru a lua o hotărîre de protest cu privire la revenirea lui Carol II în ţară şi proclamarea lui ca rege. La această adunare, discursul lui I.G. Duca, publicat în *Viitorul* din 8 iunie, a fost considerat cel mai drastic. Printre altele Duca spunea: „Fapta de astă noapte este cea mai primejdioasă aventură ce s-a putut face şi este tot ce poate aduce mai mult rău consolidării noastre naţionale şi situaţiunii ţării noastre în toate privinţele. La o primejdioasă aventură nu pot să iau parte; refuz să mă duc chiar dacă viaţa mea politică a luat sfîrşit chiar astăzi. Sfatul ce dau partidului nostru este o intransigenţă absolută. Vor veni vremuri foarte grele..."

Concursul **Magazin istoric**

a II-a ediţie 1981

CINE? UNDE? CÎND?

Răspunsurile la întrebări

Seria I-a	Seria a II-a
1 — c	1 — c
2 — a	2 — a
3 — b	3 — b
4 — a	4 — b
5 — a	5 — a
6 — c	6 — c
7 — a	7 — a
8 — b	8 — c
9 — b	9 — b
10 — c	10 — c

CARTI SOSITE LA REDACTIE

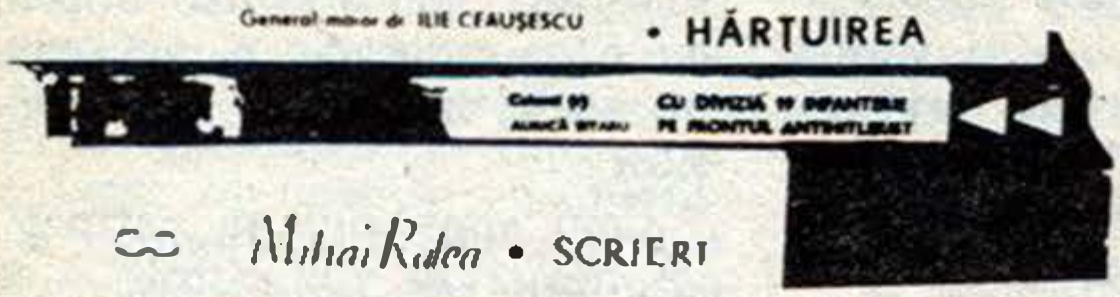

● **Dinu C. Giurescu — ISTORIA ILUSTRATĂ A ROMÂNILOR.**

Editura sport-turism, București, 1981, 640 pp., 100 lei: *amplă monografie consacrată liniilor directoare și etapelor semnificative ale istoriei noastre, într-o formulă publicistică inedită.*

● **ROMÂNIA ȘI SECURITATEA EUROPEANĂ** *(sub egida Academiei „Ștefan Gheorghiu"; coordonator* **Constantin Vlad***).*

Editura politică, București, 1981, 248 pp., 9 lei: *studii de sinteză asupra problemelor securității și cooperării pe continentul nostru semnate de* **Cristian Popișteanu, Constantin Vlad, Romulus Neagu, Edwing Glaser, Sergiu Verona, Ion Datcu, Dorin Rusu, Dumitru Trancă, Dumitru Tinu, Vasile Șandru, Valentin Lipatti, Leon Talpă, Nicolae Călina, Dumitru Mazilu, Gabriela Monafu.**

● *General-maior dr.* **Ilie Ceaușescu — HĂRȚUIREA ÎN ACȚIUNILE DE LUPTĂ DUSE ÎN RĂZBOIUL ÎNTREGULUI POPOR PENTRU APĂRAREA PATRIEI.**

Editura militară, București, 1981, 266 pp., 13 lei: *prima abordare unitară în literatura de specialitate românească a acestei complexe problematici.*

● **Nicolae Iorga — O VIAȚĂ DE OM AȘA CUM A FOST** *(ediție îngrijită, note, comentarii de* **Valeriu Râpeanu** *și* **Sanda Râpeanu***; tabel cronologic de* **Victor Iova***).*

Editura Minerva, București, 1981, vol. I — 230 pp., 8 lei; vol. II — 268 pp., 8 lei; vol. III — 302 pp., 8 lei; vol. IV — 302 pp., 8 lei: *evocările autobiografice ale marelui istoric.*

● **Mihai Ralea — SCRIERI. VOL. III** *(ediție și studiu introductiv de* **N. Tertulian***; traducere de* **Georgeta Horodincă***).*

Editura Minerva, București, 1981, 684 pp., 21 lei: *retipărirea lucrărilor:* **Scrisori din Paris, Scrisori din Germania, Proudhon, Ideea de revoluție în doctrinele socialiste, Revoluție și socialism.**

● *Colonel (r)* **Aurică Sitaru — CU DIVIZIA 19 INFANTERIE PE FRONTUL ANTIHITLERIST.**

Editura militară, București, 1981, 224 pp., 7,50 lei: *memorii de război.*

● *Colonel (r)* **Mihai Cucu — FACTORUL GEOGRAFIC ÎN ACȚIUNILE MILITARE.**

Editura militară, București, 1981, 336 pp., 16 lei: *incursiuni în istoria militară a patriei.*

● **BIBLIOGRAPHIE INTERNATIONALE D'HISTOIRE MILITAIRE.**

Tomul 3, 92 pp.: *publicație editată de Comitetul internațional de științe istorice, Comisia internațională de istorie militară comparată și Comitetul de bibliografie.*

● **TRECUT ȘI VIITOR ÎN MEDICINĂ** *(sub redacția dr.* **G. Brătescu***).*

Editura medicală, București, 796 pp.: *studii și note consacrate unor momente și personalități reprezentative ale școlii medicale românești.*

Volumele colocviului internațional

După cum se știe, în 11-12 august 1980, în cadrul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, și-a desfășurat lucrările colocviul internațional cu tema „Propaganda în cel de-al doilea război mondial", sub egida Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial și a Comisiei române de organizare a colocviului[1].

Prin străduințele organizatorilor români, participanții la colocviu, cît și toți delegații la congres, au primit, împreună cu actele acestei prestigioase reuniuni internaționale, și un prim volum cuprinzînd referatele colocviului. Intitulat La Propagande pendant la deuxième guerre mondiale, *volumul (480 pagini)* **se** *deschide cu un studiu introductiv al președintelui Comisiei române de organizare, Ion Popescu-Puțuri, care face o prezentare de ansamblu asupra problematicii colocviului și a semnificației acestuia în cadrul cercetărilor privind istoria celei de-a doua conflagrații mondiale.*

Referatele, în număr de 20, abordează o vastă problematică: Propaganda mișcării de eliberare națională din Albania în timpul celui de-al doilea război mondial; Ocupația național-socialistă în Austria. 1938-1945; Neutralitatea și propaganda de război. Elveția între angajare și abținere în anii amenințării național-socialiste; Activitatea de informare în Finlanda în timpul celui de-al doilea război mondial în legătură cu relațiile externe ale țării; Propaganda radiofonică germană către Franța în 1939-1940. Mit și realități; Propaganda radiodifuzată a Franței Libere; Principalele probleme pe care le-a avut de rezolvat propaganda mișcării de eliberare din Iugoslavia între 1941-1945; Propaganda japoneză în timpul războiului din Pacific; Informarea și propaganda în Marea Brita-

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1980.

nie. 1939-1945; Marea Britanie și propaganda de subversiune; Rasism și antisemitism în ideologia de război a Germaniei fasciste — 1939-1941; Ungaria, România și Bulgaria — obiect al propagandei de război germane în timpul celui de-al doilea război mondial; Propaganda împotriva național-socialismului în Polonia ocupată. 1939-1945; Propaganda organizată de emigrația română în timpul celui de-al doilea război mondial; Propaganda rezistenței și războiului antihitlerist în România; Propaganda americană în cel de-al doilea război mondial. Reconsiderarea „Strategiei adevărului"; Propaganda în Ungaria în timpul celui de-al doilea război mondial. 1939-1944; Principalele orientări ale propagandei patriotismului sovietic și internaționalismului proletar în anii Marelui Război de Apărare a Patriei; Rolul presei de front în educarea ostașilor în spiritul înaltelor calități morale și de luptă în anii Marelui Război de Apărare a Patriei; Propaganda canadiană internă în timpul celui de-al doilea război mondial: o experiență aparte.

Un al doilea volum (382 pagini), avînd aceeași temă, a apărut de curînd, editat de asemenea sub egida Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial și a Comisiei române de organizare a colocviului internațional.

Volumul se deschide cu Mesajul adresat celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de președintele Nicolae Ceaușescu, *sub al cărui înalt patronaj s-a desfășurat congresul.*

Sînt publicate intervențiile prezentate în cele patru ședințe plenare ale colocviului (inclusiv textele celor care nu au fost prezentate oral, din lipsă de timp), rapoartele predate secretariatului Comisiei române de organizare după apariția volumului întîi, concluziile președintelui Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial, Henri Michel, asupra lucrărilor colocviului. Volumul se încheie cu Mesajul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București.

În cadrul celor patru ședințe ale colocviului, desfășurate sub conducerea lui Henri Michel (Franța), Pavel A. Jilin (U.R.S.S.), Arthur L. Funk (S.U.A.) și, respectiv, Jean Vanwelkenhuyzen (Belgia), au prezentat intervenții peste 50 participanți din țara noastră și din străinătate, ale căror texte, însoțite de portretele respective, sînt publicate în limbile în care au fost expuse — română, engleză, franceză, germană și rusă.

Alte imagini surprind instantanee din sală sau din pauzele colocviului, evocînd atmosfera celor două zile de dezbateri fructuoase, la capătul cărora președintele Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial conchidea: „Acest colocviu a fost o reușită". O reușită la care contribuie și apariția acestor două volume, cuprinzînd un bogat material informativ și interpretativ, datorat unor prestigioși cercetători ai istoriei celui de-al doilea război mondial.

L. IOAN

CLIO ANUNȚĂ

Cel mai vechi tun din România

Cercetările arheologice ce au continuat și în acest an la cetatea medievală de la Giurgiu[1] au dat la iveală noi și numeroase vestigii arheologice de un mare interes științific: ghiulele de piatră și fier, grenade din sec. XVIII, un vîrf de sabie, monede, ca și fragmente ceramice din sec. XIV-XVIII. Dintre obiectele descoperite, cel mai valoros este un tun de bronz, datat, prin analogie, la sfîrșitul veacului XIV.

Este vorba de o piesă unicat în țara noastră și una dintre foarte puținele exemplare din lume păstrate pînă în zilele noastre.

Piesa are o lungime totală de 40,5 cm și este alcătuită dintr-o țeavă cu calibrul de 105 mm și cu lungimea de 20,5 cm și un corp cilindric lung de 14 cm, rezervat pulberii necesare pentru azvîrlirea ghiulelei. La partea superioară a acestui corp se află orificiul de dare a focului (lumina), situat la o depărtare de 2 cm de culată. La rîndul ei, culata are o grosime de 6 cm, iar diametrul de 12 cm.

Piesa mai avea două brățări pentru manevrare. Brățara mare, care s-a rupt în decursul vremii, nu a fost găsită. Cea mică are o grosime de 2,5 cm, diametrul găurii de apucat fiind 1,5 cm. Radiografiile executate prin metal nu au dus la depistarea unei eventuale inscripții.

În prezent, piesa se află la Muzeul militar central, unde laboratorul de restaurare o pregătește pentru expunere.

Dan CĂPĂȚÎNĂ

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1981.

VIU INTERES PENTRU ISTORIA DACILOR

Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (Revista pentru știința istoriei), care apare în Republica Democrată Germană, dedică o treime din paginile numărului 6 pe anul 1981 unei ample relatări privind desfășurarea lucrărilor celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care a avut loc la București în august 1980. Cei 40 autori, care au colaborat la redactarea prezentării, informează cititorii despre rapoartele și corapoartele prezentate, precum și despre discuțiile ce au avut loc în cadrul acestei importante reuniuni științifice.

Referindu-se, din primele rînduri, la mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele R.S. România, sub al cărui înalt patronaj s-au desfășurat lucrările congresului, istoricul *Gerhard Becker* subliniază concepția conform căreia istoria trebuie să slujească apropierii între popoare și nu învrăjbirii lor: „Mesajul a relevat sarcinile ce revin istoricilor de a contribui, prin activitatea lor, la cauza înțelegerii, destinderii, păcii și progresului în lume. Eforturi susținute se impun pentru instaurarea pe continentul european a unui climat al păcii și securității".

În continuare, articolul menționează, între altele, că istoricii din țara gazdă au prezentat, potrivit tradiției congreselor internaționale, atît în ședința inaugurală cît și în cea finală, comunicări privind istoria propriei țări, respectiv, Ștefan Pascu — despre originea și dezvoltarea istorică a poporului român — și Virgil Cândea — despre rolul și locul românilor în istoria universală. Se amintește și că un buletin editat de Comitetul de organizare, în limbile franceză și engleză, a oferit zilnic participanților informații, interviuri etc. Referindu-se la schimbul de opinii dintre istoricii țărilor socialiste și cei occidentali, *Gerhard Becker* apreciază că a fost fecund, adăugînd că „războiul rece a rămas, în întregime, pe dinafara ușilor".

Fritz Klein, care a fost unul din raportorii la tema *Forme ale problemelor păcii în istorie*, subliniază că „o serie de vorbitori, în primul rînd din țara gazdă, s-au referit la părțile pozitive ale tratatelor de pace de la Paris — încheiate după primul război mondial — privind o nouă ordine internațională, precum și la Liga Națiunilor, organism care, folosit corespunzător, în special de către țările mici ale Europei, putea contribui la consolidarea și menținerea păcii".

Un alt autor al articolului respectiv, *Gisela Jähn*, comentează dezbaterile în jurul unei alte mari teme, și anume *Femeia în societate*.

Articolul se ocupă și de raportul *Dacii și civilizația lor* (în cadrul temei *Civilizații și societăți*), istoricii *Rigobert Günther* și *Reimar Müller* remarcînd că acest raport „s-a bucurat de un puternic interes, oferind o instructivă privire de ansamblu asupra noilor cunoștințe despre istoria și cultura dacilor dobîndite de specialiștii români în ultimele decenii. O vie impresie a produs — adaugă cei doi istorici din R.D.G. — prezentarea realizărilor dacilor în domeniul culturii materiale, al artei și arhitecturii".

Un colocviu care a polarizat atenția istoricilor a fost cel avînd ca subiect *Propaganda în anii celui de-al doilea război mondial. Metode, obiective, rezultate*: aproximativ 60 participanți au luat cuvîntul după deschiderea lucrărilor colocviului de către președintele Biroului Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial: Henri Michel, și *Alocuțiunea asupra problematicii colocviului*, prezentată de Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice. *Olaf Groehler* — semnatarul comentariului — conchide că „au fost tratate chestiuni ale propagandei antifasciste românești, alte intervenții avînd ca obiect activitățile de propagandă ale emigrației române din Franța, ale Partidului Comunist Român, ale presei legale române de opoziție, ale postului de radio «România liberă»".

Un alt autor, *Günter Heidorn*, președintele Comisiei internaționale de istorie a presei și raportor la tema *Război și pace în mass-media între cele două războaie mondiale (1918-1939)*, remarcă modul cum s-a evidențiat activitatea ziarelor din România și din alte țări ale Europei de Est și de Sud-Est, ceea ce a dus la constituirea, în 1936, la București, a unei „Antante balcanice" și în domeniul presei, precum și atitudinea presei române față de acordul de la München, din 1938, de demagogia fascistă avînd ca scop pregătirea ideologică a poporului german pentru război, de conciliatorismul puterilor occidentale.

PLANSELE NOASTRE

① Într-o țesătorie britanică, la mijlocul secolului XIX. Durata zilei de lucru — 12 ore, inclusiv pentru copii (**Asociația pentru sugrumarea muncitorilor,** p. 38)

②③ Scene din viața de toate zilele la daci, într-o reprezentare alegorică la Alba Iulia, la 20 mai 1929, cu prilejul serbărilor Unirii. Stînga: Decebal, regele dacilor (sus) și buciumași; dreapta: călăreți (sus) și munca într-o familie de daci (**Sfîrșitul Imperiului habsburgic,** p. 13)

④ Bertrand du Guesclin, prizonier în bătălia de la Auray — septembrie 1364 (**Bertrand du Guesclin sau mitul necesar,** p. 53)

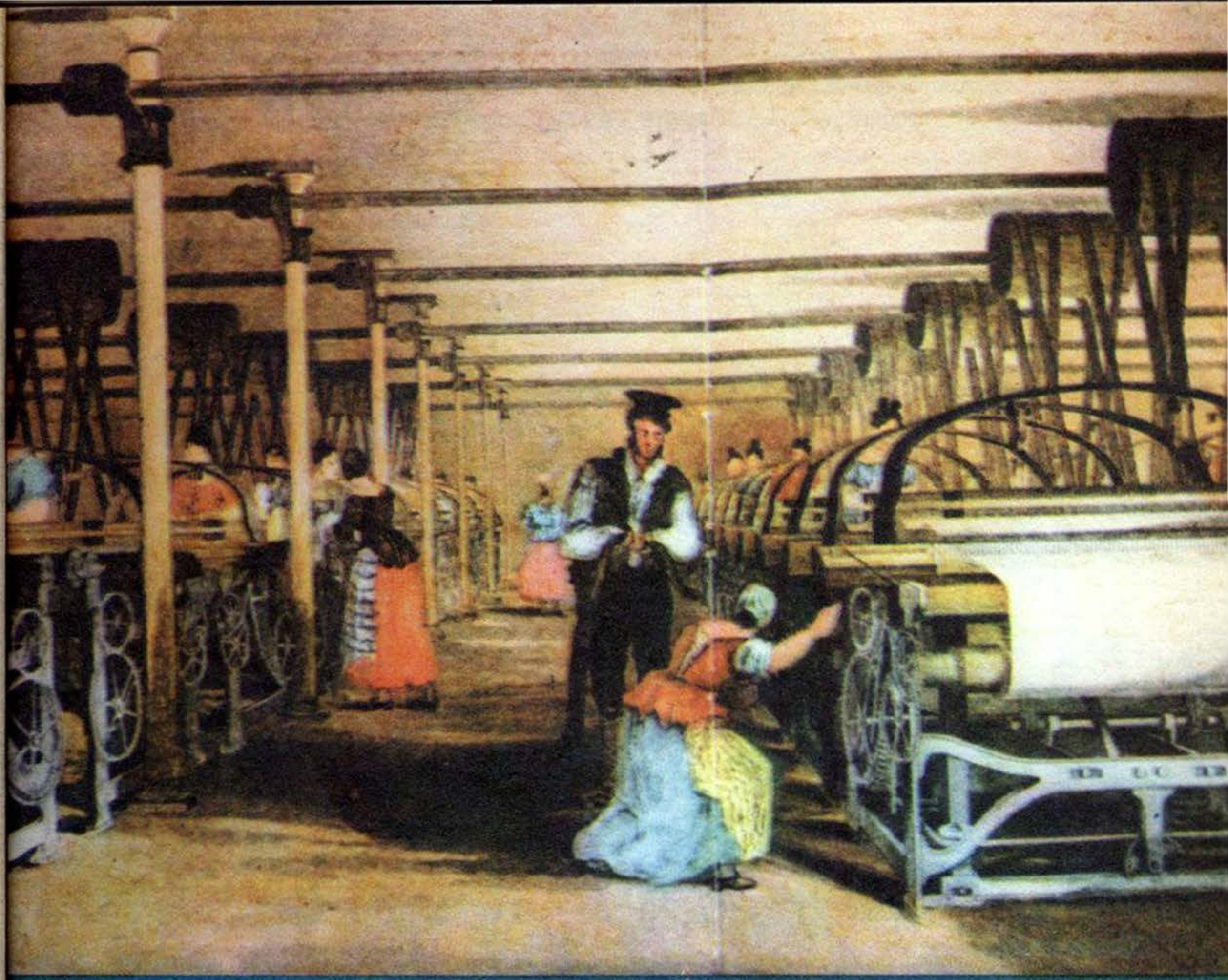

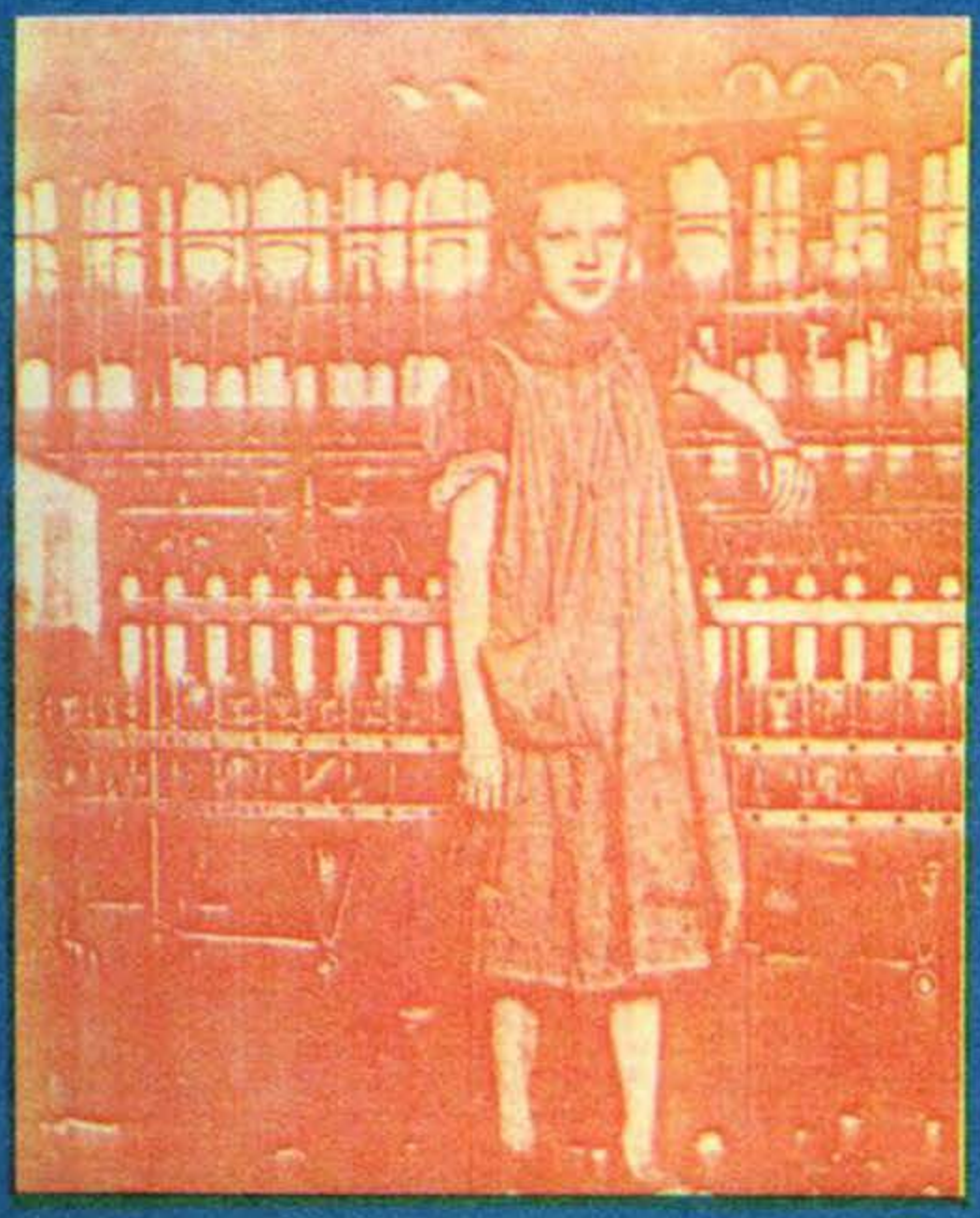

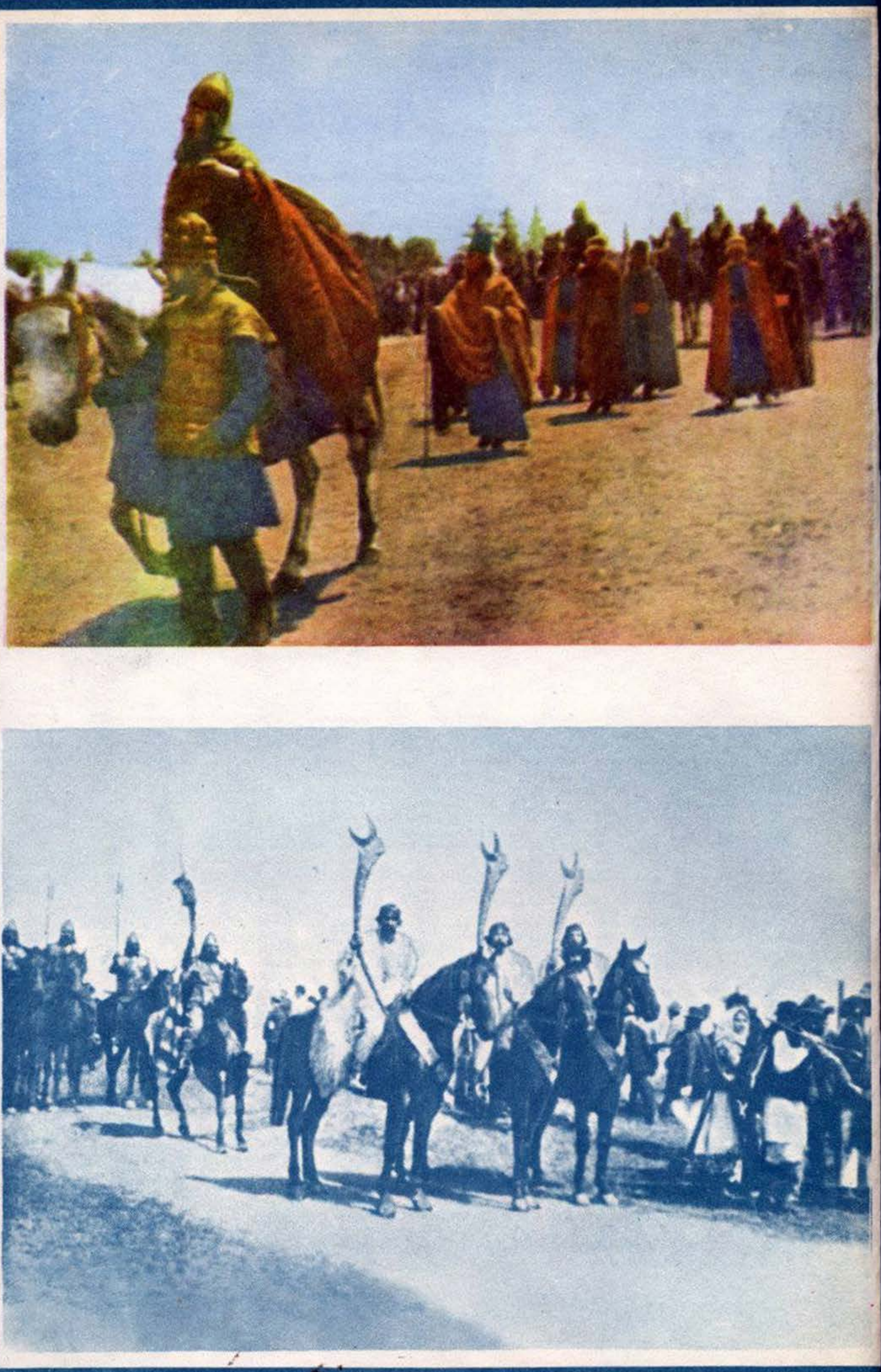

120 000 km în 30 ani

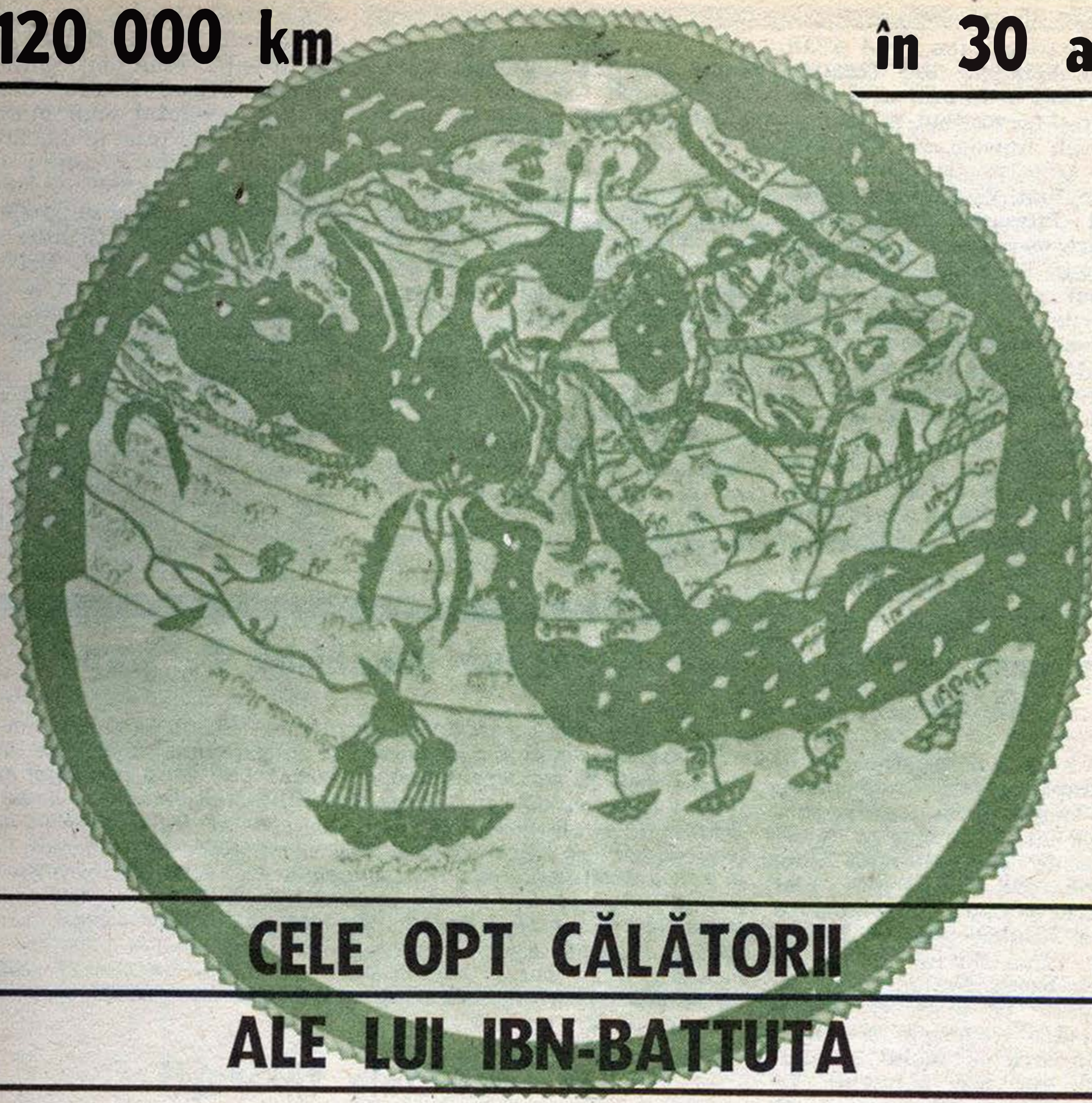

CELE OPT CĂLĂTORII ALE LUI IBN-BATTUTA

ANDRÉ MIQUEL

Plecat în iunie 1325 din Tanger, pentru a efectua un pelerinaj la Mecca, călătorul şi geograful arab Ibn-Battuta revine în ţara sa de baştină, Maroc, abia 14 ani mai tîrziu. În acest timp, el întreprinde un periplu-mamut prin ţările musulmane, străbate Africa de Nord, Egiptul, Persia, Rusia Meridională, cu hanatul Hoardei de Aur (Kipceak), India, Ceylonul, Sumatra, chiar şi China. În anii 1330-1331, Ibn-Battuta a trecut şi prin Dobrogea. Relatarea voiajului în ţara noastră a fost publicată în volumul I al amplei lucrări Călători străini despre ţările române **(Editura ştiinţifică, 1968), din care am extras şi noi un fragment.**

Întors acasă, Ibn-Battuta nu zăboveşte prea mult. Se pregăteşte din nou de drum. De data aceasta, se îndreaptă spre Spania, apoi spre Africa neagră, în amontele fluviului Niger, apoi în Sudan, pînă la Tombuctu, revenind în oraşul Fès, în anul 1355, cînd se decide să se oprească din drumeţie.

Pe tot timpul odiseei sale, Ibn-Battuta dictează vestitului caligraf şi istoric Ibn Djuzai, pentru suveranul Marocului, impresiile de călătorie, culese în decursul celor trei decenii de cutreierare a lumii. Jurnalul său va vedea lumina tiparului, în ediţie completă (arabă, însoţită de traducere franceză), cam 500 ani mai tîrziu, în anii 1853-1859.

Prezentăm o schiţă de portret a marelui călător musulman, semnată de André Miquel, profesor la Collège de France, în volumul 1 al enciclopediei Les Africains **(Africanii), apărut în 1977, în prestigioasa Editură „Jeune Afrique." Minimonografia lui André Miquel, pe care am condensat-o potrivit necesităţilor impuse de spaţiul revistei noastre, e completată de cîteva texte selecţionate din opera lui Ibn-Battuta.**

Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei noastre.

Chams ad-Dîn Abû'Abd Allâh Muhammad ibn 'Abd Allâh ibn Muhammad ibn Ibrâhîm ibn Yûsuf al-Lawâtî at-T'anjî, pe care-l cunoaștem, mai simplu, sub numele de Ibn-Battuta, se naște la Tanger, în Maroc, luni, 24 februarie 1304. După formarea în științele juridice și religioase, pornește la drum: are exact 22 ani. La început nu intră în discuție decît pelerinajul la Mecca, ce îi oferă, totodată, aerul acelui Orient socotit dintotdeauna de arabi drept prima patrie a științei. Ibn-Battuta se va dovedi „un suflet înverșunat la drum", care își va face o regulă „din a nu se întoarce, pe cît cu putință, pe o cale o dată urmată".

De la mormîntul lui Saadi la hanul Hoardei de Aur

Să-l urmăm pe Ibn-Battuta, după propriile sale spuse. Din Tanger, prin Algeria septentrională, el ajunge la Tunis, de unde se îndreaptă spre Tripoli. De aici — spre Alexandria și Cairo; urcă apoi pe Valea Nilului, pînă la Edfou, unde trece fluviul și iese la Marea Roșie. Nesiguranța care domnește pe mare îl împiedică să o traverseze și atunci se întoarce la malul Nilului. După opt zile petrecute pe apele lui umflate, revine la Cairo. Zăbovește acolo o noapte și pleacă din nou. De data asta spre Siria, unde vizitează Alepul și Damascul. Peste nici o lună, ia calea sudului, ajunge la Medina, unde rămîne patru zile, apoi se duce la Mecca. Aici poate, în sfîrșit, să-și îndeplinească legămîntul. Este sfîrșitul primei sale călătorii.

Pleacă din Mecca în noiembrie 1326, cu o caravană. Merge în Irak, la Bagdad, petrece 14 zile la Isfahan, în Iran, de acolo se duce la Șiraz, unde salută mormîntul poetului Saadi, apoi revine în Irak, la Bagdad și, după alte cîteva bucle făcute în drum, se întoarce la Mecca (octombrie-noiembrie 1327). Rămîne acolo trei ani, fără să se miște din loc, și nu notează în tot acest timp decît pelerinajele pe care le vede și notabilitățile cu care intră în contact. Sîntem la jumătatea lui octombrie 1330, cînd începe cea de-a treia sa călătorie. În spinarea unei cămile, trece în Yemen, ale cărui orașe le vizitează. De la Aden, pe calea mării, se duce la Mogadiscio, Mombasa și Quiloa (februarie-martie 1331). Revine în Arabia de Sud, spre sfîrșitul lui iunie. Din radă în radă, apoi pe uscat, ajunge la Oman. De acolo, din nou pe mare, se întoarce în Arabia; revede Mecca, în 1332.

De la a patra călătorie, dimensiunile drumurilor capătă și mai multă amploare. În 15 luni, începînd din 20 decembrie 1332, vizitează 29 orașe ale Anatoliei turcești. Nu citățm decît Konya (cu vizită la mausoleul lui Djalâl ad-dîn Rumi[1]), Erzerum, Smirna, Pergam, Brusa, Niceea, Sinope. La începutul lunii martie 1334, Ibn-Battuta se îmbarcă pe Marea Neagră, care-l întîmpină cu furtuni. Ajunge totuși în Crimeea și se prezintă la tabăra hanului Hoardei de Aur, la 6 mai 1334. Călătorul nostru pretinde că a pătruns în orașul Bolgar, pe Volga Mijlocie[2], și că a revenit

[1] Poet persan (1210-1273), supranumit „macstrul nostru". Refugiat în Asia Mică, el a predat la Konya teologia.

[2] Este vorba despre Marele Bolgar, capitala bulgarilor de pe Volga, în sec. X-XV. Ruinele sale se află în satul Bolgari, din raionul Kuibîșev al Republicii Sovietice Socialiste Autonome Tătare, la șase km distanță de Volga.

Împotriva mușcăturii de șarpe

Aveam în caravana noastră un negustor din Tlemcen (în Algeria), numit al-H'agg Zayyan, care avea obiceiul să prindă șerpi și să se joace cu ei; i-am spus să nu mai facă asta, dar el a continuat. Într-o zi, a băgat mîna în gaura unei șopîrle, ca s-o oblige să iasă; dar în locul ei, a găsit un șarpe, pe care l-a luat în mînă. A vrut apoi să încalece calul, dar șarpele i-a mușcat arătătorul de la mîna dreaptă, ceea ce i-a produs o mare durere. I s-a ars rana cu un fier înroșit, dar seara durerea s-a întețit; a devenit de nesuportat. Atunci bolnavul nostru a tăiat beregata unei cămile, apoi a băgat mîna dreaptă în burta animalului și a lăsat-o acolo toată noaptea. Părțile moi ale degetului bolnav au căzut în bucăți și omul a tăiat apoi tot degetul, de la bază. Oamenii locului ne-au spus că această reptilă, puțin înainte de a-l mușca pe negustor, băuse, cu siguranță, apă; altfel rana ar fi fost mortală.

Căruțele tătărești

Locuitorii acestui ținut le numesc caraba; sînt căruțe, fiecare avînd patru roți mari. Unele sînt trase de doi cai, altele chiar de mai mulți; le trag și boi, și cămile, după greutatea sau ușurătatea carului. Individul care conduce căruța încalecă pe unul dintre caii care trag vehiculul. Ține în mînă un bici, ca să mîne caii, și o bucată mare de lemn, cu care îi atinge, atunci cînd se abat din drum. Pe căruță se așază un fel de chioșc, făcut din bețișoare de lemn, legate între ele cu fîșii subțiri de piele. Acest soi de cort, acoperit cu pîslă sau postav, este foarte ușor; are ferestre zăbrelite, prin care cel ce stă înăuntru vede oamenii, fără să fie văzut. Își schimbă poziția după plac, mănîncă, citește și scrie în timpul călătoriei.

În p. 33: *planiglob datînd din sec. XII, cu aproape două veacuri mai înainte ca Ibn-Battuta să pornească în călătoriile sale*

În drumul său, Ibn-Battuta a întîlnit tătari...

la Hoarda de Aur, pe 28 ale aceleiaşi luni: eroare manifestă, ţinînd seama de distanţa străbătută, şi, poate, singura minciună deliberată din întreaga operă. De la Astrahan, Ibn-Battuta pleacă, la 14 iunie 1334, cu o prinţesă bizantină, la Constantinopol: va fi înapoi la Astrahan la 13 noiembrie. De acolo trece în oaza Horezm. Norocul începe să-i dea tîrcoale: un prinţ îi dăruieşte o întreagă herghelie de cai. Prin Buhara, Samarkand, Herat (în Afganistan) şi prin trecătorile Munţilor Hindukuş, prin Ghazni şi Kabul, ajunge, în sfîrşit, în India.

Între timp, i se naşte o fiică, de la o tînără sclavă. Iată-l în Punjab, la 12 septembrie 1333; se înşală, fără îndoială, mai trebuie adăugaţi doi ani la această dată. Trece Indusul. În suita unui prinţ coboară în josul fluviului, la Multan (Pakistan). Rămîne acolo două luni; făgăduieşte, pentru a curma neîncrederea oficială faţă de străini, că se va stabili în India. Iată-l la Delhi, unde va rămîne, într-adevăr — de necrezut — pînă în 1342. Această sălăşluire ne va dărui pagini minunate despre istoria curţii imperiale din Delhi, despre moravurile indiene şi, bineînţeles, despre Ibn-Battuta:.. are o casă mare, sate întregi primite în dar, 40 servitori, concubine, o nevastă bogată, bani din belşug, în sfîrşit, funcţia de cadiu, chiar în Delhi. Dar, vai! fiica sa moare, suveranul îngrădeşte deplasările călătorului nostru. Străinul are un prieten, care nu place stăpînirii. Asupra lui Ibn-Battuta se abate umbra dizgraţiei. Cine ştie? Poate şi a morţii? Pînă la urmă, sultanul îl trimite în China, în calitate de ambasador. La 22 iunie 1342, Ibn-Battuta părăseşte Delhi.

Ciuma de la Gaza

A cincea călătorie începe prost pentru peregrinul nostru, pe care îl face prizonier o bandă înarmată. Evadează şi este nevoit să se ascundă mai multe zile, la ţară. În sfîrşit, împreună cu suita sa, trece în India de Sud. La Calcutta, furtuna distruge toată flota ambasadei: Ibn-Battuta rămîne singur şi, pe deasupra, prădat de hoţi. Nu îndrăzneşte să se întoarcă la Delhi. Urmează un du-te-vino de-a lungul coastei. Vizitează atunci Maldivele, unde se refăce puţin: are patru neveste legitime, dintre care una rudă cu însăşi regina, mai multe concubine, este desemnat cadiu, dar, intrînd în conflict cu autorităţile, renunţă la funcţie, profită de asta pentru a-şi repudia nevestele şi a se recăsători, după poftele şi cerinţele micii sale diplomaţii persona-

Întoarcerea sultanului în India

Cînd se întoarce suveranul din călătorie, se împodobesc elefanţii, iar pe 16 dintre ei se ridică umbrele de soare, dintre care unele sînt ţesute cu fir de aur, iar altele bătute în pietre preţioase. I se aduce ghachiya, care este o husă servind la acoperirea şeii şi care este incrustată cu pietrele cele mai alese. Se construiesc bolţi de lemn, cîteva etaje şi se acoperă cu stofe de mătase. La fiecare cat, se văd tinere sclave cîntăreţe, îmbrăcate foarte frumos şi cu podoabe foarte atrăgătoare; cîteva dintre ele dansează. În centrul tuturor acestor bolţi, este un rezervor uriaş, făcut din piei şi umplut cu esenţă de trandafir sau cu sirop dizolvat în apă. Oricine, fără excepţie, poate să bea de acolo, băştinaşii ca şi străinii. Spaţiul care desparte pavilioanele este acoperit cu ţesături de mătase, pe care tropăie caii sultanului. Zidurile străzilor pe care trebuie să treacă suveranul sînt împodobite tot cu stofe de mătase, de la poarta oraşului pînă la cea a palatului. În faţa monarhului, merg sclavii săi, în număr de mai multe mii; mulţimea şi soldaţii vin în spate.

Rugurile indiene

Cînd am ajuns la acele corturi, cele trei femei au atins pămîntul cu piciorul, lîngă bazin, s-au cufundat, şi-au scos apoi hainele şi bijuteriile pe care le purtau şi le-au dat de pomană. S-a adus fiecăreia dintre ele cîte o ţesătură ordinară de bumbac nelucrată; cu o parte, ele şi-au legat coapsele, iar restul şi l-au pus pe cap şi pe umeri. Între timp, lîngă acel bazin, într-un loc gol, fuseseră aprinse focurile şi se împrăştiase ulei de susan, care mărea intensitatea flăcărilor. Erau acolo vreo 15 bărbaţi, ţinînd în mînă legături de surcele. Cu ei mai erau alţi zece, ducînd în mîini scînduri mari. Cîntăreţii la timpane şi la trompete stăteau în picioare, aşteptînd sosirea primei femei. Focul era ascuns cu o pătură, pe care bărbaţii o ţineau în mîini, de teamă ca nefericita să nu se sperie la vederea flăcărilor. Una dintre aceste femei, în momentul în care a ajuns în apropierea acelei cuverturi, a smuls-o năpraznic din mîinile bărbaţilor care o ţineau şi le-a adresat, zîmbind, nişte vorbe în persană, al căror înţeles era: „Credeţi că mă sperii? Ştiu bine ce este focul: lăsaţi-mă". Apoi şi-a împreunat mîinile deasupra capului, ca pentru a saluta focul, şi s-a azvîrlit în el. În aceeaşi clipă, timpanele, goarnele şi trompetele au răsunat, iar bărbaţii au aruncat peste ea surcelele pe care le aveau în mîini. Alţii au pus scînduri deasupra victimei, de teamă să nu se mişte. Spre cer s-au înălţat strigăte, într-un zgomot asurzitor. Cînd am văzut acest spectacol, am fost gata să cad de pe cal. Din fericire, însoţitorii mei mi-au adus apă, m-au spălat pe obraz, apoi am pornit-o repede la drum.

...ruguri indiene...

le. Pleacă din Maldive, după o ședere de un an și jumătate, la 26 august 1344. Vizitează Ceylonul, se întoarce la Calcutta, unde este din nou jefuit. Revine în Maldive, unde una dintre neveste i-a născut un fiu, pe care-l lasă pe loc, judecînd, că, la urma-urmei, este mai bine pentru el. Pleacă din nou spre Bengal, în India, apoi spre Sumatra, Malaysia. Apoi, este greu de urmărit pe calea mării. Totuși, iată-l — cel puțin așa susține el — la Guangzhou, Fuzhou, Hangzhou și Beijing, după cum are chef sau după invitațiile pe care le primește. Părăsește China, reluînd calea mării.

A șasea călătorie nu mai este decît de întoarcere: toate țările sau aproape toate sînt cunoscute deja, iar descrierea merge repede. La început iarăși furtună, apoi Sumatra, India de Sud: dorința de reîntoarcere la Delhi este repede înăbușită, din prudență. Urmează Iranul de Sud-Est, orașele sau sanctuarele Irakului, Bagdad, străbaterea văii Eufratului și, prin deșert, Damascul. Ibn-Battuta, care a lăsat acolo — ne spune el — o soție gravidă, află că copilul murise de 12 ani, iar propriul său tată — de 15. Vizitează apoi orașele siriene Homs, Hama și Alep, unde află, la începutul lui iunie 1348, de ciuma de la Gaza. Privelișteа epidemiei, aspectele ei sumbre îl vor însoți de la Damasc pînă la Cairo. De aici, Ibn-Battuta reia drumul Egiptului de Sus, regăsește Marea Roșie și Mecca, unde sosește la 16 noiembrie 1348.

De data aceasta, pleacă imediat după săvîrșirea pelerinajului. Ia mai întîi caravana care se întoarce în Siria, apoi, prin Ierusalim, ajunge la Cairo. Atracția locului natal îl împinge să se îmbarce, în aprilie-mai 1349, pe un mic vas tunisian care, plecînd din Alexandria, îl duce la Djerba, în Tunisia. De acolo, pe mare și pe uscat, ajunge la Tunis, apoi se îmbarcă din nou, pe o corabie catalană. Din Sardinia, unde acostează, pleacă mai departe spre Alger și Fès, unde sosește la sfîrșitul lui noiembrie 1349. Acolo, aparent cucerit de dinastia domnitoare, hotărăște să „arunce bățul călătorului", dar dorința de a vizita mormîntul mamei sale îl duce la Tanger. Demonul îl face să se răzgîndească: trece în Gibraltar și de acolo în Granada, apoi se întoarce pe același drum, dar mai vagabondează prin Marrakech, în Maroc.

A opta și ultima călătorie. La 18 februarie 1352, este la hotarele septentrionale ale Saharei. Vede casele construite din blocuri de sare, cu acoperișuri din piele de cămilă. Suferă din cauza muștelor, a lipsei de apă, a gustului ei sălciu. Străbate deșerturi, atinge Nigerul, pe care-l ia — ca mulți alții pe vremea aceea — drept un braț al Nilului, vizitează Mali, apoi, coboară pe fluviu de la Tombuctu la Gao, pornește spre răsărit, unde vede cuprul extras din mină și turnat în bare, ia drumul spre Aïr, în Niger, și Hoggar, în Algeria. La 30 decembrie 1353, este din nou la porțile Marocului, trece munții acoperiți cu zăpadă și ajunge la Fès. De data asta, s-a sfîrșit: la 9 decembrie

Moneda de hîrtie chinezească

Locuitorii Chinei nu folosesc, în tranzacțiile comerciale, nici piese de aur, nici de argint. Toate (monedele) cîte sosesc în această țară sînt topite în lingouri... Ei vînd și cumpără cu ajutorul unor bucăți de hîrtie, fiecare cît un lat de palmă și purtînd marca sau pecetea sultanului[1].

Cînd se întîmplă ca cineva să aibă în mînă bilete uzate sau rupte, le duce la un palat, de felul unei case a monedei din țara noastră, unde primește altele noi în locul lor și le dă pe cele vechi. Nu se suportă nici un fel de cheltuială pentru asta, căci oamenii care sînt însărcinați să confecționeze aceste bilete sînt plătiți de sultan. Dacă un individ se duce la piață cu o piesă de argint sau de aur, în scopul de a cumpăra ceva, nu îi este primită și nu-l ia nimeni în seamă, pînă ce nu o schimbă cu un asemenea bilet, cu care va putea cumpăra ce va dori.

Audiență la suveranul din Mali

Uneori, sultanul ține ședințele în încăperea de audiențe; în locul acela, se află o estradă situată sub un copac, prevăzută cu trei gradenuri, care se numește penpi. Este acoperită cu mătase și perne, iar deasupra se ridică o umbrelă, asemănătoare cu o boltă de mătase, în vîrful căreia se vede o pasăre de aur. Sultanul iese printr-o ușă practicată într-un colț al castelului; își ține arcul în mînă și tolba de săgeți pe spinare. Pe cap poartă o calotă de aur, fixată cu o bentiță, tot de aur. Cel mai adesea este îmbrăcat cu o tunică roșie și păroasă.

Înaintea sultanului ies cîntăreții, ținînd în mînă mandole (lăute) de aur și de argint; în spatele lui sînt vreo 300 sclavi înarmați. Suveranul merge încet, înaintează cu mare zăbavă, oprindu-se chiar, din cînd în cînd; ajuns la penpi, privește pe cei prezenți. Apoi se suie molcom pe estradă, așa cum se urcă un predicator în amvon; de îndată ce s-a așezat, se bat tobele, se sună din corn și din trîmbițe.

[1] Într-o serie de detalii, Ibn-Battuta nu este foarte riguros. De aceea, în jurnalul lui vorbește despre sultani în China, Mali etc.

...un rege african

Călătoria în Dobrogea

Am mers apoi timp de două zile şi am ajuns la canal[1], pe al cărui mal se află un tîrg foarte mare. Am văzut că era timpul fluxului şi am aşteptat pînă ce a sosit timpul refluxului; atunci am trecut prin vad canalul, a cărui lăţime este de vreo două mile; apoi am mers prin nisip cale de patru mile şi am ajuns la al doilea canal[2], pe care l-am străbătut tot prin vad; lăţimea lui este de vreo trei mile. Am făcut apoi două mile printr-un teren pietros şi nisipos şi am ajuns la al treilea canal[3], tocmai cînd începuse fluxul. Ne-am trudit foarte mult ca să-l trecem; lăţimea sa este de o milă; cea a canalului întreg este de douăsprezece mile, socotind părţile unde e apă şi cele care sînt uscate. Dar în vreme de ploaie este plin în întregime cu apă şi nu-l [poţi] străbate decît cu luntrele.

Pe malul acestui al treilea canal se ridică oraşul Fenikah[4], mic, dar frumos şi foarte bine întărit; bisericile şi casele sînt foarte frumoase. De la un an la altul se păstrează acolo struguri, mere şi gutui. Am petrecut acolo trei zile şi principesa stătea într-un palat pe care îl are tatăl ei în acest loc. După acest răstimp, fratele ei după mamă, numit Kafali Karas, a sosit cu cinci mii de călăreţi, înarmaţi în întregime.

[1] Probabil braţul de nord al Dunării, Chilia.
[2] Probabil braţul Sulina.
[3] Probabil braţul Sfîntul Gheorghe.
[4] După părerea celor mai mulţi istorici, Fenikah este o variantă a numelui Vicina (*Magazin istoric*, nr. 11/1974).

Astrolab arab din sec. X

1355, terminã de dictat amintirile lui Ibn Djuzay, care va revedea şi rescrie el însuşi pe curat totul, cu cîteva pagini adăugate de la el. După care, ieşit din călătorie, Ibn-Battuta iese şi din istorie; se ştie doar că a murit în ţară, dar cînd? Se ezită între 1368-1369 şi 1377.

Un om care a ştiut să vadă

Călătoriile lui Ibn-Battuta ocupă aproape 30 ani şi se desfăşoară pe vreo 120 000 km. Cifre cu adevărat fabuloase, avînd în vedere mijloacele de deplasare oferite de epocă. Ibn-Battuta le va fi cunoscut pe toate şi le va fi apreciat în mod diferit: mersul pe jos, cu cămila, cu calul, cu litierele indiene, în căruţele stepelor, fără a mai vorbi de corăbiile, mari sau mici, de pe mările străbătute sau de pe marile fluvii. El a cunoscut, desigur, şi toate condiţiile materiale ale călătoriei; va fi trăit cînd din pomană, cînd din ospitalitatea princiară sau solidaritatea unei caravane de pelerini, cînd din pîinea împărţită cu oameni ai bisericii sau dintr-o însărcinare oficială, cînd pe socoteala nevestelor, dacă ele erau bogate. A cunoscut şi febre, care l-au obligat să se lege de şa, şi primejdii, şi atacuri, şi frig, şi foame, şi căldură, şi zăpadă, şi furtuni, şi piraţi. Nimic nu l-a cruţat. Spre cinstea lui, a insistat foarte puţin asupra acestor aspecte.

Extrem de sensibil la tot ceea ce priveşte ritualurile şi practicile canonice, Ibn-Battuta, este, de asemenea, foarte atent de îndată ce este vorba despre statutul femeii, căreia el îi acordă locul cuvenit în viaţa nu numai de familie, ci şi socială şi chiar politică.

Ce fel de om este Ibn-Battuta? Contradictoriu, adesea. Cultivat, căci îl vedem cadiu, chiar foarte devreme, la începutul călătoriilor sale. Dar nelăsînd niciodată impresia unui savant pasionat, a unui cercetător. Sincer în credinţa lui, ştiind să alterneze viaţa veselă cu perioadele de ascetism. În stare să îndure foamea şi oboseala, dar nerezistînd plăcerii de a gusta mîncăruri necunoscute; atenţia faţă de reţetele culinare este permanentă. Bun, devotat, generos, risipitor chiar, apoi, deodată, mînă strînsă, ţinîndu-şi socotelile cu meticulozitate. Vanitos, cînd este flatat, ştiind chiar, dacă este cazul, să amintească unui prinţ datoria de ospitalitate neglijată, dar şi simplu, acomodîndu-se oricăror situaţii. Iubind pe ai săi şi ţara natală, dar în stare să nu-i vadă 30 ani.

Valoarea documentară a povestirii lui Ibn-Battuta este, practic, excepţională. Putem vorbi oare de nişte călătorii sau de o călătorie? De fapt, dincolo de haltele mai prelungite, de plecări, de întoarceri sau de orice alt demers care pare să întrerupă firul drept, această călătorie, de la primul Tanger la ultimul Fès, este una singură. Ibn-Battuta nu indică decît o întrerupere: în India.

Notaţiile sale acoperă aproape tot cîmpul de observaţie posibil: clima, peisajul, fauna şi flora, sănătatea şi viaţa oamenilor, obiceiurile, limbile, îmbrăcămintea şi bucătăria, mobilierul şi vehiculele, monumentele, administraţia, autoritatea, organizarea, ierarhia, cu practicile şi eticheta ei,

(Continuare în p. 43)

În sec. XIX, ziua de lucru avea 12 ore

ASOCIAŢIA PENTRU SUGRUMAREA MUNCITORILOR

ARTHUR BIRNIE

În primele decenii ale secolului nostru au văzut lumina tiparului o serie de lucrări dedicate istoriei economice a Europei. Printre acestea s-a aflat şi cartea lui Arthur Birnie, profesor la Universitatea din Edinburgh, apărută şi în traducere franceză, sub titlul Histoire économique de l'Europe (1760-1932). **Lucrarea analizează, pe o perioadă de peste 150 ani, evoluţia transformărilor tehnice, economice şi sociale din principalele ţări europene.**

Sprijinindu-se pe o informaţie vastă, lucrarea lui Birnie trece în revistă nu numai viaţa economică, ci şi evoluţia claselor sociale şi a ideilor social-politice din perioada menţionată. Pentru cititorii revistei noastre am ales un fragment despre istoria legislaţiei muncii în unele ţări europene, începînd din primele decenii ale sec. XIX şi pînă după primul război mondial. Trebuie subliniat că diferitele legiuiri industriale la care se referă A. Birnie au fost elaborate datorită luptei clasei muncitoare pentru condiţii de lucru şi de viaţă mai bune. Titlul şi subtitlurile aparţin revistei Magazin istoric

Sclavia copiilor din Yorkshire

Anglia, leagănul industrializării, a fost prima țară în care s-a încercat corijarea unora din efectele nefaste ale dezvoltării economice capitaliste. Printre consecințele cele mai grave, generate de industrializare în prima sa fază, a fost și folosirea în producție a femeilor și a copiilor un timp excesiv de îndelungat, în locuri de muncă insalubre și adeseori periculoase. Iată de ce primele legi industriale de protecție a muncii s-au referit numai la femei și copii; protecția muncitorilor adulți s-a obținut mult mai tîrziu.

Prima lege industrială engleză a fost votată în 1802. Proiectul a fost prezentat de Sir Robert Peel, el însuși industriaș, și urmărea doar reglementarea muncii ucenicilor din fabrici, proveniți din azilele parohiale. Legea se referea la copiii cei mai nenorociți, de care autoritățile, obligate să aplice normele de asistență a săracilor, se descotoroseau încredințîndu-i proprietarilor de întreprinderi. În epoca respectivă, patronii întîmpinau, adesea, dificultăți în recrutarea forței de muncă. Oamenii manifestau o vie repulsie pentru munca în uzine; în plus, deseori, fabricile se aflau așezate în regiuni muntoase, unde populația era rară. De aceea, utilizarea ucenicilor proveniți din azilele parohiale îngăduia, în oarecare măsură, remedierea lipsei brațelor de muncă. Azilele din sud trimiteau copii fabricilor din nordul țării, trafic care se apropia mai curînd de comerțul cu sclavi.

Peel și-a depus proiectul de lege pentru a-i proteguí pe acești copii vlăguiți din cauza condițiilor de muncă. El prevedea reducerea zilei de lucru la 12 ore, conținînd totodată dispoziții privitoare la instruirea lor, cît și la igiena dormitoarelor în care erau cazați. Dar nu s-a luat nici o măsură pentru transpunerea în practică a legii. În înțelegere cu Robert Owen, care încercase cu succes, în fabricile sale din New Lanark, experimentarea zilei de lucru cu un orar mai redus, Peel a determinat adoptarea unei a doua legi industriale, în 1819. Ea interzicea folosirea copiilor sub nouă ani și limita la 12 ore ziua de lucru a adolescenților sub 16 ani. Legea era însă valabilă doar pentru filaturile de bumbac și, la fel ca și precedenta, nu prevedea nici o dispoziție în stare să-i asigure aplicarea. Sarcina respectării ei a revenit judecătoriilor de pace, ai căror membri, în regiunile industriale, erau fie chiar industriași, fie prieteni ai acestora, care nu aveau deci nici un interes să-i asigure aplicarea.

Problema legislației industriale a intrat într-o nouă fază abia pe la 1830. Pînă atunci, doar filantropi ca Peel și Owen se ocupaseră de această chestiune. Din acel moment însă opinia publică însăși a fost interesată de îmbunătățirea regimului de lucru. Muncitorii fabricilor considerau o asemenea reformă drept un mijloc capabil să asigure tuturor o zi de lucru mai scurtă, dar cu aceeași productivitate.

Copii în minele și industria textilă din Statele Unite la începutul sec. XX

Reforma avea însă să se izbească de opoziția îndîrjită a industriașilor. Rămînea o singură posibilitate: să se ceară reducerea orelor de muncă pentru femei și copii, dîndu-se astfel impresia că nu erau atacate principiile liberalismului economic. Mișcarea în favoarea reformei legislației industriale, declanșată sub această nouă formă, s-a întins repede în nordul Angliei. În toate orașele industriale s-au constituit comitete ce luptau pentru reducerea zilei de lucru.

Începutul a fost marcat de ziarul *Leeds Mercury*, care a publicat, sub titlul *Sclavia din Yorkshire*, o serie de scrisori înflăcărate ce stigmatizau ipocrizia anumitor industriași care își propuneau să suprime sclavia negrilor africani, profitînd, în același timp, la ei acasă, de existența unui sclavaj și mai condamnabil. Parlamentul a votat, în 1833, o nouă lege industrială care reglementa munca copiilor. Sfera ei de aplicabilitate se reducea însă tot numai la filaturi. Legea interzicea folosirea muncii copiilor mai mici de 9 ani, limita la 9 ore ziua de lucru a celor ce nu împliniseră încă 13 ani și la 12 ore pe cea a tinerilor pînă la 18 ani; în același timp, ea interzicea munca de noapte a acestor categorii de muncitori. Spre deosebire de legile precedente, o măsură urmărea să asigure aplicarea noilor dispoziții — numirea în întreaga țară a patru inspectori ai muncii. Deși, față de sarcinile ce le reveneau, numărul inspectorilor era cu totul insuficient, însăși numirea lor oferea o oarecare garanție a aplicării noii legi.

În ciuda avantajelor ce le prezenta, legea din 1833 nu a fost bine primită de partizanii reformei. Ei considerau, nu fără temei, că era o stratagemă pentru a înăbuși mișcarea în favoarea zilei de muncă de zece ore pentru *toți salariații* și și-au intensificat campania, cîștigînd în cele din urmă pentru punctul lor de vedere majoritatea membrilor celor două mari partide politice. Liderii acelorași partide refuzau însă să se lase convinși și opoziția lor a întîrziat cu cîțiva ani succesul deplin al mișcării. Abia în 1844, un amendament la un proiect de lege industrială depus de guvern cerea instituirea, pentru femei, a zilei de muncă de zece ore. Dar secretarul de stat de la interne, Sir James Graham, a obligat Parlamentul — amenințînd cu demisia întregului cabinet — să respingă amendamentul. Totuși, se extindea protecția legală asupra femeii, se introducea în avantajul ei, ca la adolescenți, ziua de muncă de 12 ore și se interzicea folosirea mașinilor care îi periclitau viața. Abia în 1847, un proiect de lege prevăzînd ziua de muncă de zece ore a fost votat de deputați și ratificat de regina Victoria la 8 iunie 1847.

Votarea legii de zece ore a fost pentru clasa muncitoare, după cum a arătat Karl Marx, o victorie răsunătoare, pe care locuitorii regiunilor industriale au primit-o cu entuziasm. Dar ea n-a avut imediat consecințele prevăzute de lucrători. Aceștia speraseră că ziua de muncă de zece ore se va extinde, automat, la toate categoriile de salariați, cu toate că legea nu se referea decît la femei și copii. Dar patronii n-au acceptat acest lucru. Situația s-a rezolvat abia peste cîțiva ani. Două legi, una votată în 1850 și cealaltă în 1853, au fixat ziua de lucru la 12 ore, femeilor și copiilor acordîndu-li-se un repaus pentru masă de o oră și jumătate. Pînă la urmă, și bărbații au căpătat dreptul la această pauză, munca efectivă devenind de zece ore și jumătate.

Deși obligați să se recunoască învinși, patronii s-au arătat în continuare ostili principiului legislației industriale. Ei au fondat o asociație națională a proprietarilor de întreprinderi, denumită de Dickens „Asociația pentru sugrumarea muncitorilor", care a încercat să amîne sau cel puțin să îngrădească noile legi industriale. Această asociație patronală a obținut în 1856 o mică victorie, abrogînd articolul care se referea la interzicerea muncii femeilor și copiilor la mașinile periculoase.

Se poate spune că, începînd din 1860, principiul legislației industriale s-a extins în Marea Britanie. Reglementările au cuprins, în 1867, toate atelierele și uzinele; dar abia în 1878, legile industriale în vigoare au fost codificate într-o legislație generală. Avantajele legislației industriale fiind prea evidente pentru a putea fi puse în discuție, principiul controlului oficial s-a lărgit în continuare. Primii care și-au dobîndit ziua de muncă de opt ore au fost minerii, dar abia în 1908. Salariații din magazine nu au reușit să-și capete ziua de repaus săptămînal decît în 1912.

Binefacerile... panicii

În Franța, doctrina liberalismului economic, care cîștigase un prestigiu considerabil în urma revoluției din 1789, a devenit, pentru vreme îndelungată, o frînă serioasă în calea legislației industriale. Totuși, în 1813, adică cu 30 ani înaintea Angliei, s-a interzis folosirea copiilor în mine. După 1830, Academia de științe morale din Paris a însărcinat pe unul din membrii săi, dr. Villermé, să întreprindă o anchetă asupra condițiilor muncii copiilor în orașele muncitorești. Constatînd personal condițiile în care erau forțați să muncească copiii în fabrici, Villermé a reacționat cu indignare și, în raportul pe care l-a publicat în 1839, a cerut o intervenție legislativă. Faptele dezvăluite erau de asemenea natură că nici un guvern nu putea rămîne indiferent și prima lege industrială franceză a fost adoptată în 1841. Ea interzicea angajarea copiilor sub opt ani și fixa ziua de lucru pentru cei sub 12 ani la opt ore, iar pentru cei ce nu împliniseră 16 ani la 12 ore.

Din păcate nu a fost prevăzută nici o măsură pentru a se asigura respectarea acestor prevederi. Sarcina urmăririi aplicării legii a fost încredințată unor comisii onorifice, alcătuite din magistrați și funcționari, lucrînd în fiecare regiune sub supravegherea prefectului. În 1843, funcționau 250 comisii, grupînd 1 600 persoane. Dar ele își îndeplineau misiunea fără tragere de inimă și nu au depus nici un efort pentru a asigura aplica-

rea dispoziţiilor ce limitau durata zilei de muncă a copiilor mai mici de 12 ani. Drept urmare a unui mare număr de plîngeri, la începutul anului 1848, a fost votată o completare importantă, în virtutea căreia se preconiza un sistem de jumătăţi de zile pentru copii şi protecţia femeilor prin crearea unui corp de inspecţie salariat. Revoluţia din februarie 1848 nu a îngăduit însă aplicarea acestor măsuri.

Printre legile de oarecare importanţă, votate sub a doua republică (1848-1852), în domeniul protecţiei muncii, cea din septembrie 1848, care fixa la 12 ore durata maximă a zilei de lucru, a fost singura care a supravieţuit. Legea i-a avut în vedere atît pe bărbaţi cît şi pe femei, astfel încît Franţa a fost prima ţară europeană care a luat măsuri de protecţie în favoarea mîinii de lucru masculine. Dar legea nu a fost niciodată aplicată în chip riguros, pentru că guvernele au acordat numeroase derogări.

Legea din 1848 nu a suferit modificări notabile pînă în 1868, cînd ingineri experţi au primit sarcina să elaboreze măsuri pentru asigurarea securităţii lucrătorilor ce deserveau cazanele de aburi. Tot atunci, s-a creat un comitet consultativ permanent, menit să prezinte sugestii pentru îmbunătăţirea prevederilor legislaţiei industriale. În 1870, guvernul a prezentat Parlamentului o nouă lege a muncii, într-o redactare amplă. Dar războiul cu Prusia a izbucnit înainte ca dezbaterile să se încheie.

Sarcina a trebuit să fie reluată şi dusă la bun sfîrşit de către cea de-a treia republică (1870-1940). Un nou proiect de lege industrială, înaintat în 1871 Adunării Naţionale, a întîmpinat o opoziţie atît de puternică, încît nu a fost votat decît în 1874. Noi dispoziţii au modificat legislaţia în vigoare. Ea a ridicat la 12 ani vîrsta la care un copil putea fi angajat într-o fabrică şi a interzis munca de noapte femeilor sub 20 ani; totodată, a fost creată, pentru prima dată, o inspecţie de stat a muncii. Comisari locali, desemnaţi de consiliile departamentale şi de prefecţi, trebuiau să supravegheze aplicarea legii în fiecare departament.

Noua lege nu a fost primită favorabil de către patroni şi aplicarea ei a întîmpinat mari dificultăţi. Abia în 1892 s-a produs o nouă amendare a legii aflate în vigoare. Durata maximă a zilei de lucru a fost fixată la 11 ore pentru femei şi zece pentru copii. Guvernul a respins sugestia comitetului consultativ, care propunea ca şi bărbaţii să beneficieze de ziua de 11 ore.

În 1900, o nouă lege a stabilit durata zilei de muncă unice — 10 ore — pentru întreprinderile industriale în care lucrau femei şi copii. Din 1892, femeilor şi copiilor li se asigurase o zi de repaus pe săptămînă, măsură extinsă, în 1906, asupra tuturor lucrătorilor din comerţ şi industrie. Legea însă s-a aplicat cu multe lacune, mai ales în rîndul lucrătorilor din magazine.

Intervenţia legislativă cea mai importantă, care s-a petrecut vreodată în Franţa în favoarea lumii salariate, a avut loc abia după primul război mondial, cînd s-a instituit ziua de lucru de opt ore pentru toţi muncitorii, în afara celor agricoli. Legea a reprezentat exemplul unei măsuri adoptate sub imperiul panicii. Pentru a-i domoli pe muncitori, legea a fost votată în grabă, în ajunul manifestaţiei prevăzute pentru 1 mai 1919, manifestaţie de care guvernul s-a temut că va duce la o revoluţie comunistă.

De la 5 dimineaţa la 9 seara

Dintre statele germane, Prusia a fost cea care a deschis calea în materie de legislaţie industrială. Grelele condiţii de muncă în uzine s-au resimţit repede în regiunile industrializate renane. În jurul anului 1818, guvernul prusian a început să primească plîngeri privind abuzurile ce se săvîrşeau cu privire la regimul de muncă al copiilor. Dar autorităţile s-au decis greu să acţioneze. Abia în 1824 s-a cerut guvernatorilor să raporteze asupra situaţiei, iar ministrului învăţămîntului să încerce să reglementeze durata zilei de muncă a copiilor. Măsura a provocat imediat protestul ministrului de interne, care a pretins că o asemenea limitare ar plasa industria germană într-o situaţie de inferioritate faţă de concurenţii străini. Ca atare, situaţia a rămas neschimbată.

Problema a fost reluată deabia în 1828, în împrejurări care au provocat oarecare rumoare. Comandantul forţelor armate din provinciile renane a declarat în public că, drept consecinţă a degradării fizice a populaţiei, regiunile industriale nu vor putea pune la dispoziţia armatei contingentul necesar de recruţi. Guvernul, care era întotdeauna sensibil la problemele militare, a ordonat, neîntîrziat, reducerea zilei de muncă pentru copii. Dar noi neînţelegeri între diversele ministere au întîrziat punerea în aplicare a acestei măsuri. Problema s-a tărăgănat alţi cîţiva ani.

După 21 ani, guvernul s-a hotărît, în sfîrşit, să acţioneze şi, în 1839, a fost votată prima lege industrială, care interzicea patronilor să angajeze copii sub 9 ani; totodată, se reducea la zece ore ziua de muncă a adolescenţilor ce nu împliniseră 16 ani. Grija aplicării noilor dispoziţii a revenit poliţiei şi cadrelor didactice, colaborare justificată prin prevederea conform căreia fiecare copil care lucra în uzină trebuia să fie prezent, zilnic, cinci ore la şcoală. Redactarea neclară a legii cu pricina nu a îngăduit însă o aplicare corespunzătoare. În afară de cele cinci ore de şcoală, fiecare copil trebuia să lucreze 10 ore, avînd o oră şi jumătate pentru masă, deci în total 16 ore şi jumătate. Or, legea stabilea timpul de lucru şi de şcoală la 16 ore (de la 5 dimineaţa la 9 seara), aşa încît între patroni şi cadrele didactice exista un conflict permanent pentru jumătatea de oră suplimentară. În 1849, guvernul a încercat să rezolve problema, creînd nişte consilii care îi reprezentau pe industriaşi şi erau chemate să determine durata zilei de lucru. Experienţa a eşuat.

Legea din 1839 nu a suferit nici o modificare importantă pînă în 1853. O anchetă

Reglementarea, prin lege, a zilei de muncă de opt ore în România a fost un proces îndelung, complex și contradictoriu. Inițiativele proletariatului, de soluționare a acestei probleme, s-au lovit de interesele patronatului și ale statului burghez, care urmăreau menținerea unei zile de muncă cît mai lungi; la începutul secolului trecut, media orelor de lucru pe zi oscila între 12 și 14 ore pe zi.

Legislația muncii, ale cărei începuturi pot fi plasate în deceniul al doilea al sec. XIX, a vizat, cîtăva vreme, numai fixarea de norme privind respectarea unor reguli de igienă.

În 1872, muncitorimea din Transilvania a impus un Regulament care stabilea că durata zilei de muncă nu putea depăși zilnic 16 ore, iar în următorii ani, o serie de regulamente elaborate la București acordau un spațiu larg condițiilor de muncă ale lucrătorilor, printre acestea înscrîndu-se și prevederi referitoare la timpul legal de muncă și orele suplimentare. Este de observat faptul că aceste regulamente, în general, conțineau măsuri care priveau numai anumite întreprinderi, avînd deci o sferă limitată de acțiune.

Mișcarea socialistă a înscris în programele ei și obiective „pentru protegurea clasei muncitoare industriale" precum: 8 ore de muncă pe zi, interzicerea angajării copiilor sub 14 ani, repaus duminical etc. Aceste deziderate au constituit mobilul a numeroase acțiuni cu caracter revendicativ ale diferitelor categorii de salariați.

După prevederile unui Regulament din 1894, copii între 12 și 14 ani munceau „de la ora 5 dimineața, pînă la ora 8 seara, cu o întrerupere de 2 ore, adică o oră liberă la amiază și cîte o jumătate de oră pentru prînzul de dimineață și cel de după-amiază".

Trei ani mai tîrziu, în timpul guvernării liberale, președintele Consiliului de Miniștri, P.S. Aurelian, un promotor al legiferării repausului duminical, a propus un proiect, devenit lege la 28 februarie 1897, prin care se acorda salariaților o jumătate de zi liberă pe săptămînă. La 14 aprilie 1910, o nouă lege stabilea, în principiu, în afară de duminicile libere, alte unsprezece zile de sărbătoare pe an.

Pentru prima dată în România, la 11 februarie 1906, Legea asupra muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatările miniere preciza nu numai vîrsta minimă de la care minorii puteau fi angajați (12 ani), ci și timpul de muncă, de 8 ore pe zi, pentru copii pînă la 15 ani, cu amendamentul că acesta putea fi prelungit pînă la „10 ore pentru copiii de la 13 la 15 ani", dacă împrejurările o reclamau.

După încheierea primului război mondial, durata zilei de muncă rămăsese tot între 8 și 14 ore, uneori și mai mult, ceea ce a determinat intensificarea acțiunilor întreprinse de către clasa muncitoare, vizînd reglementarea timpului de lucru. Consiliul Dirigent din Transilvania a adoptat, la 21 mai 1919, Decretul nr. XII, care stipula introducerea zilei de lucru legale de opt ore și repausul duminical.

Tendința patronatului de desconsiderare a intereselor proletariatului și-a găsit expresia în întîrzierea, uneori foarte mare, cu care erau aplicate unele convenții internaționale din acea vreme, semnate și de guvernele României, cum au fost, de pildă, Convenția privind ziua de muncă de 8 ore, în 1921, și Convenția privind repausul duminical, în 1923.

O nouă lege privind respectarea repausului duminical a fost promulgată, la 18 iunie 1925, de către cabinetul liberal prezidat de I.I.C. Brătianu. Trebuie precizat că un decret care să oficializeze ziua de lucru de 8 ore nu exista încă, deși, în mod tacit, ea fusese impusă de către muncitori în numeroase întreprinderi. Astfel, după datele furnizate în 1926 de Ministerul muncii, în 291 unități industriale unde activau 96 760 salariați se lucra după un program de 48 ore săptămînal.

Legiferarea zilei de muncă de 8 ore a fost efectuată la 8 iunie 1928, prin promulgarea Legii pentru ocrotirea muncii minorilor și copiilor și durata muncii, dar și după această dată, muncitorimea a avut în obiectivul luptei sale revoluționare reducerea duratei zilei de muncă, dată fiind împotrivirea patronatului față de respectarea prevederilor legale privind cele 8 ore.

Fl.T.

din 1851 demonstrase că reglementările legale nu se aplicau din pricina lipsei de control. Guvernul a hotărît să creeze un corp de inspectori ai muncii, asemănător celui ce funcționa în Anglia, dar, sub influența opoziției, potrivnice soluției preconizate, s-a limitat să-i numească numai în unele regiuni. De aceea, doar trei regiuni, puternic industrializate, au fost efectiv încadrate cu personalul adecvat. Legea din 1853 a ridicat la 12 ani vîrsta de la care copiilor le era îngăduit să lucreze în uzină și a redus ziua de lucru a celor sub 14 ani la șase ore.

Industriașii prusieni s-au împotrivit, pe cît au putut, activității inspectorilor. Paznici, special postați, dădeau alarma la apariția inspectorilor, iar copiii erau forțați să mintă, pentru a-și ascunde vîrsta reală. Autoritățile locale i-au sprijinit din toate puterile pe patroni, militînd pentru abrogarea reglementărilor industriale. Guvernul nu a obținut numirea de noi inspectori, fapt care a confirmat ineficiența noilor măsuri în majoritatea regiunilor industriale.

În celelalte state germane, legislația muncii era fie inexistentă, fie doar parțial elaborată. Prima extindere a legislației prusiene a avut loc în 1869, în cadrul Confederației Germaniei de Nord, constituită în 1867, sub hegemonia Prusiei. Dezbaterile care s-au desfășurat în Parlament, cu

ocazia prezentării unui nou proiect de lege, au menținut sistemul facultativ al inspectorilor.

După proclamarea Imperiului german (1871), legislația industrială prusiană s-a extins la toate statele care îl compuneau. Responsabilitatea aplicării ei a revenit guvernelor statelor din care era format imperiul. Atribuțiile inspectorilor muncii au fost extinse, devenind necesară atît sporirea numărului lor, cît și încadrarea pe posturile respective a unui personal pe deplin cunoscător al problemelor industriale. Dar, dacă un patron refuza să dea curs hotărîrilor luate de un inspector, acesta nu putea decît să-l dea în judecată și doar instanței îi revenea dreptul de a aprecia decizia inspecției. Procedura fiind foarte complicată, guvernul imperial a luat, în cele din urmă, hotărîrea să ărgească prerogativele inspectorilor și să generalizeze obligativitatea inspecției muncii.

Pe neașteptate s-a manifestat însă o nouă opoziție. Cancelarul Bismarck s-a împotrivit oricărei extinderi a inspecției muncii, avansînd un argument straniu, și anume pericolul unui „despotism birocratic". Poziția cancelarului a obligat guvernul imperial să-și modifice atitudinea. Noul proiect de lege din 1878 a menținut caracterul facultativ al inspecției muncii, interzicînd inspectorilor să urmărească aplicarea articolului 107 din legea de la 1869, care prevedea unele măsuri de securitate a muncii. Parlamentul a respins proiectul de lege prezentat de guvern și a cerut ca inspectorii să-și mențină acest drept; deputații au prezentat totodată un amendament la noul proiect, prin care sistemul de inspecție se generaliza și devenea obligatoriu.

Bismarck a trebuit să admită amendamentul, dar i-a redus efectul pe cale administrativă: li s-a interzis inspectorilor să acționeze împotriva unui industriaș fără o autorizație prealabilă din partea superiorilor lor. Activitatea inspectorilor a fost astfel subordonată unei cenzuri de netrecut, ceea ce a împiedicat aplicarea legii. Între timp, Bismarck a întocmit un nou proiect de lege prin care asociațiile patronale reglementau condițiile de muncă în industrie. În 1884, proiectul a fost votat, dar aplicarea lui nu a dat rezultate. Cîțiva ani de experiență au demonstrat că un asemenea sistem nu putea să înlocuiască pe cel al inspecției de stat.

După înlocuirea lui Bismarck a avut loc la Berlin, în 1890, o conferință internațională a muncii. Un an mai tîrziu, o nouă lege a ridicat la 13 ani vîrsta de la care puteau să fie folosiți copiii în industrie și a stabilit la 11 ore durata zilei de lucru. Copiii sub 14 ani lucrau maximum 6 ore, cei sub 16 ani, maximum 10. Munca prestată duminica a fost și ea supusă restricțiilor, iar corpul inspectorilor muncii a fost reorganizat și lărgit. Dar aplicarea legii a rămas mai departe un atribut al fiecărui stat, neexistînd un sistem uniform de inspecție a muncii. Inspectorii muncii întocmeau rapoarte, dădeau avize și prezentau sugestii, dar, în final, declanșarea procedurii revenea exclusiv poliției. Abia în 1908 a intervenit o schimbare în privința timpului de lucru, fixat la 10 ore pe zi.

După primul război mondial, s-a introdus ziua de muncă de opt ore, care totuși, nu a fost respectată pretutindeni în Germania. Sub diferite pretexte, guvernul a acordat numeroase derogări. În special în anii 1922-1923, principalul argument fiind necesitatea de a se plăti reparațiile de război datorate puterilor aliate. Ca urmare, o mare parte a muncitorilor germani lucrau 9 ore și chiar 10 ore pe zi.

În românește de
Sergiu STANCIU

CELE OPT CĂLĂTORII ALE LUI IBN-BATTUTA

(Urmare din p. 37)

în sfîrșit, religia. Nimic din toate acestea nu este, bineînțeles, prezentat sistematic. Dimpotrivă, totul trece printr-o notație spontană, fragmentară, legată de un moment anume, rezultat al unei cunoașteri personale și nu al unei cercetări sistematice și totale. Autorul este întotdeauna în spate: în prim plan sînt curiozitatea lui, interesul sau repulsia lui, unghiul prin care abordează realitatea. Mulțimea din Cairo, natura neîndurătoare a zonei din jurul Meccăi, frigul pătrunzător al stepei, pescuitul de perle, rugurile din India, baobabul din Africa atestă că un om este acolo, că un om a văzut.

Spre deosebire de urmașii săi întru gen literar, la care descrierea țărilor se șterge în dosul inventarelor și altor statistici, Ibn-Battuta menține călătoria și aventura personală ca fundament constant al expunerii. El, despre care s-a spus că nu avea nimic dintr-un poliglot, se face înțeles pretutindeni, grație statutului privilegiat al arabei, limbă de religie și de cultură, de asemenea limbă a schimburilor internaționale.

Pentru Ibn-Battuta călătoria este o formă de viață. El se instalează în ea cu trup, suflet și toate bunurile sale. Pentru succesorii săi întru gen, voiajul reprezintă numai un episod al acestei vieți. La cîte meserii și vocații visate — și chiar încercate — renunță el, pentru a continua să alerge! Cu diplomele pe care le primește la Damasc, cu prilejul primei călătorii, poate rămîne acolo sau poate reveni cel puțin pentru a deschide un curs și a preda orice dorește, deoarece „licențele" eliberate de 13 autorități diferite par să acopere — după cum ni se relatează — mai tot cîmpul cunoașterii. Dar el nu se gîndește decît la mărturia unei călătorii pe care o vrea cît mai îndepărtată cu putință, cît mai completă.

Octombrie 1911

INSURECŢIA DE LA WUCHANG

WU YUZHANG

La începutul secolului nostru, în China, mişcarea pentru modernizarea ţării, împotriva rînduielilor feudale, a guvernului imperial şi a dinastiei manciuriene Qing — care, secole de-a rîndul, a menţinut ţara în stare de înapoiere şi de dependenţă faţă de puterile străine — se intensifică.

În iulie 1905, la Tokio, se întîlnesc reprezentanţii diverselor grupări progresiste şi revoluţionare chineze, care au drept scop final răsturnarea dinastiei manciuriene. La propunerea lui Sun Yat-sen[1], toate aceste organizaţii se unesc într-un singur partid, numit Tong Meng Hui **(Liga revoluţionară), un prim partid revoluţionar burghez. El adoptă drept teze fundamentale ale politicii sale** cele trei principii, **formulate de Sun Yat-sen, în patru fraze, reprezentînd 16 caractere chineze:** na-

[1] Democrat revoluţionar chinez (1866-1925), participant timp de patru decenii la lupta antifeudală şi antiimperialistă a poporului chinez. S-a născut lîngă Guangzhou, într-o familie de ţărani. După studii la Hongkong, încheiate în 1892, a profesat un timp medicina. În 1894, a întemeiat „Societatea pentru renaşterea Chinei", asociaţie revoluţionară care, în următorii ani, a organizat răscoale antifeudale. În 1896-1899, Sun Yat-sen a făcut un turneu în capitalele principalelor state europene, luînd contact cu mişcările revoluţionare din acea epocă. După evenimentele din 1911-1912, în urma cărora a devenit preşedintele primei republici chineze, dr. Sun Yat-sen şi-a continuat activitatea, întemeind, în ianuarie 1914, un nou partid revoluţionar (Guomindang). În ultimii ani de viaţă, a salutat victoria Revoluţiei Socialiste din Octombrie din Rusia şi a colaborat îndeaproape cu Partidul Comunist Chinez, cu sprijinul căruia a reorganizat, în 1924, Guomindangul.

Un grup de ostaşi participanţi la revoluţia burghezo-democratică din China, imagine apărută în ziarul Universul, *ianuarie 1912*

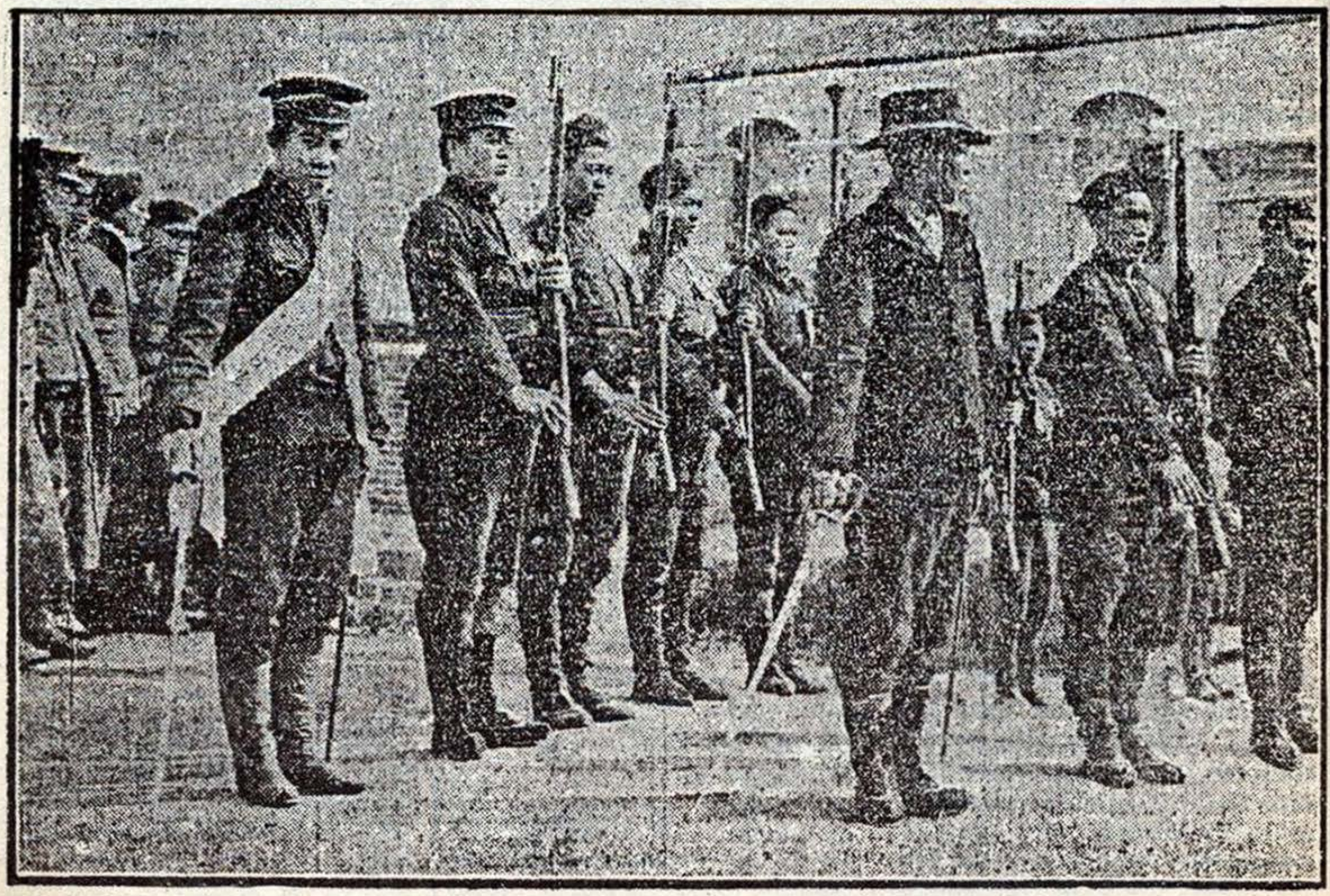

ţionalism (răsturnarea dinastiei manciuriene şi renaşterea naţiunii chineze), democraţie (preluarea puterii pe cale armată şi instaurarea republicii), bunăstarea poporului (dreptul egal la proprietate asupra pămîntului).

La cîteva zile distanţă, are loc primul congres al Ligii, la care Sun Yat-sen este ales preşedintele ei şi se adoptă Programul revoluţiei, care cuprinde opt documente ce definesc orientarea politică generală, politica externă şi tactica insurecţiei armate. Pentru a-şi populariza ideile revoluţionare, în noiembrie acelaşi an, partidul înfiinţează un ziar, Minbao (Ziarul poporului). Constituirea Ligii marchează un pas înainte în unificarea mişcării revoluţionare chineze şi în definirea ideologiei sale. Între anii 1905 şi 1912, această organizaţie deţine rolul vital, de pivot, în puternica ofensivă pe plan ideologic, de propagandă şi coordonare a luptei revoluţionare împotriva guvernului Qing, trezeşte conştiinţa patriotică a poporului, mobilizează voinţa lui de luptă. În toată China se stîrneşte un puternic vai revoluţionar. În decurs de cinci ani (1907-1911), Liga revoluţionară organizează şi conduce opt răscoale armate în provinciile sudice ale ţării, răzvrătiri înfrînte în mod sîngeros de trupele manciuriene.

La 9 mai 1911, în interesul bancherilor imperialişti, guvernul imperial Qing decide aşa-zisa naţionalizare a căilor ferate din provinciile Hunan, Hubei, Sichuan şi Guangdong. Este, de fapt, o manevră, pentru că, nouă zile mai tîrziu, acelaşi guvern semnează cu un consorţiu de bancheri din Anglia, S.U.A., Germania şi Franţa un „contract de împrumut"; care, în realitate, dă liniile ferate pe mîna străinilor. În vara şi toamna anului 1911, populaţia din alte patru provincii se împotriveşte şi deschide lupta, cunoscută sub numele de „mişcarea pentru apărarea căilor ferate". Organizatorul principal al acestor răscoale armate, partidul revoluţionar Tong Meng Hui, atrage un număr tot mai mare de soldaţi din Noua Armată (numită aşa pentru că fusese echipată cu armament modern şi instruită după tehnica militară din ţările capitaliste dezvoltate) şi reuşeşte astfel să ia cu asalt multe oraşe.

Pe fondul nemulţumirii populare generale, îndreptate împotriva guvernului imperial şi a străinilor care îl finanţează şi îl influenţează politiceşte, la 10 octombrie 1911, se declanşează insurecţia armată de la Wuchang, moment care marchează începutul revoluţiei burghezo-democratice în China.

În acea perioadă, dr. Sun Yat-sen, conducătorul unanim recunoscut al revoluţionarilor, se afla în statul Colorado (S.U.A.), pentru a strînge fonduri în sprijinul mişcării. Baza ei socială o formează burghezia mică şi mijlocie, reprezentanţii burgheziei chineze rezidente în străinătate, studenţii bursieri reîntorşi în patrie, ofiţerii şi cadeţii Noii Armate, proprietarii funciari ostili dinastiei Qing.

În paginile ce urmează, prezentăm un fragment din volumul de amintiri Revoluţia Xinghai, 1911 (reeditare), apărut în 1980 la Beijing, în Editura poporului şi semnat de unul dintre conducătorii mişcării din octombrie 1911: Wu Yuzhang (1878-1966), membru al Partidului Comunist Chinez din 1925 şi, ulterior, al Comitetului Central al P.C.C. Autorul însemnărilor relatează un episod trăit din insurecţia de la Wuchang.

Statuia în bronz a lui Sun Yat-sen de la Guangzhou

La începutul lunii septembrie (1911), autorităţile Qing — speriate de amploarea mişcării revoluţionare populare din Sichuan — îl însărcinează de urgenţă pe Duan Fang, comandantul liniei ferate din zonă, să disloce şi să preia o parte din trupele Noii Armate, staţionate în provincia Hubei[1], pentru a trece la represalii. Rui Cheng, guvernatorul general al provinciilor Hubei şi Hunan, află cu satisfacţie de măsura luată, întrucît are informaţii certe că, în rîndurile acestor unităţi, mişună membri ai grupărilor revoluţionare. Imediat, revoluţionarii intră în alertă. Dispersarea unităţilor nu este deloc în avantajul cauzei: se impune deci o grabnică trecere la acţiune. La 24 septembrie, are loc o reuniune a membrilor organizaţiilor revoluţionare, în cadrul căreia se hotărăşte declanşarea unei rebeliuni, în ziua de 6 octombrie. Rui Cheng descoperă că deplasarea trupelor a slăbit sistemul său de apărare, creînd condiţii prielnice insurgenţilor. Mulţumirea de la început i se risipeşte şi, intrat în panică, nu îşi mai permite nici să doarmă în patul său. În fiecare seară, discret, se culcă la bordul

[1]Centrul administrativ îl forma aglomerarea urbană Wuhan, alcătuită din oraşele Wuchang, Hankou şi Hanyang, porturi fluviale pe Yangze.

Presa românească despre revoluția din 1911

„O lovitură dată capitalismului"

LU XIANGGAN

„După cum se știe, între popoarele chinez și român există o tradițională prietenie revoluționară și o trainică solidaritate de luptă — ne spunea într-un interviu acordat la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, desfășurat la București, în vara anului trecut, istoricul Lu Xianggan, cercetător științific al Academiei de științe sociale din R.P. Chineză, doctorand din 1979 al Facultății de istorie-filozofie a Universității «Babeș-Bolyai» din Cluj. Primele contacte oficiale româno-chineze s-au înregistrat după cucerirea independenței de stat a României, dar încă din deceniul al patrulea al sec. XIX gazetele românești și-au informat cititorii, tot mai prompt, despre diferitele evenimente petrecute în China. Revoluția burghezo-democratică din 1911 a avut un larg ecou în țara dumneavoastră", își încheia interviul Lu Xianggan.

Pe linia preocupărilor sale de studiere a relațiilor chino-române de-a lungul istoriei și rod al unor asidue investigații, Lu Xianggan a întocmit teza Opinia publică românească și mișcarea ei evoluționară din China la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX **(conducător științific — academicianul Ștefan Pascu), cu care, în iulie 1981, a obținut titlul de doctor. Din rezumatul lucrării, prezentăm cititorilor noștri cîteva extrase.**

Revoluția burghezo-democratică din 1911 a avut un larg ecou pe plan internațional. Răsfoind gazetele românești ale vremii, constatăm că ele au prezentat, cu regularitate, evenimentele revoluționare care aveau loc în China, începînd cu insurecția de la Wuchang, izbucnită la 10 octombrie. În paginile unor cotidiane românești, s-a deschis rubrica **Revoluția din China,** prezentă aproape număr de număr. Sub titlu i ca **Deșteptarea Chinei, Zidul chinezesc se surpă, Secolul democrației, Triumful unei revoluții, Republica chineză** și altele, presa progresistă și democratică din România și Transilvania a adus cele mai calde elogii revoluției burghezo-democratice. Deși nu aveau corespondenți proprii în Extremul Orient, ziarele românești ale vremii au luat atitudine față de eveniment, reluînd și comentînd telegramele și știrile străine.

Aceste ecouri favorabile au fost determinate de cerința fundamentală a societății românești de la începutul sec. XX — înfăptuirea statului național unitar român. De aceea, gazetele românești din Transilvania, mai ales noul organ al Partidului Național Român, **Românul,** au relatat cu mult entuziasm episoade ale revoluției chineze. Ele considerau că eliberarea națională era o cauză comună popoarelor român și chinez. În legătură cu semnificația revoluției din China, **Gazeta Transilvaniei,** din 8 noiembrie 1911, cerea imperios abolirea regimului dualist de asuprire națională: „Se va face, și trebuie să se facă această transformare și în Europa, unde tot mai este, și în epoca deșteptării Chinei împietrite, cîte un stat cu stăpîniri, cu clasă oligarhică îngrădită **per abusum** cu privilegii. Spiritul timpului nu se poate opri în calea lui triumfală".

Încă de la sfîrșitul sec. XIX, de cînd, în 1894, Sun Yat-sen întemeiase „Societatea pentru enașterea Chinei", revoluționarii chinezi,

---

uneia dintre navele de război acostate în port.

Insuficiența pregătirilor îi obligă pe revoluționari să amîne insurecția cu zece zile. Iată însă că intervine un lucru neprevăzut: în dimineața de 9 octombrie, în timp ce Sun Wu, șeful statului major al comandamentului provizoriu al insurecției, aflat în Hankou, conduce o misiune de fabricare a grenadelor, se produce o explozie, provocată de una dintre ele. Sun Wu se rănește la cap, sediul este deconspirat, poliția confiscă steagurile, insemnele, documentele și sigiliile organizației.

După descoperirea pregătirilor insurecționale, membrii Ligii înțeleg că orice întîrziere poate fi fatală. În calitate de comandant general, Jiang Yiwu dă un ordin de extremă urgență: insurecția se va declanșa la miezul nopții. Înainte ca acest ordin să apuce a fi transmis tuturor unităților, poliția năvălește însă la cartierul general al revoluționarilor din strada Xiaochao și în alte sedii și arestează pe marea majoritate a conducătorilor insurecției. Jiang Yiwu reușește să scape. În aceeași seară, Rui Cheng ordonă cu cruzime executarea celor arestați, instituie legea marțială în oraș, consemnează regimentele și batalioanele Noii Armate în cazărmi. Fiind în posesia listelor de membri ai organizațiilor revoluționare, el declanșează o vastă operațiune de urmărire și neutralizare a insurgenților. Amenințările amplifică zvonurile, astfel încît nu numai revoluționarii se simt în pericol, ci și cei care au avut legături cu ei. Toți însă gîndesc la fel: decît să

în frunte cu conducătorul lor, Sun Yat-sen, făceau asidue pregătiri ideologice și organizatorice pentru cauza eliberării naționale și sociale, pentru democrație și progresul societății chineze. Presa românească a publicat prima informație despre activitatea marelui revoluționar burghezo-democrat în anul 1900, apoi, în cursul primului deceniu al sec. XX, ea a inserat o serie de știri cu privire la diferite aspecte ale mișcării revoluționare din China.

De la izbucnirea insurecției din Wuchang, **Românul** s-a declarat alături de rebelii chinezi și, pe un ton optimist, și-a manifestat deplina încredere în perspectivele revoluției: „Colosul chinez pare, în sfîrșit, a se fi trezit dintr-un somn dulce — poate numai pentru unii —, pare că o deschizătură s-a făcut în zidurile ce îl opreau a lua cunoștință de o altă lume în afară de a sa, iar prin deschizătură o rază a pătruns: raza aceasta îl cheamă la muncă, la o muncă nouă. Munca aceasta va cere oameni, va cere jertfe, fiindcă cei care, de atîtea veacuri, s-au deprins a se bucura de bunurile muncii celor mulți nu se vor împăca cu o răsplată dreaptă a muncii lor — dacă muncesc — decît numai cu de-a sila. Fiindcă drepturile se iau cu forța, chinezii au înțeles că numai cu armele vor putea trezi și schimba situația. Chiar dacă revoluționarii ar trebui să se plece armatelor împărătești organizate sau să treacă prin ascuțișul săbiilor lor, conștiința odată încolțită cu cît mai mult se va încerca a se înăbuși cu atît mai mult se va dezvolta".

Fără nici o exagerare, putem afirma că aceste cuvinte constituiau un omagiu adresat revoluționarilor chinezi. În continuarea acestor rînduri, **Românul** și-a exprimat prețuirea pentru curentul republican existent în China, pentru personalitatea doctorului Sun Yat-sen și a condamnat poziția puterilor imperialiste față de guvernul provizoriu revoluționar, intenția lor de a întreprinde o intervenție armată.

Cotidianul bucureștean de mare tiraj **Universul** s-a remarcat prin noutatea informațiilor (însoțite de ilustrații foarte plastice) și redarea lor într-o formă sintetică. Analizînd caracterul revoluției chineze, ziarul a subliniat că ea este îndreptată împotriva dinastiei manciuriene, pentru că aceasta personifică forța reacționară care împiedică progresul societății chineze. În numărul său din 12 ianuarie 1912, **Universul** a publicat, sub titlul **Corespondență specială din Shanghai**, un articol despre revoluție, în limba esperanto, semnat de un profesor de la Școala normală din Shanghai. Era primul chinez care scria într-un periodic românesc. **Adevărul** și **Dimineața**, alte două cotidiane bucureștene, au comentat și ele amplu personalitatea lui Sun Yat-sen și programul său revoluționar, insistînd, totodată, asupra pericolului de intervenție a marilor puteri.

Cu un viu interes a urmărit evoluția situației din China presa muncitorească și socialistă din România. Chiar la începutul revoluției, **România muncitoare** i-a adresat un mesaj călduros de salut, arătînd că ea „este unul din cele mai mari evenimente istorice la care asistăm", marcînd „o lovitură dată capitalismului mondial și, în special, c lui european".

Prezentarea în presa românească a evenimentelor revoluționare din China de la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX stă mărturie vechimii tradițiilor de prietenie și solidaritate dintre poporul român și cel chinez și faptului că întotdeauna între popoarele asuprite s-a stabilit un sprijin reciproc. Poporul român, care a cunoscut din plin vicisitudinile cotropirilor străine și a purtat lupte grele pentru eliberarea națională și socială, a manifestat deplină înțelegere și caldă simpatie pentru aspirațiile de libertate și independență ale poporului chinez, ceea ce constituie o pagină importantă nu numai în istoria relațiilor chino-române, ci și în aceea a prieteniei dintre toate popoarele lumii.

---

aștepți moartea cu mîinile încrucișate, mai bine să lupți!

În ziua de 10 octombrie, Rui Cheng continuă campania de anihilare a revoluționarilor înscriși pe liste și declară că „răul va fi stîrpit din rădăcină". În oraș, domnește teroarea. În acele clipe, elemente revoluționare din rîndul Noii Armate decid că singura salvare este revolta. La ora șapte seara, soldații Xiong Bingkun și Jin Tiaolong din Batalionul 8 de geniu, membri ai organizației revoluționare, sînt surprinși de comandantul lor de pluton, Tao Qisheng, în momentul cînd intenționau să acționeze; de fapt își încărcau pușlile, sub pretext că le curățau. Tao ordonă subordonaților imobilizarea lui Jin. Acesta strigă: „Camarazi, la arme!". Soldații răspund acestei chemări și îl ucid pe ofițerul reac o-nar.

Insurgenții, patruzeci la număr, în frunte cu Xiong Bingkun, ies din cazarmă și atacă arsenalul Chuwangtai. Soldații însărcinați cu paza trec de partea insurecției și arsenalul este ocupat. La auzul împușcăturilor, revoluționarii din batalioanele de infanterie și artilerie și cade i școlii militare din oraș se ridică la arme și se îndreaptă spre arsenal. Din cei 15 000 soldați ai garnizoanei imperiale din Wuhan, 5 000 participă la insurecție de partea revoluționarilor.

Rîndurile insurgenților cresc mereu și se extinde aria acțiunilor lor militare, așa încît Xiong Bingkun se simte depășit de cerințele dirijării misiunilor de luptă. Tocmai în acel moment, un soldat îl întîlnește pe ofițerul Wu Zhaolin din batalionul de geniu,

care a trecut de partea rebelilor în momentul fraternizării trupelor din arsenal cu răzvrătiții. El se bucură de o mare încredere în rîndul soldaților și, la cererea acestora, este numit comandant general. Wu Zhaolin elaborează o tactică de luptă adecvată situației, reintroduce o disciplină strictă și organizează un atac asupra reședinței guvernatorului. În timpul acestei violente ofensive, care cuprinde o mare parte din oraș, Rui Cheng și ceilalți demnitari reușesc să scape printr-o spărtură din zidul palatului și se refugiază pe o navă de război de pe Yangze. În dimineața zilei de 11 octombrie, insurgenții sînt stăpîni pe întregul Wuchang.

După o noapte de lupte crîncene, soldații revoluționari se reunesc la sediul Adunării generale provinciale din Hubei, pentru a instaura puterea revoluționară și a alege un guvernator militar. Cine urmează să-și asume responsabilitatea conducerii? Liderii inițiali ai organizației revoluționare au fost executați sau au fugit în momentele de teroare. Mișcarea este pur și simplu decapitată. În mod cu totul fals, acești tineri revoluționari, capabili de atîtea acțiuni îndrăznețe, se consideră lipsiți de prestigiu și de forță de mobilizare a maselor. Conform moralei confucianiste, numai cei de viță nobilă sînt capabili să conducă poporul. Pentru a-și consolida poziția și a conferi autoritate mișcării, ei fac apel la personalități marcante ale vieții politice, străine sau chiar ostile idealului lor.

La propunerea lui Wu Zhaolin și a altor cîtorva participanți, este ales în funcția de guvernator ofițerul Li Yuanhong, fidel monarhiei, iar în cea de șef al Departamentului problemelor publice — Tang Hualong, președintele în exercițiu al Adunării generale provinciale. Tang Hualong e foarte departe de a fi adept al revoluției. Cît despre Li Yuanhong, din ordinul lui au fost executați numeroși revoluționari. Chiar în seara insurecției, el a omorît un curier, care îi aducea oferta lui Wu Zhaolin. Ajuns în fața lui Wu, nu numai că nu a aprobat insurecția, dar a împroșcat-o cu invective.

Ales totuși guvernator, el șovăie să semneze o proclamație către popor. Faptul că e silit să-și taie părul împletit în coadă, după tradiția manciuriană, îi provoacă o mare suferință, pînă la plîns. Abia după ce sînt cucerite și orașele Hankou și Hanyang și după ce, la 17 octombrie, consulatele puterilor străine din Hankou se declară „neutre", Li Yuanhong face public faptul că a acceptat funcția de guvernator. Cum era de așteptat, preluarea puterii politice de către persoane ca Li Yuanhong și Tang Hualong duce, ulterior, la un compromis cu forțele reacționare.

După victoria insurecției de la Wuchang, celelalte provincii își proclamă independența, rînd pe rînd. Stăpînirea de peste 200 ani a dinastiei Qing se destramă vertiginos. Situația celorlalte provincii nu se deosebește prea mult de cea din Wuhan: roadele revoluției nu ajung în mîna poporului, ci sînt acaparate de foștii demnitari, de militariști și adepți ai monarhiei constituționale.

Prezentare și traducere
Tatiana ISTICIOAIA-BUDURA

În urma victoriei de la Wuchang, revoluția cuprinde întreaga țară. Membrii organizațiilor revoluționare mobilizează la insurecție pe soldații Noii Armate și pe membrii asociațiilor conspirative revoluționare. Muncitorii, țăranii, populația orașelor sprijină revoluția, se angajează în lupta antifeudală și antiimperialistă. Insurgenții cuceresc puterea politică locală, formează guverne revoluționare-militare; pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, 15 provincii (dintre cele 24 ale Chinei) se declară pe rînd independente față de administrația imperială de la Beijing.

La 2 decembrie, armata revoluționară cucerește Nanjingul. Dr. Sun Yat-sen, care se întoarce la Shanghai la 25 decembrie, este ales peste patru zile președintele provizoriu al Republicii China, proclamată de reprezentanții provinciilor independente, acum în număr de 17. La 1 ianuarie 1912, Sun Yat-sen prestează jurămîntul la Nanjing, unde se creează guvernul provizoriu al republicii. Aceasta marchează sfîrșitul dinastiei Qing, care a dominat în China peste 260 ani, și al monarhiei feudale, care a durat peste 2 000 ani.

Cum de s-a prăbușit atît de repede guvernul imperial? Îngrijorate de evoluția evenimentelor din sudul revoluționar, autoritățile de la Beijing apelează la Yuan Shikai, un general pe care l-au destituit înainte, dar care are o lungă practică a represiunilor. Yuan acceptă propunerea, cu condiția dizolvării cabinetului imperial și numirii sale simultane în funcțiile de prim-ministru și comandant suprem al tuturor forțelor armate. Nobilimea manciuriană, speriată, capitulează. Puterile imperialiste străine îl consideră „omul forte al zilei, cel care poate salva China". Ele condiționează recunoașterea Republicii China de unificarea nordului (reacționar) și sudului (revoluționar), sub conducerea lui Yuan Shikai.

Sub această puternică presiune, guvernul provizoriu de la Nanjing acceptă un compromis, în cursul tratativelor de pace. În martie 1912, Yuan Shikai se substituie lui Sun Yat-sen în postul de președinte provizoriu al Republicii China[1].

Revoluția la sfîrșit, fără a obține o victorie definitivă, sarcinile ei antifeudale și antiimperialiste nu sînt îndeplinite în întregime, China rămînînd, în continuare, o țară semicolonială, cu o societate semifeudală. Meritul ei constă în faptul că înlătură o dinastie și instaurează republica, zădărnicind toate tentativele de restaurare a regimului monarhic, distruge sistemul feudal autocratic, pune bazele statului național modern și sădește în conștiința națiunii chineze generosul ideal al unui regim republican democratic.

---

[1] Împăratul Pu Yi a abdicat încă din 12 februarie 1912. În 1932, el va reveni la tronul statului-marionetă „Manciuko", înființat de agresorii niponi în China de Nord-Est (*Magazin istoric*, nr. 2-3/1974).

PODGORII FEUDALE ROMÂNEŞTI

GHEORGHE DAVID

Viticultura a fost una din străvechiile îndeletniciri ale poporului român[1]. Tradiţia afirmă că Dionysos — zeul vinului şi al viticulturii — ar fi fost de origine tracă. Acesteia i se adaugă numeroasele ştiri furnizate de autorii antici (Platon, Strabon, Ovidiu) despre vechimea şi răspîndirea culturii viţei de vie în Dacia, îndeletnicire care a continuat şi în timpul marilor migraţii — care au cuprins o perioadă de aproape zece secole —, numeroşi termeni viticoli de sorginte geto-dacică: butuc, strugure, curpen, cosor păstrîndu-se pînă în zilele noastre.

În evul mediu, cum atestă scrierile cronicarilor şi relatările călătorilor străini, cultura viţei de vie s-a numărat printre cele mai răspîndite îndeletniciri agricole româneşti, furnizoare a unei însemnate producţii pentru consumul intern şi pentru export. Chiar şi locuitorii din zonele în care nu existau condiţii favorabile cultivării viţei de vie aveau vii cumpărate în regiunile productive: „Am vizitat oraşul Suceava — scria în octombrie 1641 călătorul sîrb Petru Bogdan Baksič. Vii nu sînt, deoarece regiunea este mai aproape de munte..., dar toţi [orăşenii] au vii la Cotnari."

Din casa domniei mele

Documentele vremii se referă pe larg la vinărici — principala dare pe producţia vinicolă, constînd în o zecime din cantitatea de vin obţinută. Şi numai simpla menţionare a vinăriciului ne furnizează, la o lectură atentă a documentelor, suficiente informaţii pentru a cunoaşte cuantumul producţiei vinicole a unui judeţ sau a unei localităţi, calitatea vinului produs ori principalele podgorii. Astfel, din vinăriciul furnizat de locuitorii oraşului Rîmnicul Vîlcea, Radu cel Mare (1495-1508) a dăruit mănăstirilor Govora şi Ostrov (aceasta din urmă mănăstire de călugăriţe) cîte 200 vedre[2] de vin; vinul provenit de la locuitorii de pe o uliţă a aceluiaşi oraş era cedat mănăstirii Cozia — danie perpetuată de pe vremea lui Mircea cel Bătrîn. Un singur oraş furniza, aşadar, domniei mai multe sute de vedre de vin, deci producea cîteva mii anual. Alte 300 vedre (din vinăriciul plătit de judeţele Gorj şi Mehedinţi) erau date tot de Radu cel Mare mănăstirii Tismana, toate acestea pe lîngă viile pe rod dăruite aceluiaşi lăcaş bisericesc.

Cel mai important producător (şi consumator) de vin era Curtea domnească. Numeroase documente pomenesc de „podgoria domnească", despre faptul că voievozii fac danii în vin „din casa domniei mele"; la Cotnari un deal cu vii se numeşte „Dealul lui vodă" sau „Dealul voievodului" ş.a.m.d. Explicabil, dealtfel. Pentru trebuinţele zilnice ale Curţii sau pentru oaspeţi se consuma mult vin. Ostaşilor din garnizoană, slujitorilor Curţii li se distribuia, zilnic, raţia de vin, desigur de calitate inferioară.

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1981.

[2] O vadră avea capacitatea de 12,88 l în Ţara Românească şi 15,2 l în Moldova.

Mănăstirile erau, de asemenea, stăpîne ale unor însemnate suprafeţe viticole ce creşteau neîncetat prin daniile făcute de domnii ţării ori de către boieri, cît şi prin cumpărări mai mult sau mai puţin silite. Cu vremea, unele mănăstiri au ajuns să stăpînească întinse suprafeţe viticole, incluzînd uneori întreaga podgorie dintr-o localitate. De pildă, la 4 aprilie 1581, Mihnea Turcitul întărea mănăstirii Sf. Troiţă din Bucureşti cîteva răzoare de vie în Văcăreşti (lîngă Bucureşti) în valoare de 2 700 aspri de argint. La 29 aprilie 1590, aceeaşi mănăstire lua în stăpînire încă 36 răzoare, iar la 10 iunie, acelaşi an, alte 39 răzoare, practic întreaga podgorie.

Boierii se numărau şi ei printre marii proprietari de vii. Astfel, un anume Sarchiz cumpăra în 1578 vii şi ocine în Bujorani. Un sfert de secol mai tîrziu, Sarchiz stăpînea, în aceeaşi podgorie, terenuri de patru ori mai mari.

Mihai Viteazul, înainte de a deveni domn, a fost, el însuşi podgorean. La 20 februarie 1594, el dăruia mănăstirii Coşuna, de lîngă Craiova, două vii la Smărdeşteţ. Una din ele „însumi o am cumpărat domnia mea... *Iar cealaltă vie au fost făcută de domnia mea* [s.m. — *G.D.*], iar locul acestei vii l-am cumpărat domnia mea... cînd am fost mare ban la Craiova".

Întinse domenii viticole stăpîneau în Moldova Nestor Ureche (tatăl viitorului cronicar), Lupu Prăjescu, un dregător al lui Vasile Lupu — pentru a-i aminti doar pe cei mai vestiţi. Un viitor domn — Eustratie Dabija — a fost şi el, înainte de a urca pe tron, podgorean, avînd întinse terenuri în ţinutul Putna. Nu putem să încheiem o enumerare a vestiţilor podgoreni fără a aminti că printre ei s-a aflat şi... Păcală. Nu legendarul personaj al snoavelor populare, ci un sătean din Cepturele (Buzău), care şi-a vîndut, în martie 1579, partea sa din moştenirea părintească, între care şi un loc de vie cu pădure, lui Dumitru Clucer, pentru 3 140 aspri şi un cal de 300 aspri.

Ţara vinurilor

Faima vinurilor româneşti a depăşit graniţele principatelor, devenind cunoscută întregii Europe. De exemplu, deşi el personal nu a ajuns niciodată în Transilvania, marele umanist şi reformator german Sebastian Münster auzise despre vinurile de acolo. El ştia că „lîngă tîrgul Mediaş se face vin în mare cantitate şi de aceea cîmpia de acolo [a Tîrnavelor] se numeşte Ţara Vinului".

Alt cărturar umanist, prelatul maghiar de origine croată A. Verancsics, care cunoştea vinurile româneşti nu numai din auzite, nota că Transilvania „este atît de bogată în grîne şi chiar în vinuri... încît vinurile, fie că le vrei tari sau slabe, aspre sau dulci, ori albe sau roşii sau roşietice — şi ţi le alegi potrivit cu fiecare anotimp — sînt aşa de bune la gust şi de soi aşa de ales, încît nu mai doreşti nici vinurile de Falern din Campania [Italia] şi chiar, comparîndu-le între ele, îţi plac cu mult mai mult acestea".

Cuvinte la fel de elogioase, de astă dată despre vinurile din Ţara Românească, avea călătorul italian Sivori, secretar al voievodului Petru Cercel: „Ţara, destul de friguroasă, dar foarte rodnică, are multe dealuri bogate în vii, care produc mari cantităţi de vinuri de mare preţ, albe şi roşii..."

In pp. 49-52: *miniaturi de Anastasie Crimca*

La rîndul său, Petru Bogdan Baksič nota: „Am vizitat oraşul Cotnari, aşezat într-o vale, între dealuri, deasupra unui lac în care se află diferite soiuri de peşti. Aici sînt foarte multe vii, pentru că pămîntul acesta dă cele mai bune vinuri din toată ţara. Şi toate viile de aici aparţin domnului şi boierilor. În vremea culesului, aproape toată ţara se adună aici, fie pentru cules, fie pentru a cumpăra vin".

Domnii urmăreau îndeaproape ca viile să fie bine îngrijite. Într-un document din 15 noiembrie 1612, Radu Mihnea întărea lui Radu, vătaf de croitori, stăpînirea a peste şase răzoare de vie în Bălţaţi; aceasta deoarece „în timpul foametei celei mari [din zilele lui Radu Şerban], cînd viile au rămas nelucrate şi pustii", Radu vătaf „le-a ţinut şi le-a lucrat şi le-a făcut vii bune şi acum în zilele susnumitului domn [Radu Mihnea] cînd au trecut peste opt ani, Luca şi Vasile, nepoţii lui Dragomir [fostul proprietar] au cerut să li se înapoieze aceste vii, zicînd că n-au fost întrebaţi cînd le-a fost cumpărat Radu vătaf". Judecînd domnul după dreptate şi lege cu toţi dregătorii, aceştia au adeverit că Luca şi Vasile au ştiut foarte bine de această vînzare. De aceea, domnul i-a scos „cu mare ruşine din Divanul domniei mele şi i-am bătut foarte mult domnia mea ca pe nişte mincinoşi şi oameni răi, pentru ca altă dată să nu se mai ridice cu pîră".

Nu mai puţin vrednică de admiraţie este grija domnului Moldovei, Ieremia Movilă (1595-1606), pentru îngrijirea viilor părăsite: „Au venit înaintea noastră şi înaintea boierilor noştri slugile noastre credincioase Gheorghe staroste şi Manoilă pîrcălab de Soroca şi au cerut de la domnia mea un loc de vie de trei fălci, ce este în Dealul Voievodului [la Cotnari], care acel loc de vie a fost de mult domnesc şi cînd a fost mai înainte al sfîntrăposaţilor domni, au mărs la boieri, de la boier la boier, pînă s-au pustiit cu totul.

[De aceea] domnia mea am dat şi am miluit pe slugile

noastre... cu acest loc pustiu de vie din Dealul Voievodului, *ca să-şi facă vie din nou* [s.m. — *G.D.*] şi să le fie şi de la noi ocină şi vie, cu tot venitul, neclintit lor niciodată în veci". În Ţara Românească cele mai apreciate podgorii erau Ştefăneşti şi Bujoreni (în Argeş), dealurile Buzăului, dealurile din judeţul Mehedinţi. O valoroasă podgorie se afla în împrejurimile Tîrgovişteі, iar în apropiere de Bucureşti, dealul Văcăreştilor şi suprafeţele învecinate — acolo unde în epoca modernă a apărut strada cu nume sugestiv Şoseaua Viilor. De foarte bun renume se bucurau şi unele podgorii reduse ca suprafaţă, dar care produceau vinuri rare, ca de pildă mănăstirea Vieroş, unde se producea pelin de diferite feluri şi calităţi.

În Transilvania erau preţuite vinurile din regiunea Tîrnavelor, apoi — ne-o spune David Frölich — cele care „se fac la Alba Iulia, Deva, Aiud, Biertan, Feneş şi Mediaş". Dintre soiurile rarisime se distingeau fetească de Tîrnave, plebanosul (vinul episcopal) de Ciumbrud, cadarca, caracteristică podgoriilor din Cîmpia Tisei.

În Moldova, cele mai renumite erau vinurile din podgoria Cotnari. „Îndată după acesta [după Cotnari] — scrie Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* — vinul de la Huşi, în părţile Fălciului, e socotit cel mai bun, în al treilea rînd vine vinul de Odobeşti, din ţinutul Putnei, pe rîul Milcov". Cît priveşte soiurile răspîndite, Dimitrie Cantemir menţionează galbena, plăvana, grasa, tămîioasa (la vinuri albe), coarna neagră, frîncuşa, crăcana (la vinurile negre şi roşii).

Dobrogea a fost renumită şi ea, încă din antichitate, pentru calitatea vinurilor sale „[La Babadag] — scrie Evlia Celebi, călător turc în a doua jumătate a sec. XVII — dintre produsele alimentare mai însemnate sînt: strugurii, *de opt feluri* [s.m. — *G.D.*], pîinea albă şi iaurtul. Dintre băuturi, e mustul de struguri".

Ospăţ la Vasile vodă Lupu

Cea mai mare parte a producţiei vinicole era destinată consumului intern. Vinul nu lipsea din casele bogate, iar oamenii simpli — ţăranii, dar şi tîrgoveţii — aveau şi ei de sărbători partea lor de bucurie. Dar, aşa cum remarca şi călătorul italian Ferante Capeci (1549-1587) „n-am auzit niciodată în ţările acestea [Moldova şi Ţara Românească] despre omoruri şi înjunghieri, cu toate că se găseşte aici vin din belşug". Probabil că aiurea asemenea scandaluri şi bătăi erau foarte frecvente la petreceri, de vreme ce Paul de Alep sublinia şi el că „deşi în Ţara Românească sînt mii de cîrciumi unde se vînd vin, rachiu, bragă şi alte băuturi şi deşi toţi beau, totuşi noi nu am văzut în nici una din aceste zile [ale Crăciunului] pe nimeni care să fi fost beat, nici un rănit sau ucis, nici care să fi făcut vreo faptă rea".

La ospeţe se beau cantităţi apreciabile de vin, căci era obiceiul să se închine în cinstea celor prezenţi, şi nu o dată, ci de cîte trei ori la rînd. Pierre Lescalopier, călător francez din a doua jumătate a sec. XVI, notează:

„Primul pahar este în sănătatea lui Dumnezeu, al doilea în sănătatea voievodului, al treilea în a sultanului, al patrulea în sănătatea tuturor bunilor creştini... al cincilea îl beau pentru pace, iar al şaselea încep să-l închine pentru cei de faţă, cu mari ceremonii şi cu urări de mîntuire, sănătate, drum bun şi întoarcere bună, de împlinire a dorinţelor etc. Închinînd astfel, se scoală în picioare, ţinînd sus băutura, beau stînd drepţi şi te preţuiesc mult dacă faci ca ei". Aflîndu-se în ospeţie la Preda Brîncoveanu, Paul de Alep relatează cum căzuse victimă unei glume de gust îndoielnic a velitului boier, care l-a silit să bea peste măsură, îmbătîndu-l cumplit. „Cînd ne aşezam la masă, dimineaţa şi seara — relatează călătorul arab — el [Brîncoveanu] stătea necontenit în picioare ca să ne servească şi bea neîncetat şi ne întindea cupe... boierul îşi pusese în gînd să ne ducă cu binişorul, golind la pahare care le întreceau pe ale celorlalţi. Închina la sănătăţi de care nimeni altul nu avea ştire, bînd în sănătatea noastră, unul cîte unul, şi mai ales în sănătatea acestui umil scriitor. Apoi, întrebîndu-mă de numele copiilor mei, Anania şi Constantin, el a băut şi ne-a întins un pahar, [ca să închinăm] în sănătatea fiecăruia. Tot astfel, el a băut în sănătatea poporului nostru. După aceea noi am spus «slăvit să fie Dumnezeu, am scăpat şi acuma sîntem liberi!». Dar boierul, sculîndu-se în picioare, a luat o cupă şi a spus: «Aceasta este, să ştiţi, în sănătatea economilor de la scaunul domnului nostru patriarh»; luînd el însuşi, ne-a turnat şi nouă. Iarăşi am spus «Am scăpat». Dar n-am apucat să privim în jurul nostru şi el a pus mîna din nou pe o cupă [Şi tot aşa mai departe]... Şi nici unul nu a îndrăznit să se dea în lături de a bea, căci nouă tuturor ne era ruşine..."

Trebuie subliniat însă că asemenea ospeţe aveau loc doar atunci cînd la Curte se afla o solie, ori în anumite zile

de sărbătoare. Oaspeţii erau trataţi potrivit rangului lor. Cînd patriarhul Antiohiei, Macarie, a fost primit de domnul Moldovei, Vasile Lupu, la ospăţul oferit, „se turna de băut domnului într-un pahar, iar domnului patriarh în altul. De fiecare dată cînd [aceştia] beau un pahar, toţi cei de faţă se ridicau. Însă ceilalţi [meseni] beau cu alte pahare şi din alt vin. Cînd paharnicul îi întindea un pahar, îl gusta mai întîi şi apoi îl dădea [domnului]. Ceilalţi dregători în slujbă stăteau în picioare... De fiece dată după ce golise mai multe pahare cu vin, el [domnul] bea un pocal de bere, căci aceasta era rece; iar după ce îl deşerta se punea paharul în apă sau i se dădea un altul".

Frumuseţea pocalelor, cupelor şi potirelor de argint aurit, fin sculptate şi cizelate — în realizarea cărora meşterii argintari braşoveni şi sibieni dobîndiseră o notorietate ce depăşea graniţele româneşti — constituie o elocventă dovadă a preţuirii de care se bucura un vin bun (aşa cum erau cele produse de podgoriile româneşti). Se pare însă că Eustratie vodă Dabija (1661-1665) avea o altă părere: „Acest domn — scrie Ion Neculce — bè vin mai mult din oală roşie, decît din păhar de cristal, dzicînd că-i mai dulce vinul din oală decît din păhar..."

Pelin roşu pentru doamna ambasador

Producţia vinicolă era destul de ridicată pentru a oferi — an de an — şi îndestulătoare cantităţi pentru export, care au sporit atunci cînd la zeciuiala din vin — vinăriciul — s-a adăugat vădrăritul, introdus în vremea lui Dabija vodă.

Italianul Giovanni Botero (1533-1617), după vizita făcută în ţările române, remarca: „Negoţul constă în grîne şi vinuri care se exportă în Rusia şi Polonia". Într-adevăr, datorită climei mai aspre, aceste ţări nu produceau vinuri şi îşi asigurau consumul prin importurile făcute, în mare măsură, din ţările române. Dar produsele principatelor româneşti erau mult căutate şi în zone cu o viticultură dezvoltată, fiind solicitate chiar şi la Constantinopol. Apusenii ajunşi să trăiască în această parte a Europei căutau vinul românesc ca pe un produs de mare preţ. De pildă, la 13 octombrie 1750, Linchon, secretar domnesc al voievodului Moldovei, trimitea ambasadorului francez la Poartă, Des Alleurs, două butoaie cu pelin roşu de Odobeşti *(absinthe rouge)*, exprimîndu-şi credinţa că vinul — uşor şi cu buchet plăcut — „va fi agreabil şi doamnei ambasador". Doi ani mai tîrziu, acelaşi Linchon îl înştiinţa pe superiorul său de la Constantinopol că domnul Moldovei Constantin Racoviţă i-a trimis cu o corabie două butoaie de vin alb, două butoaie de pelin roşu de Odobeşti şi un butoi de vin de Cotnari.

Dar cel mai intens comerţ avea loc chiar între ţările române, vinul fiind — după opinia multor cronicari saşi — principala marfă solicitată din Ţara Românească. Vinul era adus în butoaie şi butoiaşe, pe cai, pe drumuri de munte, existînd chiar şi o trecătoare

— Tabla Buţii — pe unde se transporta vinul din regiunea Buzăului, în Ţara Bîrsei[1].

Importul din Ţara Românească unde, potrivit lui Johann Tröster, erau „cele mai delicioase vinuri", prezenta şi un neajuns, deoarece nu stimula îndeajuns dezvoltarea viticulturii în Transilvania. Instaurîndu-şi dominaţia asupra Transilvaniei, austriacii au resimţit acest lucru, căci au impus o seamă de măsuri restrictive, menite să reducă importul de vin. Rezultatul a fost o intensificare a comerţului de contrabandă, contracarat de imperiali prin interceptarea a zeci de convoaie şi capturarea a sute de butoaie de vin ce se încercau a fi trecute clandestin peste Carpaţi. Autorităţile habsburgice au recurs la o nouă măsură: dreptul braşovenilor de a depozita butoaie de vin românesc era condiţionat de cuantumul impozitului plătit pe clădire: cei ce plăteau sub 300 florini nu aveau dreptul să depoziteze nici un butoi, pînă la 600 — un butoi, pînă la 900 florini — două butoaie, peste 900 — trei butoaie şi peste o mie — patru butoaie.

Aceste restricţii contribuiau o dată mai mult în a-i face nepopulari pe austriaci, motiv pentru care cărturarii saşi nu scapă nici un prilej de a-i ironiza. Descriind, de pildă, campania imperialilor din 1716 împotriva Ţării Româneşti, Johann Filstich o prezintă ca pe o tentativă a acestora „de a degusta şi vinul românesc, la faţa locului". Cum imperialii au fost izgoniţi, Filstich conchide că „se vede că vinul românesc nu le-a priit".

În timpul războiului austro-turc din 1736-1739, Johann Tartler face o remarcă asemănătoare lui Filstich, notînd că imperialilor nu le-a plăcut „vinul piteştean", ei fiind bătuţi chiar în podgoriile Piteştilor!

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1977.

BERTRAND DU GUESCLIN SAU MITUL NECESAR

PHILIPPE CONTAMINE

În galeria oamenilor cu care s-a mîndrit, în mod tradiţional, istoria Franţei, Bertrand du Guesclin a ocupat, vreme îndelungată, un loc de cinste. „Ca mare conducător de oşti în Războiul de 100 ani, el a jurat să nu-şi pună sabia în teacă pînă nu-i va alunga pe englezi din regat". Aşa îl prezintă abatele Le Ragois, în cartea sa Învăţături despre istoria Franţei prin întrebări şi răspunsuri, **apărută în 1684. Celebritatea de care Bertrand du Guesclin a continuat să se bucure se vede şi din faptul că o lucrare pe care, două sute de ani mai tîrziu, i-a consacrat-o Émile de Bonnechose a fost retipărită de opt ori — în interval de numai paisprezece ani.**

Prestigiul cavalerului medieval francez a sporit şi în secolele următoare. Medievistul Eugène Déprez îşi încheie astfel un articol consacrat lui Du Guesclin: „Acest breton, în care au reînviat toate virtuţile eroilor din poemele noastre epice... ale cărui portrete, pe tapiserii, le aveau toţi nobilii în castelele lor, a dat prestigiu victoriilor lui Carol V şi şi-a fermecat secolul cu vitejiile lui legendare. Gata oricînd să moară pentru a apăra Franţa, el a eclipsat gloria tuturor conducătorilor de oşti ai vremii sale. Carol V a guvernat şi a chibzuit. Conetabilul [comandant suprem al armatelor] a acţionat şi a condus operaţiunile, cu realismul unei strategii care înfrunta raidurile engleze printr-o defensivă prudentă, evitînd lupta faţă în faţă, hărţuind coloanele inamice, prin încăierări scurte. Secolul XIV, al cavalerismului, l-a comparat pe acest mare luptător cu Roland sau chiar cu Cezar şi Hannibal".

Dar a meritat oare Bertrand du Guesclin să intre în istoria Războiului de 100 ani şi a Franţei? O încercare de demitizare a eroului naţional francez face Philippe Contamine, în revista L'histoire nr. 20. **O reproducem în continuare, cu titlul şi subtitlurile redacţiei noastre.**

Autorul acestui articol, participant la cel de-al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice de la Bucureşti, este profesor la Universitatea Paris X-Nanterre şi s-a specializat în istoria sec. XIV şi XV, sub aspectele ei politice şi sociale. Printre lucrările semnate de el, amintim La Vie quotidienne en France et en Angleterre pendant la guerre de Cent Ans **(Viaţa cotidiană în Franţa şi în Anglia, în timpul Războiului de o sută de ani), şi o sinteză asupra războiului în Occidentul medieval.**

Repere cronologice

1327: Suirea pe tron a lui Eduard III, regele Angliei

1328: Moartea lui Carol IV cel Frumos, care marchează stingerea dinastiei franceze a Capeţienilor (în succesiune directă). Urcarea pe tron a vărului său primar, Filip VI de Valois

1337: Începutul conflictului franco-englez (Războiul de 100 ani, care va dura pînă în 1453)

1341: Moartea lui Ioan III, duce de Bretania

1346: Bătălia de la Crécy: Eduard III al Angliei îl învinge pe Filip VI. Prima utilizare a armelor de foc în Occident

1347: Cucerirea Calaisului de către englezi

1348-1350: Ciuma neagră face ravagii în Europa Occidentală

1350: Moartea lui Filip VI. Suirea pe tron a fiului său, Ioan cel Bun

1356: Bătălia de la Poitiers: Eduard, fiul mai mare al lui Eduard III, înfrînge armata franceză şi îl face prizonier pe Ioan cel Bun şi pe fiul lui. Statele Generale exercită autoritatea în Franţa. Ele intră în alianţă cu Carol cel Rău al Navarrei. Regentul Carol V părăseşte Parisul şi începe lupta împotriva Statelor Generale şi a lui Carol cel Rău

1356-1357: În timpul războiului de succesiune la tronul provinciei Bretania, englezii asediază oraşul Rennes, care este eliberat de Du Guesclin

1358: Frămîntări politice şi sociale în Franţa: jacqueria, marea ridicare a ţărănimii, provocată de înăsprirea exploatării, ca urmare a războiului şi prădăciunilor

1360: Pacea de la Calais, între Eduard III şi Ioan cel Bun, care trebuie să cedeze întregul ţinut de sud-vest al regatului francez

1364: Du Guesclin înfrînge, în localitatea Cocherel, trupe anglo-navarreze, comandate de un locotenent al lui Carol cel Rău. Bătălia de la Auray (între trupele lui Jean de Montfort şi Carol de Blois), care pune capăt războiului de succesiune la tronul Bretaniei. Moartea lui Ioan cel Bun. Suirea pe tron a fiului său, Carol V

1369: Carol V reia războiul împotriva lui Eduard III. Trupele franceze conduse de Du Guesclin obţin o serie de succese asupra englezilor

1377: Moartea lui Eduard III. Urcarea pe tron a nepotului său, Richard II

1379: Moartea lui Henric de Trastamare, rege al Castiliei. Eşecul tentativei lui Du Guesclin de a relua Cherbourgul

1380: Moartea lui Carol V

Introducere şi repere cronologice

F. D.

De patru ori prizonier

Primul care a făcut notă discordantă cu prezentarea apologetică a cavalerului francez a fost medievistul Édouard Perroy. Cu cîţiva ani în urmă, el a încercat să dea jos de pe soclu statuia conetabilului. Mai întîi, l-a calificat drept un „comandant mediocru, incapabil să cîştige o bătălie sau să ducă la bun sfîrşit un asediu, bun doar să îmbărbăteze cetele de soldaţi jefuitori, care îl recunoşteau drept stăpîn". Avid de titluri, fălindu-se cu renumele său, continuă Perroy, Du Guesclin s-a bucurat, încă din timpul vieţii, „de o popularitate mult prea mare faţă de talentul şi succesele sale".

Pentru a ne pronunţa între cele două variante extreme ale personalităţii cavalerului francez, trebuie să reconstituim principalele sale coordonate biografice, aşa cum ne sînt prezentate de un poem al truverului Cuvelier, scris curînd după moartea eroului, de cronicile vremii, mai ales de cea

În p. 53: *Carol V oferă cavalerului spada de conetabil al Franţei*

Du Guesclin, văzut de un desenator din sec. XIX

a lui Jean Froissart[1], precum şi de nenumăratele documente de arhivă.

Bertrand s-a născut în jurul anului 1320, într-o familie nobiliară bretonă, de condiţie medie. Copilăria i-a fost furtunoasă. Nu a manifestat preocupări deosebite pentru instruire... Întrecerilor cu lancea şi turnirurilor, le-a urmat războiul. Cariera lui Du Guesclin s-a desfăşurat în focul marilor conflicte armate, care au tulburat Occidentul în sec. XIV: Războiul de 100 ani, început în 1337, între Eduard III, regele Angliei, şi Filip de Valois, regele Franţei, războiul de succesiune la tronul provinciei Bretania (1342-1365), în care s-au înfruntat doi candidaţi la ducat, Jean de Montfort, susţinut de englezi, şi Carol de Blois, recunoscut de francezi, războiul de succesiune la tronul Castiliei (1353-1369), între Petru cel Crud şi fratele său vitreg, bastardul Henric de Trastamare, în fine, un conflict intermitent (1358-1378), care i-a opus pe suveranii de Valois (Ioan cel Bun şi fiul său, Carol V) vasalului lor nesupus, Carol, zis mai tîrziu cel Rău, regele Navarrei.

În 1342, de pildă, Froissart îl menţionează pe Du Guesclin „tînăr şi cu mare autoritate", războindu-se în tabăra lui Carol de Blois cu partizanii lui Jean de Montfort. Reputaţia lui a crescut destul de repede, în urma cuceririlor din timpul asediului de la Rennes, din anii 1356-1357. Acolo, Du Guesclin a fost ridicat la rangul de cavaler, poate chiar de Carol de Blois în persoană, a primit o rentă substanţială, din partea prinţului moştenitor, viitorul Carol V, care guverna regatul în timpul captivităţii tatălui său, Ioan cel Bun, şi a fost numit comandant a două seniorii. Luat prizonier de englezi de

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1973.

două ori, în 1359 şi în 1360, Du Guesclin şi-a păstrat totuşi privilegiile. Scurt timp mai tîrziu, fratele regelui, Filip, duce de Orléans, i-a dăruit senioria La Roche-Tesson. În 1364, cu cîteva zile înaintea încoronării lui Carol V cel Înţelept (1364-1380), la Reims, viitorul rege l-a luat cu el la Cocherel, pentru a lupta împotriva trupelor lui Carol, regele Navarrei. Acolo a înregistrat un mare succes, care i-a adus comitatul Longueville, în Normandia. Participarea sa, cîteva luni mai tîrziu, la bătălia de la Auray a fost mai puţin fericită şi nu a putut împiedica înfrîngerea lui Carol de Blois (care a şi murit acolo). Du Guesclin a căzut prizonier, pentru a treia oară.

Eliberat după plata unei grele răscumpărări, cavalerul a fost însărcinat de Carol V să conducă, în afara regatului, cete de soldaţi prădători, care, sub numele de „companii", făceau ravagii fără a fi pedepsiţi. Într-un cuvînt, era vorba despre expulzarea unei mase de soldaţi, pe care pacea franco-engleză de la Calais (1360) îi lăsase fără ocupaţie. Du Guesclin a acceptat situaţia, a tratat cu şefii cetelor şi a condus o companie prin valea Ronului şi Languedocul inferior, pînă în regatul Aragon (1366). După ce au trecut Pirineii, el şi oamenii lui au intrat, cu acordul lui Carol V, în slujba bastardului Henric de Trastamare, împotriva lui Petru cel Crud.

După cîteva luni, Henric a obţinut coroana şi l-a alungat pe rivalul său, Petru cel Crud. Drept recompensă, Du Guesclin a primit ducatul de Trastamare. El a rămas în Spania (1367), unde prezenţa sa s-a dovedit curînd necesară, căci Petru cel Crud, cu sprijinul fiului cel mare al regelui englez Eduard III, a pregătit o contraofensivă care a ieşit victorioasă (la Najera). Henric de Trastamare a reuşit să scape, iar Du Guesclin a fost luat prizonier — a patra oară! — şi dus la Bordeaux, capitala Aquitaniei.

Ajutoarele nu i-au lipsit însă. Curînd, el a plătit o răscumpărare enormă şi, la sfîrşitul anului 1367, era liber. După o campanie în Provenţa, în serviciul lui Ludovic, fratele lui Carol V, Du Guesclin s-a întors în Spania, alături de Henric de Trastamare, care nu voia să se recunoască învins. De data aceasta, cei doi au fost mai norocoşi, căci, la sfîrşitul luptei de la Montiel (1369), Henric şi-a ucis singur rivalul. Du Guesclin a primit răsplata participării sale: a devenit duce de Molina, cadou făcut cu condiţia ca beneficiarul lui să rămînă în slujba noului rege al Castiliei.

Mare, necioplit şi greoi

În vara anului 1369, cînd a reînceput războiul între Franţa şi Anglia, Du Guesclin se mai afla încă în Spania. În anul următor, după chemări repetate, a acceptat să se întoarcă în Franţa şi să reia lupta antiengleză, alături de ducii de Anjou şi de Berry, care se războiau în sud. În timpul campaniilor din provinciile Limousin şi Perigord, Carol V l-a chemat la Paris, pentru a-l numi în funcţia de conetabil, ceea ce echivala cu aceea de comandant suprem al armatelor regelui, un fel de şef de stat major general. Ceremonia s-a desfăşurat la palatul Saint-Pol, la începutul lunii octombrie 1370, în prezenţa marelui consiliu al regelui. Timp de încă zece ani, pe răspunde ea, cel puţin teoretică, a locotenenţilor regelui (ducii de Anjou, de Burgundia şi de Bourbon), Du Guesclin a participat la campanii care au anulat efectele tratatului de la Calais şi prin care, practic, Franţa a recîştigat teritoriile sud-vestice ale regatului. În mai 1380, Carol V i-a încredinţat cavalerului misiunea foarte ingrată de a recuceri fortăreţele ocupate de englezi şi complicii lor în sud. Investit „căpitan al regelui în ţinuturile din Languedoc", Du Guesclin a repurtat cîteva victorii, dar, la 13 iulie 1380, în timpul asediului cetăţii Châteauneuf-de-Randon, s-a îmbolnăvit şi a murit.

La capătul unei strălucitoare traiectorii sociale, Du Guesclin, cavaler de obîrşie medie, devenit duce şi promovat conetabil al Franţei, ne oferă unul dintre cele mai bune exemple de reuşită pe scară ierarhică, tipică pentru multe ţări ale Occidentului medieval. În ultimii 15 ani ai vieţii, el a mînuit sume enorme, dispunînd de un buget uriaş, şi a acumulat numeroase feude, mai mari şi mai mici.

În ciuda succeselor sale pe planul armelor, Du Guesclin nu a iniţiat o tactică nouă, capabilă să-i înfrîngă pe englezi într-o luptă organizată. Reforma militară din vremea lui Carol V nu-i datorează nimic. Alţi comandanţi din vremea sa s-au dovedit a fi la fel de eficienţi ca el: amiralul Jean de Vienne, Olivier de Clisson, („frate de arme" al lui Du Guesclin şi, deseori, rival al său) sau mareşalii Franţei Louis de Sancerre şi Mouton de Blainville. În tabăra duşmană, Jean Chandos, făuritorul victoriei lui Petru cel Crud de la Najera, părea a fi cu mult mai capabil.

Să nu uităm apoi că între 1366 şi 1369, Du Guesclin a fost strîns legat de mediul tîlhăresc al „companiilor". Bineînţeles că disprețul faţă de aceşti bandiţi s-a extins şi asupra lui, viitor model al cavalerului medieval. În 1368, pentru a pune capăt jafurilor sale din Provenţa, Papa Urban V, care, numai cu doi ani înainte, îl comparase cu un cruciat, l-a pedepsit cu excomunicarea.

Şi totuşi: de ce oare, dintre atîţia alţi căpitani, casa de Valois l-a ales ca favorit al său tocmai pe Du Guesclin şi de ce opinia publică s-a raliat sau chiar a sugerat această alegere? Este de presupus că,

atunci cînd l-a investit conetabil pe Du Guesclin, în octombrie 1370, Carol V cel Înţelept a avut motive temeinice să o facă. Ne putem imagina un flux real şi neîntrerupt de simpatie între cei doi oameni atît de diferiţi: un principe sedentar, bolnăvicios, cultivat, inapt pentru exerciţii fizice, pentru viaţa de campanie, pentru război şi un neobosit şi iscusit căpitan, un om dintr-o bucată, pe care o cronică a vremii îl descrie „mare şi necioplit, greoi, cu o statură uriaşă". Recrutîndu-l pe Du Guesclin, familia de Valois şi-a asigurat, simultan, şi serviciile unui adevărat mînuitor de oameni şi pe cele ale puternicei sale echipe, care îl însoţea peste tot. Cariera conetabilului a demonstrat nobililor că meşteşugul armelor este accesibil tuturor. Promovarea sa însemna, într-un fel, şi victoria gentilomului de categorie mijlocie asupra printului sau a marelui senior.

Un element important pentru ascensiunea rapidă a lui Du Guesclin este cel politic. Redeschizînd ostilităţile împotriva Angliei, Carol V era îngrijorat de atitudinea lui Ioan IV de Bretania. Avea nevoie deci să se asigure de sprijinul maxim al nobilimii bretone, pentru a contracara „anglofilia" ducală. Du Guesclin şi ciracii lui reprezentau o forţă atît politică, cît şi militară. De aceea, chiar şi urmaşii lui Carol V au trebuit să adopte aceeaşi atitudine; mai tîrziu, alţi doi conetabili ai Franţei — Olivier de Clisson şi Arthur de Richemont — au fost tot bretoni. Carol V s-ar mai fi putut gîndi că Du Guesclin, fiind de proveniență modestă, va pune în practică, fidel, docil şi scrupulos, strategia regală, care avea cel puţin două coordonate principale: ocolirea unei bătălii organizate cu englezii, pentru a evita un dezastru, şi recucerirea, bucată cu bucată, a terenului pierdut, epuizînd adversarul în hărţuieli costisitoare şi sterile. În ansamblu, Du Guesclin nu a dezamăgit speranţele lui Carol V.

Du Guesclin prezenta garanţii şi pentru că ambiţiile sale politice erau limitate. Războinic de carieră, el nu urmărea să-şi creeze o putere teritorială propriu-zisă, pe care nu o moştenise prin descendenţă legitimă directă. Legăturile sale cu regele erau de vasalitate, dealtfel, la numirea în funcţia de conetabil, Du Guesclin a trebuit să presteze un nou jurămînt de supunere.

În fine, stimularea şi întreţinerea mitului Du Guesclin prezentau avantaje reale pentru casa de Valois, greu zdruncinată de înfrîngerile din sec. XIV. Figura „bunului conetabil" a fost unul dintre instrumentele de propagandă folosite de Carol V şi de succesorii săi.

Cît despre popor, copleşit de grele încercări, el era întru totul dispus să-l accepte pe acest soldat necioplit, salvator şi protector al său, cum îi era prezentat. În 1380, cortegiul funebru cu rămăşiţele lui Du Guesclin, după ce s-a oprit la Saint-Cloud, s-a îndreptat direct spre Saint-Denis, evitînd Parisul, povestesc cronicile. Ele explică şi motivul: stăpînirea se temea de explozia de durere a parizienilor. Lucru foarte verosimil, căci guvernul se temea, de fapt, că această jale publică se va transforma într-o adevărată manifestaţie politică. Nemulţumirea provocată de fiscalitatea regală înrobitoare ajunsese la paroxism, iar armata lui Carol V, lipsită de bunul conetabil, s-ar fi dovedit incapabilă să stăvilească o nouă invazie engleză.

Gloria lui Du Guesclin nu a fost uzurpată, pentru că mitul lui a fost necesar.

În româneşte de
Gabriela GEROTA

CLIO SE AMUZA

Din fuga condeiului

Istoricii literari Guy Bechtel şi Jean-Claude Carrière au scos în editura pariziană „Laffont" un Dicţionar al prostiei. *Poate că titlul este nitel prea dur. Este vorba mai curînd de unele scăpări — din fuga condeiului, cum se zice — ale unor scriitori şi gazetari francezi, dintr-un trecut mai mult sau mai puţin apropiat. Unii sînt mari, alţii foarte mari, dar toţi binecunoscuţi de publicul cititor din Franţa şi chiar din lumea întreagă. Cei doi autori merg, de fapt, pe calea pe care a luat-o şi Topîrceanu, în urmă cu cîteva decenii, în ale sale* Migdale amare, *unde releva inadvertenţe, ca m de aceeaşi factură, ale unor clasici ai literaturii noastre. Iată cîteva exemple din Dumas-tatăl:*

„Ha! Ha!, zise don Manuel în portugheză".(Colierul reginei)

„În mai puţin de zece minute, vulpea gîtuise şaptesprezece găini şi doi cocoşi. Nouăsprezece omucideri". (Memorii, *1854*)

Nici Zola nu e invulnerabil:

„Désirée, care-şi mîncase şi ea supa cu serioxitate, fără să-şi desfacă buzele, *se ridică de la masă".* (Greşeala abatelui Mouret)

„Atunci ea zări un picior care rîdea *într-o rază de soare".* (Poveste pentru Ninon)

Pînă şi marele Maupassant:

„Călătoriseră unsprezece *ore, ceea ce cu cele* două *ore de odihnă lăsate de* patru *ori cailor, pentru a-şi mînca ovăzul, făceau* paisprezece". (Bulgăre de seu)

Umorul lui Alphonse Daudet nu a fost totdeauna premeditat:

„Mut, *cu mîinile în sîn, Tartarin priveşte, apreciază loviturile, critică* cu voce tare".(Tartarin în Alpi)

Despre gazetari într-un număr viitor.

decembrie 1931

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI,

ACUM 50 ANI

Decembrie 1931. Ultima lună a unui an care, pentru lumea capitalistă, este marcat de adîncirea crizei economice, declanşată în urmă cu mai bine de doi ani.

Retrospectiva vieţii bucureştene de acum cinci decenii — cum este ea reflectată în principalele cotidiane ale epocii — înregistrează, şi pentru această lună, fapte, evenimente, întîmplări, care, odată cu trecerea timpului, îşi primesc locul cuvenit în cronica istorică. Sînt imagini ale unei societăţi scindate în cei puţini, care au mai mult decît le trebuie, şi în cei mulţi, care duc o existenţă de lipsuri şi sacrificii. O lume pentru a cărei transformare revoluţionară luptă, cu neobosit curaj şi clarviziune, înfruntînd grelele condiţii ale ilegalităţii, Partidul Comunist Român, exponentul celor mai înalte idealuri de libertate şi dreptate ale poporului român, apărătorul suveranităţii şi integrităţii patriei.

În prima zi a lui decembrie este aniversată una dintre marile înfăptuiri ale poporului român în acest veac: desăvîrşirea unităţii naţionale, prin unirea Transilvaniei cu România, la 1 decembrie 1918, act de voinţă şi dreptate al fraţilor către fraţi. Istoricul *Silviu Dragomir*, participant la marele eveniment, scrie în *Universul*: „Ziua de 1 decembrie, în care s-a ţinut Adunarea Naţională de la Alba Iulia, va rămîne piatră de hotar a istoriei şi va reprezenta din veci în veci simbolul luminos al biruinţei definitive[1]. Ea a fost rezultatul logic al evoluţiei istorice şi triumful strălucit al ideii naţionale, pentru care s-a vărsat, cu atîta prisosinţă, sîngele scump al fraţilor noştri". La rîndul său, prof. univ. *I. Petrovici* subliniază, în *Dimineaţa*, că „unirea Transilvaniei nu a fost un act de lăcomie imperialistă, ci un act de supremă reparaţiune, de triumf al dreptăţii istorice. Întregirea României, ca şi reînvierea Poloniei sau a Cehoslovaciei sînt nu numai fapte de importanţă naţională pentru popoarele respective, ci sînt acte de progres pentru civilizaţia omenirii ca atare".

Momentul este sărbătorit în Cameră şi Senat, vorbitorii relevînd temeiurile acestui mare act al istoriei românilor. Preşedintele Senatului, *Mihail Sadoveanu*, de exemplu, spune, între altele: „Unirea sărbătorită azi este un rezultat al conştiinţei de unitate a întregului neam românesc, care vorbea aceeaşi limbă din cele mai vechi timpuri". În şedinţa Camerei deputaţilor,

[1] Pentru a uşura lectura, nu am marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text în extrasele din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepţii cerute de normele actuale, scrierea din original.

Cronică măruntă

● Între piesele ce se joacă pe scena Teatrului Naţional din Capitală se află şi Azilul de noapte, de Maxim Gorki şi Anna Karenina, după romanul lui Lev Tolstoi. (1 decembrie)

● Azi începe patinajul în Cişmigiu. Ziua şi seara. (3 decembrie)

● Marele concurs de frumuseţe pentru alegerea Miss României 1932. Aleasa va participa, ca şi în anii precedenţi, la concursul care va decerna titlul de Miss Europa 1932 şi care va avea loc la Paris, la începutul lunii februarie. Miss-ele europene vor face un splendid volaj pe Coasta de Azur, unde vor fi primite de municipii, societăţi de doamne şi comitete de organizare. Ce condiţii trebuie să îndeplinească participantele la concursul pentru alegerea Miss României 1932? „1. Să nu fi deţinut în trecut un asemenea titlu; 2. Să se bucure de o bună purtare în societate; 3. Să aibă etatea de cel mult 25 ani împliniţi".

● Lui Nicolae Iorga nu-i displace să facă glume pe seama lucrărilor sale dramatice. Cel puţin aşa rezultă din cîteva reflecţii apărute în ziarul Universul: ● „Păcat că vagoanele de dormit nu sînt prevăzute şi cu birouri de scris! Numai aşa repertoriul Teatrului Naţional s-ar îmbogăţi cu piese istorice, de mare valoare". ● „Tudor Vladimirescu este un erou naţional. El a murit asasinat pe scena Teatrului popular, în toamna anului 1919, cînd s-a reprezentat piesa mea istorică Tudor Vladimirescu, tragedie în patru acte şi 8 tablouri". ● Dacă aş şti că există un spectator care n-a căscat nici o singură dată în timpul reprezentaţiei unei piese scrisă de mine, l-aş răsplăti cu decoraţia «Bărbăţie şi credinţă» sau l-aş băga tehnician în guvernul Uniunii Naţionale". ● „Curios: publicul în loc să se îngrămădească la reprezentaţiile pieselor

decembrie 1931

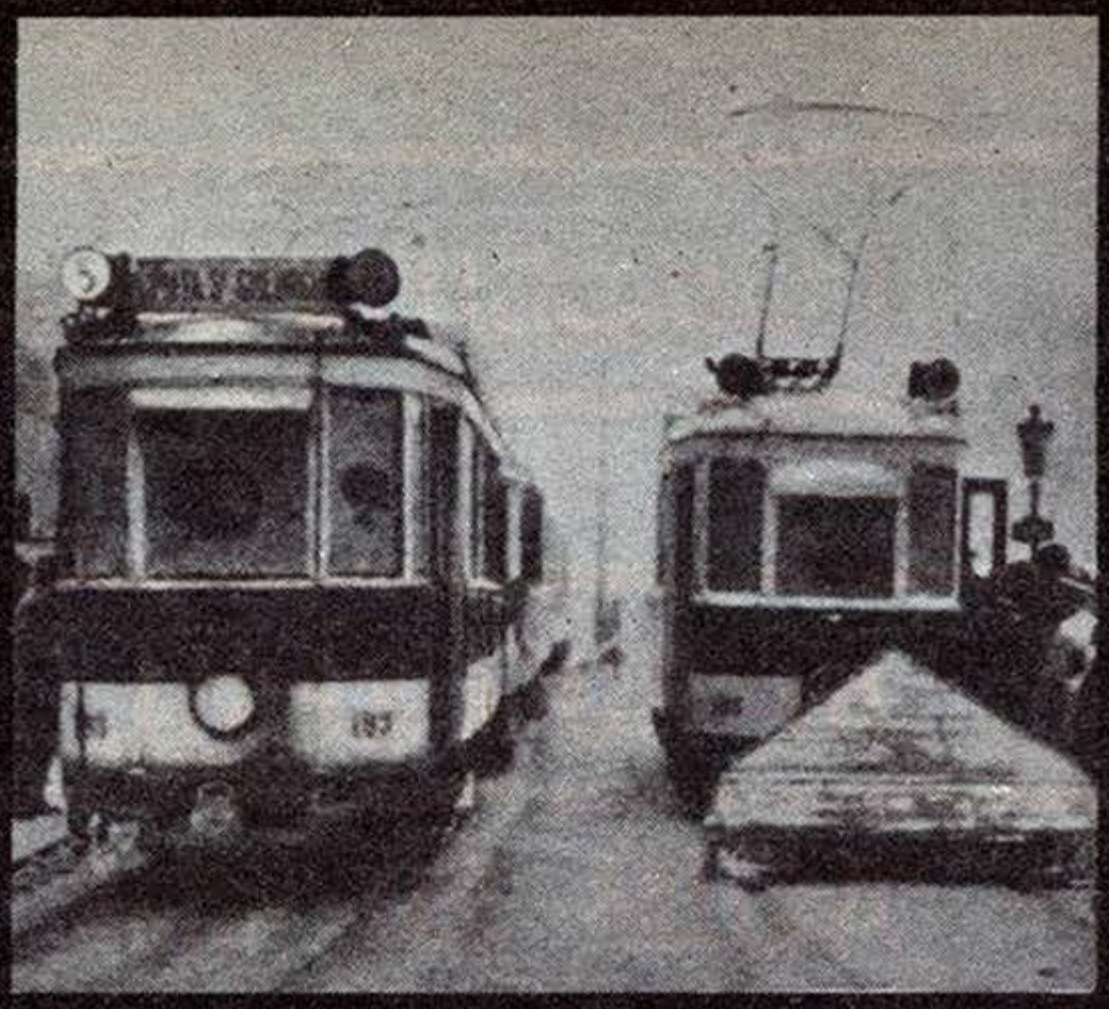

Pe zăpadă, bucureșteanul ia tramvaiul...

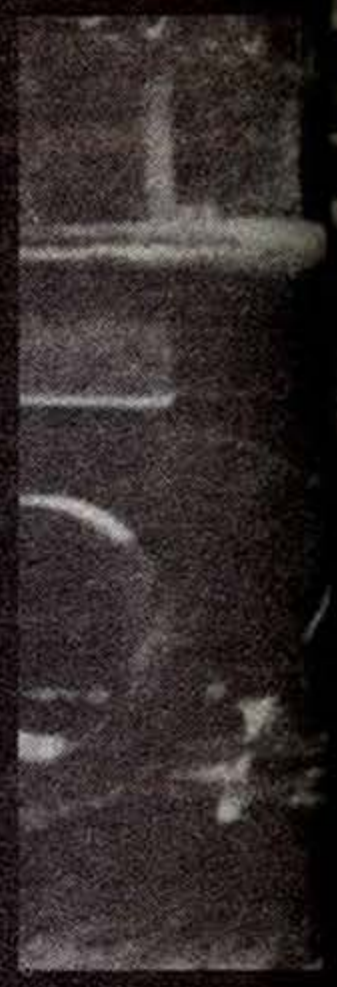

...automobilul ori sania

Cronică măruntă

mele, se îngrămădește la ușile... ministerului. Păi n-am făcut eu bine să oprese intrarea publicului în minister!" [aluzie la măsura luată și despre care am relatat în nr. 8/1981, al revistei noastre].

● Oficiosul guvernului, semnalează ziarul Adevărul, își proclamă deviza: „Muncă și tăcere". Dacă „munca" guvernului e ca și „tăcerea" lui!... (4 decembrie)

● Se sărbătorește, astă seară, pe scena Teatrului Național, a suta reprezentație a Nopții furtunoase, magnifică satiră a lui Ion Luca Caragiale. „Povestea Nopții furtunoase, relatează ziarul Adevărul, e nu interesantă, ci de-a dreptul senzațională. Cîți din dv. știu că această operă, intrată azi în patrimoniul culturii naționale, a fost acuzată de imoralitate, a fost fluierată? Maioresecu însuși a trebuit să intervină cu toată autoritatea condeiului său, ca să pledeze pentru... moralitatea Nopții furtunoase". (5 decembrie)

● De cîteva zile, o vie îngrijorare domnește printre conducătoarele atelierelor de croitorie de damă. De ce? Criza e de vină. Pentru că onor clientela, „care, obișnuit își făcea acum toaletele în vederea sărbătorilor, nunților și balurilor, a sistat comenzile. Ici, colo, în magazine apare rar cîte o clientă, care, însă, de obicei este extrem de nervoasă. Vînzătorul îndură adevărate chinuri ca să convingă clienta, dar totul este în zadar". (Universul)

● Azi, fiind ziua șomerilor, Prefectura poliției a luat intense măsuri pentru menținerea ordinei în Capitală. Pe de altă parte, Direcțiunea generală a poliției a luat măsuri similare în toate orașele din țară. (6 decembrie)

● Liceul „Sf. Sava", școală cu un vechi trecut istoric, a fost

Grigore Trancu-Iași ține să sublinieze, „în acest moment solemn", că „oricare ar fi chestiunile care ar despărți partidele politice din țara românească, cînd este vorba de interesele superioare ale patriei, cînd este vorba de unirea veșnică și nedespărțită, noi cu toții sîntem de acord și ne unim. Să nu uităm că, la temelia acestei mari catedrale care înseamnă România Mare, stau 800 mii de viteji [ostașii români căzuți în primul război mondial]".

Sfîrșitul anului 1931 este marcat, pe plan internațional, de intensificarea mișcării fasciste. Sforțările lui Hitler și ale acoliților săi de a ajunge la putere în Germania sînt urmărite cu profundă îngrijorare de opinia publică românească. „Național-socialismul lui Hitler — scrie *Lupta*, din 11 decembrie — constituie un permanent și grozav pericol pentru civilizația umană. Ascensiunea lui la guvern va însemna războiul de revanșă și deci un nou carnagiu universal. Civilizația este datoare să lupte împotriva acestui pericol prin toate mijloacele. Democrația trebuie să stea de veghe și să impună Germaniei de azi o politică sinceră și de demilitarizare și pace".

Același ziar, la 16 decembrie, reproduce opinii și ale altor personalități politice românești care se pronunță cu hotărîre împotriva politicii revanșarde, a fascismului, împotriva încălcării tratatelor de pace și pentru respectarea suveranității și independenței statelor. *I.G. Duca*, de exemplu, socoate necesară lupta pentru „intangibilitatea" tratatelor. „A răspunde numai prin tăcere și dispreț unor pretenții cari se afirmă cu tot mai multă tărie și cu tot mai multă cutezanță este a ușura acțiunea celor ce vor să distrugă actualul statut al Europei". *G.G. Mironescu*, fost președinte de Consiliu și ministru al afacerilor străine, constată, între altele, că „schimbarea frontierelor actuale, care au fost dobîndite prin sacrificii imense și reprezintă consfințirea drepturilor popoarelor ce fuseseră atîtea veacuri oprimate, nu se poate obține decît prin război, căci nimeni nu se va întoarce de bună voie sub opresiune. De aceea, a agita pentru revizuirea tratatelor înseamnă a îndemna la război". La rîndul său, *Gh. I. Brătianu* relevă că „politica externă, în cadrul tradițional al alianțelor noastre, nu e numai rezultatul unei porniri sentimentale, de comunitate, de limbă sau de rasă, ci expresiunea unei politici de realități. Ea rămîne deci în linia dezvoltării istorice și răspunde necesităților superioare ale statului nostru întregit".

În paginile presei, în dezbaterile parlamentare, se reflectă tot mai intens voința opiniei publice românești de a bara calea

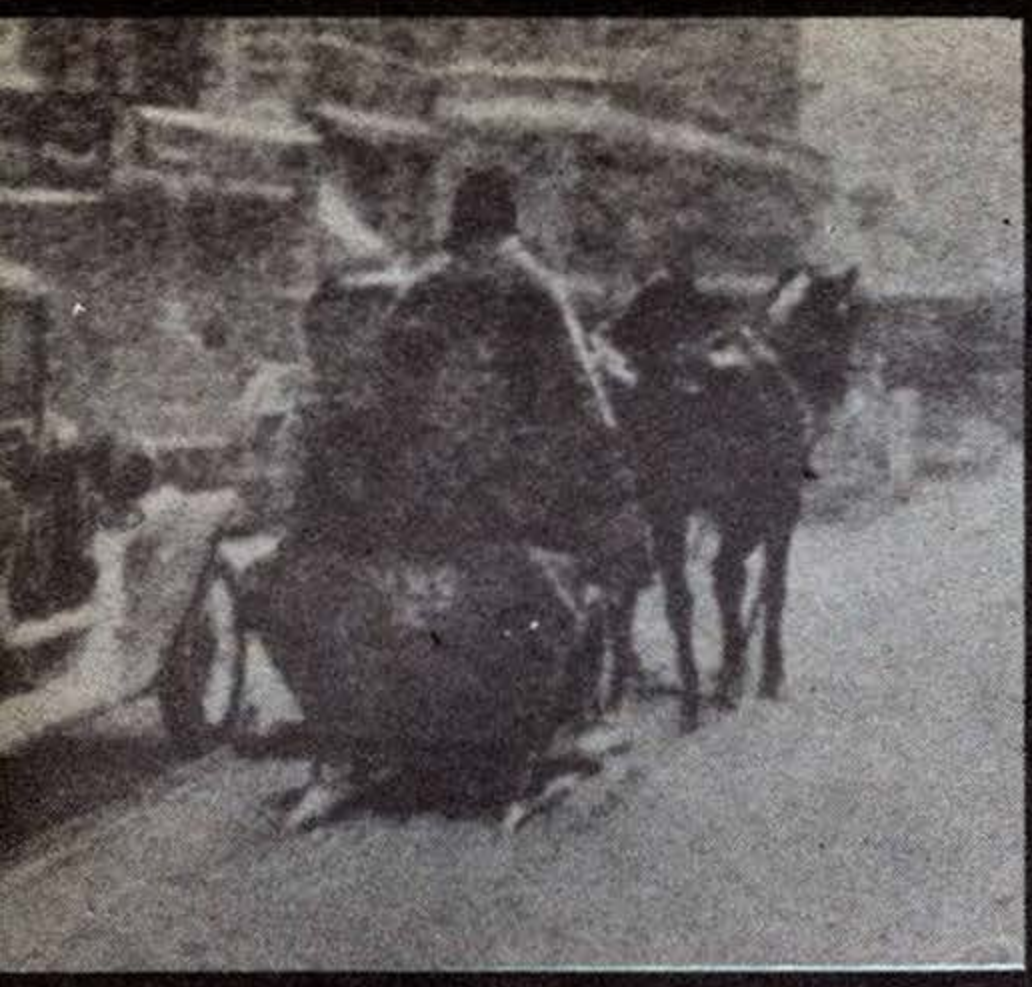

Pe gheaţa Cişmigiului

agitaţiilor revizioniste provocatoare la adresa păcii şi a bunelor relaţii între naţiuni.

Evenimentul politic intern care, şi în această lună decembrie, concentrează atenţia presei continuă să fie dezbaterile parlamentare şi, în cadrul acestora, măsurile luate de guvern în confruntarea cu greutăţile pricinuite de criza economică. În această privinţă, bilanţul celor opt luni de guvernare a cabinetului Iorga-Argetoianu nu este deloc încurajator. Situaţia este folosită de opoziţie pentru a ataca vehement guvernul. Plouă cu interpelări privind neplata salariilor şi a pensiilor, ciuntirea veniturilor mici, situaţia grea a învăţămîntului, a sectorului sanitar, în vreme ce — cum remarcă unul din deputaţi — „sînt averi scandaloase care sar în ochii publicului şi totuşi n-aţi luat nici o măsură".

Deseori — cum citim în presa vremii — dezbaterile se transformă în adevărate dueluri verbale între reprezentanţii opoziţiei şi cei ai guvernului. Relatînd despre o intervenţie a dr-ului C. Anghelescu în şedinţa Senatului din 3 decembrie, ziarele remarcă faptul că expunerea acestuia a fost de multe ori întreruptă de primul ministru, astfel încît un comentator al *Universului*, din 4 decembrie, se întreabă: „Să fi vorbit d. dr. Anghelescu sau d. prim-ministru, care a fost uneori întrerupt de orator? Şi răspunsul este greu de dat. Primul ministru vorbea dintr-o oră 40 minute, iar dacă ţinem seama de debitul său verbal chiar... 70 minute. La una din întreruperi, preşedintele Consiliului îi spune vorbitorului:

— De ce vă plîngeţi? Peste patru luni veţi fi la putere şi veţi repara răul făcut de noi.

— Dacă aş fi sigur că vă ţineţi de cuvînt şi peste patru luni vă retrageţi, aş renunţa să mai vorbesc; dar nu mai departe decît eri-alaltăieri aţi prorocit că veţi sta patru ani".

Uneori, confruntările dintre reprezentanţii guvernului şi ai opoziţiei degenerează, depăşind cadrul relaţiilor parlamentare. Ca în această scenă relatată în *Adevărul* din 20 decembrie: „[Deputatul] *I. Răducanu:* Azi dimineaţă, la intrarea în Cameră, ni s-a distribuit un nou pachet de legi. N-avem măcar timpul să le citim. *Gr. Trancu-Iaşi* se asociază la spusele d-lui Răducanu şi, spre a sublinia protestul d-sale, se îndreaptă cu un teanc de legi, distribuite azi dimineaţă, spre banca ministerială şi le trînteşte în faţa d-lui ministru Vîlcovici. Toţi deputaţii ies din bănci şi se grupează în jurul d-lui Vîlcovici, iar alţii în faţa estradei

Cronică mărunţă

autorizat să poarte pe viitor titlul de Colegiul naţional „Sf. Sava". Acesta este numele vechi al instituţiei care, întemeiată de domnitorul Şerban Cantacuzino, în anul 1673, a fost un focar de lumină pentru numeroase generaţii de tineri cărturari. (8 decembrie)

● Dintre conferinţele ce au loc în această lună: Universitatea populară din Capitală: Razele X (Röntgen); **Liga culturală:** Din trecutul Bucureştilor, Femeia în trecutul românesc; Arta românească în cadrul civilizaţiei moderne.

● Printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri, s-a autorizat ca Ministerul de finanţe să procure, de la firma „Zina Casei", 25 motociclete N.S.U. cu ataş, la preţul de 65 000 lei bucata. Aceste motociclete sînt necesare posturilor de gardă financiară, de la graniţă. (12 decembrie)

● Le Cahier de l'ami, din Paris, publică un articol cu privire la Ţăranul român, din care Adevărul reia următorul fragment: „Coborînd în linie dreaptă din populaţia autohtonă a Daciei, care în urma cuceririlor împăratului roman Traian a trebuit să sufere un regim de romanizare, ţăranul român apare ca un fericit aliaj al inteligenţei sclipitoare a dacilor cu simţămîntul practic al romanilor".

● „Dintre toate crizele care ne bîntuie, cea mai cumplită, cea mai gravă, cea mai grea de remediat este poate criza de oameni. Pe piaţa valorilor mondiale, valuta sufletească e cea mai depreciată şi nu se văd nicăieri semne de îndreptare". (Dimineaţa, 13 decembrie)

● În şedinţa publică a Academiei române, din 19 decembrie, N. Iorga face două comunicări. În prima, marele istoric se ocupă de o lucrare găsită la Atena, care cuprinde statutele marelui paharnic al Valahiei de

decembrie 1931

Două lumi față în față: cadouri scumpe pentru odraslele bogătașilor...

Cronică măruntă

la 1780, Mihail Fotino, ce a lucrat sub Ștefan Vodă Racoviță, în 1763, la întocmirea codicelor de legi. Volumul are două titluri. Primul, Sfaturile unui boier din Chios către fiul său, **iar al doilea** Sfaturile unui mare boier și mare paharnic al Valahiei îndreptate fiului său. **În a doua comunicare, N. Iorga prezintă o scrisoare a domniței Maria, fiica lui Petru Șchiopul. Epistola este datată 18 decembrie 1616 și are o deosebită însemnătate, deoarece este scrisă într-o curată limbă românească.**

● Șerban Cioculescu **despre Vasile Cîrlova (1809-1831): „Moartea tînărului poet a întîrziat evoluția liricii române cu patru decenii. Cariera posibilă a lui Cîrlova ar fi fost aceea a unui mare liric personal, dublat de un poet pașoptist național și social".** (Adevărul, **20 decembrie**)

● **Se împlinesc 200 ani de la înființarea comunității israelite de rit spaniol din București. La festivitatea ce are loc cu acest prilej, după cum consemnează** Adevărul, **participă, între alții, mareșalul Averescu, Octavian Goga, Gr. Trancu-Iași, G. Iunian, C. Hamangiu, Dem. Dobrescu. (22 decembrie)**

● Citim în Adevărul, **la rubrica** Glose politice: **„Cînd d. Argetoianu pregătea guvernul de tehnicieni și combătea guvernul Mironescu, pe motiv că reprezintă un non-sens, d-sa avea o formulă impresionantă. D. Argetoianu spunea mereu: «Se poate concepe un guvern bun; se poate concepe un guvern rău; nu se poate admite însă un guvern caraghios». Ne-am amintit de aceste cuvinte, cînd am văzut ceea ce se petrece în ultimul timp".**

● Apare Dicționarul enciclopedic al limbii române, **editat de Cartea Românească. Cuprinde două părți: una lingvistică, alcătuită de prof. univ.** A. Candrea; **alta istorică, geografică, biografică, de** Gh. Adamescu,

prezidențiale, discutînd pe ton ridicat. În toiul vacarmului, d. Calinic Istrate, deputat majoritar, vine la dl. Trancu-Iași și îl lovește în cap cu un vraf de proiecte de legi. Zgomotul crește la culme. D-nii chestori, colonel Milcoveanu și colonel Vizante, fac sforțări supraomenești pentru a liniști spiritele".

Spiritele sînt tulburate și de modul cum cîte un deputat își exercită dreptul la vot, introducînd în urnă nu una, ci mai multe bile. Astfel, *Adevărul* relatează că în ședința din 17 decembrie „deputatul Mihai Popescu din Timișoara este surprins cînd introducea în urnă... 20 de bile". Cifră aproximată, deoarece reporterul parlamentar al ziarului *Lupta*, relatînd incidentul, notează că ar fi fost introduse fraudulos „cam vreo 30" bile.

Semnificativ pentru caracterul măsurilor luate de autorități și îndeosebi de ministrul de finanțe C. Argetoianu este și următorul episod, relatat de *Universul* din 3 decembrie: „La începutul sesiunii parlamentare, guvernul a depus în Cameră un proiect de lege prin care se hotăra ca în anul 1932 să nu se facă avansări printre funcționarii statului, iar locurile ce vor rămîne libere prin decesul titularilor să nu se completeze. Eri, la Comisia administrativă, în prezența d-lui Argetoianu, luîndu-se în discuție proiectul întocmit la repezeală, un deputat a pus întrebarea: *Ce faceți cu notarii, cu prefecții, cu pretorii, cu episcopii, cu mitropoliții, care în cursul anului 1932 vor lăsa, eventual, libere locurile ce ocupă? Nu mai numiți, nu mai avansați pe alții?* Comisia admite să se facă excepții pentru categoriile sus pomenite. *Dar cu avansările în armată?* S-a admis, de asemenea, să se facă excepții și pentru armată, introducîndu-se și alte excepții care vor da de la început posibilitate guvernanților să interpreteze legea cum vor voi. Se repetă deci povestea cu legea cumulului care, deși votată, adăpostește la umbra ei o serie de profitori cu trei și patru slujbe, cu salariile respective. Adus nestudiat în Parlament, proiectul a fost modificat eri astfel, încît prevederile nu se vor aplica decît funcționarilor ce nu vor avea sfinți în guvernul Argetoianu-Iorga".

Decembrie 1931... Pentru cei săraci grijile sărăciei, pentru guvernanți grijile... guvernării, iar pentru familia regală... grijile unor noi încurcături amoroase, de astă dată ale prințului Nicolae. Înamorat lulea de văduva Ioana Dumitrescu-Doletti, o moșiereasă din Tohanu, jud. Brașov, prințul se căsătorește

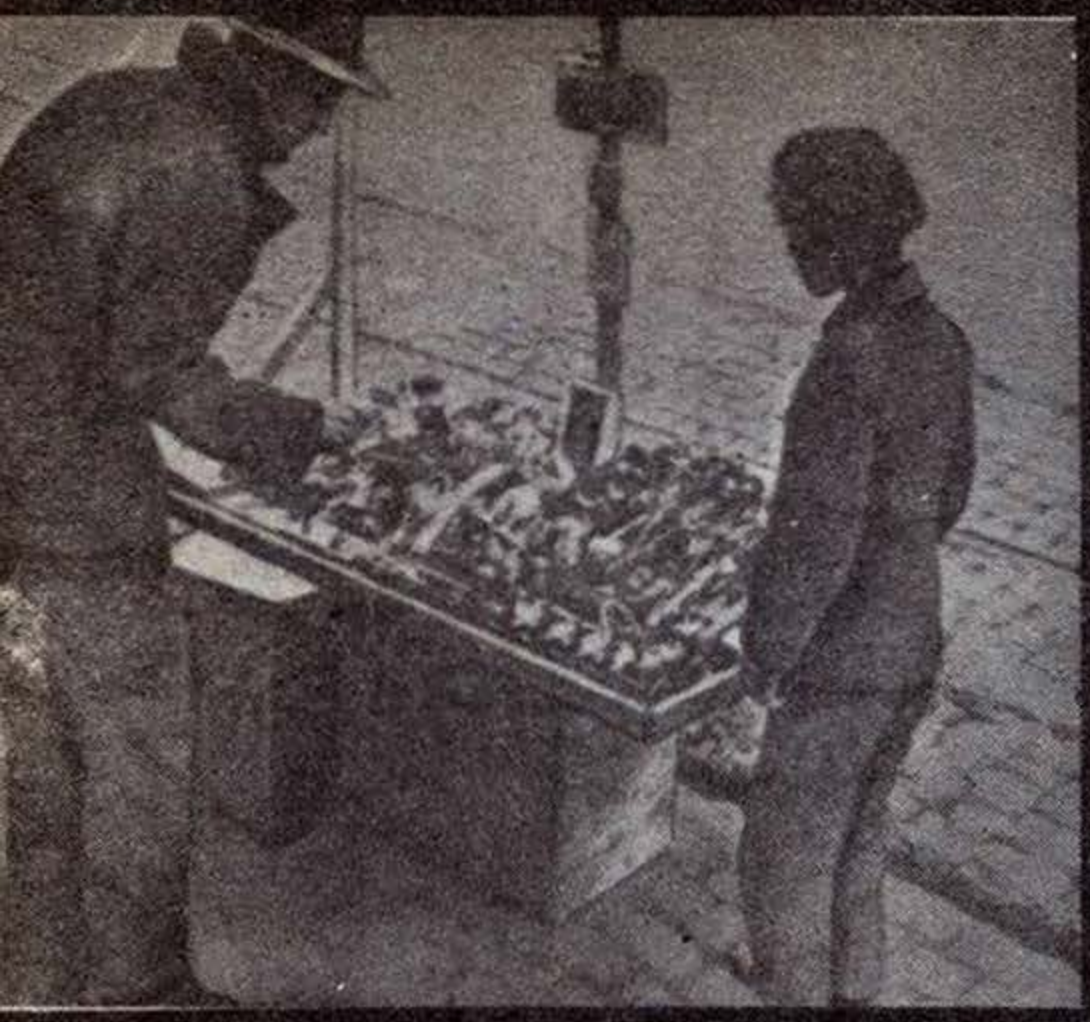

...şi biete mărunţişuri pentru copiii celor săraci

Imagine des întîlnită în Bucureştiul lui 1931: masele populare îşi revendică drepturile

în taină cu ea, renunţînd astfel la toate prerogativele sale, spre indignarea regalului său frate, Carol II. Acesta a uitat că, în urmă cu numai cîţiva ani, fusese şi el eroul unor astfel de aventuri, renunţînd de trei ori la rînd la cariera regească în favoarea unor pasiuni numite Zizi Lambrino sau Elena Lupescu[1].

Ce l-a împins pe prinţul Nicolae la căsătoria cu Doletti? Iată ce-i mărturisea el lui C. Argetoianu care, consemnîndu-le, se jură că nu pune „un cuvînt pe care să nu-l fi spus prinţul în sinceritatea lui: «Sînt gata să renunţ la demnităţile care nu mai acoperă *nimic*; sînt gata să renunţ la calitatea mea de prinţ, la numele meu, la gradul meu (şi acesta ar fi cel mai dureros sacrificiu din toate), dar — pentru Dumnezeu — să mă lase să încep departe o viaţă nouă cu femeia fără care nu pot să trăiesc. Dragă coane Costică, am fost un stricat şi femeia asta m-a ridicat; am fost un beţiv şi femeia asta m-a vindecat. Primesc orice condiţiuni fără să le discut; un singur lucru nu primesc: să fiu despărţit de femeia care s-a identificat nu cu fericirea, ci cu însăşi viaţa mea»".

A provocat destulă bătaie de cap monarhului această căsătorie princiară. O povesteşte acelaşi C. Argetoianu, în memoriile sale, din care revista noastră a publicat numeroase pagini în anii 1967-1968. La 7 decembrie, Secţiunea a III-a a Tribunalului Ilfov (specializată în angaralele judecătoreşti ale Casei Regale) dezbate cazul şi anulează căsătoria. Dezbateri secrete, cu jandarmi la uşa sălii. Proces „într-un ritm rapid", de faţă fiind doar patru persoane: preşedintele Secţiunei a III-a, judecătorul (împreună formau completul de judecată), un reprezentant al Ministerului [de justiţie] şi grefierul secţiei. „Totul s-a petrecut în cea mai deplină discreţie" — scrie *Dimineaţa* din 9 decembrie — şi nu s-a format dosar public şi nici înregistrări vizibile nu s-au făcut".

Cronica lunii decembrie de acum 50 ani înregistrează, între multe alte evenimente, şi cîteva aniversări semnificative pentru cultura românească, între care cinci decenii de la înfiin-

[1] *Magazin istoric*, nr. 6-7/1972.

Cronică măruntă

membru corespondent al Academiei române.

● Direcţia Generală C.F.R. dispune că nici un călător nu are dreptul de a lua cu sine în vagon, ca bagaje, mai mult de două colete, unul mai mare şi altul mai mic, ambele suprapuse în plasa de deasupra locului ce ocupă. Celelalte vor fi trecute în vagonul de bagaje şi taxate. (24 decembrie)

● Ziarul elveţian Basler Nachrichten îşi consacră ultimul supliment literar săptămînal poeziei populare româneşti. Redacţia cotidianului din Basel face aprecieri din cele mai elogioase asupra calităţilor excepţionale ale poeziei populare româneşti. (30 decembrie)

● „Ştiţi-cum vă puteţi proteja sănătatea? Nimic mai simplu, decît folosind «brîul lui Iov», cel mai practic, mai ingenios şi sănătos cadou de sărbători. Se găseşte la drogherii, farmacii şi la căpitanul Iov din Piteşti, inventatorul miraculosului obiect". Citatul face parte dintr-un anunţ publicitar apărut în presa timpului, care găzduieşte în nesfîrşitele coloane destinate publicităţii şi texte dintre cele mai năstruşnice. Iată şi o altă mostră pe care o transcriem cuvînt cu cuvînt, adăugînd doar cuvenitele semne de punctuaţie: „Biroul Ştiinţific, Marele prezicător, profesorul Notredamus, superiorul ghicitoreselor spiritiste. Rog nu faceţi 1 pas; vizitaţi ştiinţa profesorului Notredamus, singurul în Bucureşti cu ştiinţe oculte nevăzute cu diplome, decoraţii academice în străinătate; prezice gîndul, numele, viaţa, destinul omului complet; căsătorii, judecăţi, comori, comerţ, amor, boalele, arată purul adevăr, descoperitorul otrăvitoarei bărbatului său. Consult. 8 dimineaţa — 8 seara, strada Şincai, 19, pe Griviţa, un minut de la gară. Subsemnatul declar prin aceasta că Maria Panţa ce locuieşte str. Buzeşti 82 nu e nepoata mea cum spune publicul".

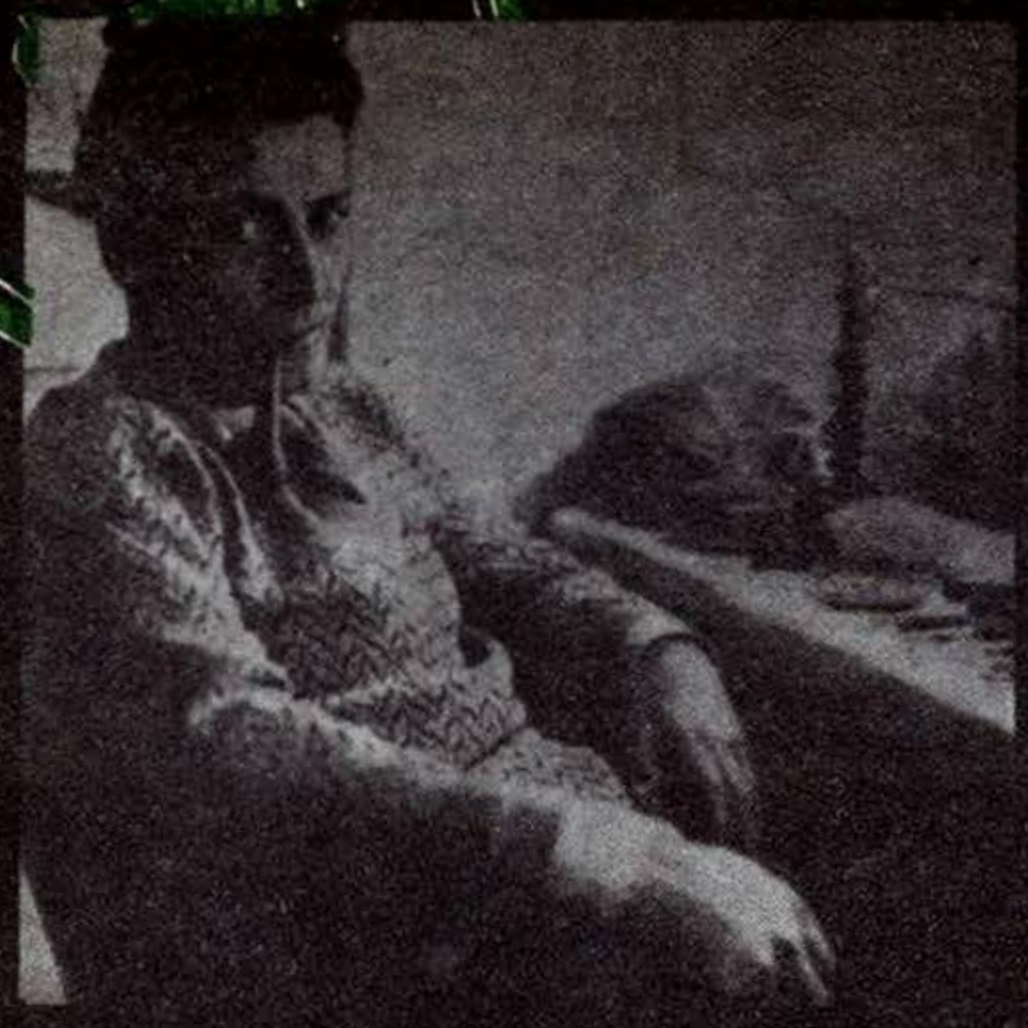

Unul din îndrăgiții actori ai vremii, George Vraca

George Enescu și elevul său Yehudi Menuhin

Cronică măruntă

● Joi, 31 decembrie. Ce oferă ascultătorilor săi postul de radio București, în această zi de sfîrșit de an? Iată — cu unele prescurtări de detaliu — programul așa cum a apărut în Universul din aceeași zi: 13. Muzică vocală (plăci de gramofon); 13.45. Informațiuni, bursa de cereale, bursa de efecte, cota apelor Dunării și semnal orar; 14. Muzică ușoară (plăci de gramofon); 18. Orchestra Fănică Luca: muzică românească; 19. Informațiuni, meteorul și semnal orar; 19.10. Orchestra Fănică Luca: continuarea concertului; 20. D. Adrian Maniu: Anul care a trecut în artă; 20.20. Șezătoarea, de Ion Sîrbul; 21. Corul Liceului „Gh. Șincai"; 21.30. Radio Revelion. Cabaret: revistă; 23. Orchestra Grigoraș Dinicu: muzică ușoară și românească; 24. Urări de Anul nou; 24.10. Orchestra Grigoraș Dinicu.

● Bucureșteanul care vrea să petreacă cîteva ore din seara Anului nou la un spectacol poate alege, după cum citim în același ziar, fie Opera Română — Rigoletto, Teatrul Național — Anna Karenina, Teatrul Regina Maria — Bourrachon, Teatrul Ventura — Furtul de bijuterii, Teatrul Alhambra — Alhambra petrece, Teatrul Majestic — Ca-n vremuri bune, Circul Sidoli — Mare program de atracțiuni. 20 de clovni, fie unul din filmele ce rulează la cele 50 cinematografe din Capitală, fiție care: Capitol — Gloria; Corso — Pat și Patașon șomează; Bulevard Palace — Stan și Bran în închisoare; Volta — Cîntărețul din Sevilla; Rahova — Monte Carlo sub bombe; Tomis — Danton, Jurnal și completare; Ateneul Obor — Am fost la Heidelberg student.

Rubrică de: Valeriu BUDURU, Ioan LĂCUSTĂ, Ioana URSU

Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

ția Societății politehnice, întemeiată la 6 decembrie 1881, ca asociație academică tehnică, ce reunea, cum scrie *Universul* din 7 decembrie, „reprezentanții cei mai de seamă ai științei și tehnicii românești". Evocînd drumul parcurs de Societatea politehnică, prof. *N.P. Ștefănescu*, președintele ei, arată că ea „a avut o acțiune adîncă în straturile intelectualității noastre, informînd, stimulînd, determinînd curente de idei și îndrumînd spre soluționare multe din problemele ce se puneau". Salutînd societatea în numele Academiei române, *G. Țițeica* subliniază faptul că „inginerii români au reușit să facă, în condițiuni grele și într-un timp scurt, nenumărate lucrări tehnice care stau astăzi la temelia vieții noastre economice, iar unele dintre aceste lucrări sînt și o podoabă tehnică și o mîndrie națională. În această societate s-a format acel simț superior de demnitate și de mîndrie inginerească, precum și acel fir neîntrerupt de continuitate, care leagă o generație de cea următoare și care a dat putința să se creeze și să se dezvolte gîndirea tehnică și spiritul de organizare, fără de care nu s-a putut executa, niciodată și nicăieri, vreo lucrare tehnică durabilă".

Presa de acum cinci decenii consemnează și împlinirea a 4 ani de la moartea lui Ion I.C. Brătianu. Ziarele publică articole comemorative. În Senat, președintele acestui for, Mihail Sadoveanu, rostește un cuvînt omagial.

Să notăm din știrile apărute în ziarele de acum 50 ani încă două informații semnificative: Liviu Rebreanu este ales președinte de onoare al Academiei latine din Paris, iar George Enescu membru de onoare al Academiei muzicale „Santa Cecilia" din Roma.

Și cîte ceva din bibliografia lunii: Tudor Arghezi — *Cartea cu jucării*; Camil Petrescu — *Danton*; I. Călugăru — *Omul de după ușă*; Eugen Ionescu — *Elegii pentru lucruri mici*.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Cu prilejul Anului nou, 1982, adresăm tuturor cititorilor și colaboratorilor noștri un călduros „La mulți ani!" și urări de noi și importante succese în viață și activitate.

Transmitem, totodată, urările noastre de multă sănătate, fericire și noi succese în muncă colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic Casa Scînteii, colaboratorii noștri cei mai apropiați în munca de publicare a revistei, precum și colegilor din biblioteci, arhive și muzee, pentru deosebita lor solicitudine și cooperare.

STĂPÎNIT DE ÎNALTE IDEALURI

În galeria luptătorilor pentru drepturi naționale și sociale ale românilor din monarhia austro-ungară, pentru unirea cu patria mumă, România (nr. 11,12/1978), s-a aflat și dr. Avram Imbroane (1880-1938), despre a cărui viață și activitate fiica sa, STELA CRĂINICEANU, din București, ne-a pus la dispoziție mai multe documente.

Doctor al Facultății de teologie și filozofie din Cernăuți Avram Imbroane s-a stabilit în Banatul natal, la Lugoj, unde a desfășurat o susținută activitate națională. În anii primului război mondial, a luptat ca ofițer în armata română. În 1917 s-a aflat în Rusia, ca trimis al Marelui Cartier General, pentru organizarea voluntarilor dintre prizonierii români (transilvăneni, bănățeni, bucovineni), aflați în lagărele de acolo.

A participat la Adunarea Națională de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, în fruntea delegaților bănățeni, votînd pentru unirea deplină cu România.

După unire, a fost deputat în mai multe rînduri în Parlament, de două ori vicepreședinte al Camerei Deputaților și secretar general la Ministerul cultelor și instrucțiunii (1934-1936).

La moartea sa, în 1938, Gala Galaction scria în ziarul România: Era greu să nu iubești pe Imbroane. Era un suflet luminos, cumpănit și stăpînit de înalte idealuri.

GAZETĂ GĂLĂȚEANĂ

Prof. GH. S. ȘTEFĂNESCU, din Galați, ne semnalează o publicație gălățeană militantă pentru unirea Transilvaniei cu România (nr. 12/1980): gazeta Vrem Ardealul. **Subintitulată „organul idealului național", a apărut între 2 decembrie 1915 și 9 ianuarie 1916. În paginile ei au fost publicate articole prin care se evidenția îndreptățirea istorică a unirii:** Acolo [Transilvania] s-a făurit neamul, acolo e zămislirea și leagănul său, de acolo au venit descălecătorii: Dragoș în Moldova, Negru Vodă în Muntenia... Acolo a murit nerăzbunat Mihai eroul... Acolo Horia, încă înainte de revoluția mare [franceză] ce a zguduit Europa, a lățit principiile de egalitate, frățietate și libertate.

AL CUI E PORTRETUL?

EUGEN ȘERBĂNOIU, din Cîmpulung-Muscel, jud. Argeș, care a văzut pe coperta întîi a nr. 1/1978 un „portret (probabil) al voievodului Vlaicu Vladislav", dorește să afle pe cine reprezintă, de fapt, acest portret votiv aflat în Biserica domnească din Curtea de Argeș, deoarece în diferite lucrări a întîlnit diverse explicații: astfel, în Istoria românilor **de C.C. Giurescu (1935), tabloul e definit ca reprezentînd pe Radu Basarab, iar în tratatul de** Istoria României **(1962) se arată că este „portretul ctitorului", fără a se indica vreun nume.**

Potrivit tradiției, Biserica domnească de la Curtea de Argeș ar fi fost construită de Negru-Vodă. De aceea, multă vreme s-a crezut că portretul îl reprezintă pe legendarul voievod. După ce Dimitrie Onciul a demonstrat că în persoana lui Negru-Vodă trebuie să vedem în realitate pe Radu I Basarab (1377-1383), s-a considerat că portretul votiv l-ar reprezenta pe acest voievod. Și această ipoteză a căzut, atunci cînd s-a constatat că Biserica domnească din Curtea de Argeș era anterioară domniei lui Radu I. În sfîrșit, cercetările arheologice desfășurate în ultimii ani, sub conducerea lui Nicușor Constantinescu, au relevat că Biserica domnească (așa cum se înfățișează azi) datează din vremea lui Vlaicu Vladislav (1365-1377). De unde și deducția logică (cel puțin cu un grad de probabilitate) că tot acestui voievod îi aparține și tabloul votiv.

PESCARII DUNĂRII

Dr. DINU MAREȘ, din București, autorul lucrării Oltenița și împrejurimile, **ne trimite cîteva însemnări referitoare la** Istoria pescuitului și a bălților dunărene dintre Mostiștea și Greaca, **din care reținem:** Pescuitul a fost una din cele mai vechi îndeletniciri ale strămoșilor noștri, îndeosebi a acelora care locuiau în regiunea Dunării și a bălților sale. Arheologii au adus la suprafață în multe localități — Coconi, Sultana, Mănăstirea, Spanțov, Căscioarele, Radovanu, Greaca, în așezarea neolitică de la Gumelnița — harpoane din corn de cerb sau din os, undițe din os, aramă și fier, greutăți de lut ars sau piatră pentru plasele de pescuit, precum și oase de pești mari. Documente medievale reflectă sugestiv importanța economică a bălților din această zonă. Una din cele mai importante era cea a Cornățelului, actuala baltă a Mostiștei. Pe locul satului Mănăstirea de astăzi, se afla Cornățelul, veche așezare a Țării Românești, dezvoltată în veacurile XVI-XVII. La 11 ianuarie 1587, Mihnea Voievod dăruia mănăstirii bucureștene Sf. Troiță, numită ulterior Radu Vodă, bălțile Cornățelul, Corcovatul și Mojdreanu. Alte documente ne-au rămas de la Leon Vodă (22 ianuarie 1630) și Matei Basarab (28 noiembrie 1632).

Cea mai mare baltă, nu numai din regiune ci chiar din întreaga Țară Românească, era Greaca, numită la început „Balta Doamnei", deoarece soția domnului beneficia de veniturile ei. Este menționată documentar la 3 aprilie 1526, într-un act prin care Radu de la Afumați dăruia mănăstirilor Glavacioc, Bolintin, Nucet, Strîmbul și Mușătești partea domnească (cîte 4 pești din 20). Sub Vlad Vintilă Vodă de la Slatina, la cele cinci mănăstiri beneficiare s-au mai adăugat încă două: Snagovul și Tutana. Mărturii asemănătoare ne-au lăsat Radu Mihnea (21 mai 1614) și Alexandru Vodă Coconul (19 octombrie 1625). Alexandru Vodă Coconul întărea mănăstirii Mislea vama de pește de la toate năvoadele puse în balta Greaca. La Greaca își aveau sediul stolniceii domnești, care încasau dijma ce se cuvenea domnului. Constantin Brîncoveanu în condica de porunci domnești preciza îndatoririle și drepturile acestora. Prin actul din 9 septembrie 1707, același domnitor acorda 50 lei pe an din venitul bălții Greaca elevilor săraci și școlii nou create de la Sf. Sava, iar Grigore Ghica (iulie 1752) înzestra mănăstirea și „spitalurile" de la Pantelimon cu balta Greaca, care mai tîrziu va aparține mănăstirii Sf. Spiridon.

AVEȚI DREPTATE

RADU ECONOMU, din București: Într-adevăr, Confederația Elvețiană este formată din 23 cantoane și nu din 22, cum scrie colaboratorul nostru Leon Sărățeanu, în introducerea la Legămîntul de la Grütli **(nr. 8/1981).**

Și, adăugăm noi, nici 25, așa cum consemnează Micul dicționar enciclopedic român, **ediția a II-a, București, 1978.**

* * *

În articolul Cine a fost Deceneu **(nr. 10/1981), fraza în latină a lui Iordanes se va citi corect:** Dehinc regnante Gothis (= Getis) Burvista Diceneus venit in Gothiam (= Getiam). **De asemenea, cele patru variante ale numelui Deceneu sînt:** Decaeneus, Decineus, Diceneus sau Dicineus". **În p. 2 a nr. 11/1981 cele două portrete sînt ale revoluționarilor bulgari Sofronie din Vrața și Liuben Karavelov.**

Nicolae MINEI

Sumarul sumarelor *pe anul 1981 va fi publicat în nr. 1/1982.*

CONTENTS (Romanian History) **NICOLAE CEAUȘESCU** The Right to Life, the Right to Peace ● **C. POPIȘTEANU, M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ** The Peace Calling of the Romanian People ● **M. ANINEANU** Alecsandri's Diplomatic Correspondence (1862-1863) ● **V. MOISUC** Fall of the Habsburg Empire ● 1897. The IV-th Congress of the RWSDP ● **GR. GAFENCU** Political Diary (1930) ● The XV-th ICHS: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* ● **LU XIANGGAN** Romanian Press on the Bourgeois-Democratic Chinese Revolution (1911) ● **GH. DAVID** Medieval Vineyards ● In Bucharest, 50 Years Ago (VI)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **NICOLAE CEAUȘESCU** Le Droit à la vie, le droit à la paix ● **C. POPIȘTEANU, M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ** La Vocation de paix du peuple roumain ● **M. ANINEANU** Correspondance diplomatique Alecsandri (1862-1863) ● **V. MOISUC** La Fin de l'Empire des Habsbourgs ● 1897. Le IV-e Congrès du PSDOR ● **GR. GAFENCU** Journal politique (1930) ● Le XV-e CISH: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* ● **LU XIANGGAN** La Presse roumaine sur la révolution bourgeoise-démocratique de Chine (1911) ● **GH. DAVID** Vignobles médievaux ● À Bucarest, il y a 50 ans (VI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** Право на жизнь, право на мир ● **К. ПОПИШТЯНУ, М. ШТЕФАН, Г. ДАВИД, И. ЛЭКУСТЭ** Призвание к миру румынского народа ● **М. АНИНЯНУ** Дипломатическая переписка Александри (1862-1863) ● **В. МОИСУК** Конец Габсбургской империи ● 1897.IУ-ый съезд СДПРР ● **ГР. ГАФЕНКУ** Политические записки (1930) ● ХУ-ый МКИН: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* ● **ЛЮ КСИАНГГАН** Румынская печать о китайской буржуазно-демократической революции (1911) ● **Г. ДАВИД** Средневековые виноградники ● В Бухаресте, 50 лет тому назад (VI)

INHALT (Rumänische Geschichte) **NICOLAE CEAUȘESCU** Das Recht am Leben, das Recht am Frieden ● **C. POPIȘTEANU, M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ** Die Friedensveranlagung des rumänischen Volkes ● **M. ANINEANU** Alecsandri's diplomatische Korrespondenz (1862-1863) ● **V. MOISUC** Das Ende des habsburgischen Kaiserreichs ● 1897. Der IV Kongress der SDP der RA ● **GR. GAFENCU** Politische Aufzeichnungen (1930) ● Der XV IHK: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* ● **LU XIANGGAN** Die rumänische Presse über die bürgerlich-demokratische Revolution in China (1911) ● **GH. DAVID** Mittelalterliche Weinberge ● In Bukarest, vor 50 Jahren (VI)

SUMARIO (Historia rumana) **NICOLAE CEAUȘESCU** El Derecho a la vida, el derecho a la paz ● **C. POPIȘTEANU, M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ** La vocación de paz del pueblo rumano ● **M. ANINEANU** (1862-1863) ● Correspondencia diplomática Alecsandri ● **V. MOISUC** El fin del Imperio Habsbúrgico ● 1897. El IV° Congreso del PSDMR ● **GR. GAFENCU** Apuntes políticos (1930) ● El XV° CICH: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* ● **LU XIANGGAN** La prensa rumana sobre la revolución burgueso-democrática de China (1911) ● **GH. DAVID** Viñedos medievales ● En Bucarest, hace 50 años (VI)

ABONNEMENTS : ILEXIM – Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136–137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42427

1